

Cuba i endring

- *en befolkning i spenning*

Daniela Paula Rivera Muñoz

Masteroppgave

Våren 2017

Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen

Temaet for denne studien ser nærmere på cubaneres situasjon i de endringene nasjonen nå gjennomgår med USA. Hva tenker cubanere om at en 54 år lang blokade fjernes og de diplomatiske relasjonene med fienden USA gjenoprettes? Hvordan forestiller de seg verdenen de lever i og hvordan ser de på fremtiden sin?

Problemstillingen kan deles inn i tre kjernetemaer. Det første ser på hvordan cubanere ser på endringene i lys av egen oppfatning og tilhørighet til Cuba som selvstendig nasjon. Hvilken rolle spiller de kollektive minnene for deres opplevelse av dagens situasjon? Og hvordan er deres sosiale forestilling av USA? Det andre vil videre se på cubaneres oppfatning av situasjonen i lys av deres ideologiske perspektiv og tanker om sosialismens rolle. Det tredje ser på hvordan de ser landets økonomiske system i forhold til en implementering av kapitalistiske trekk i fremtiden.

For å belyse problemstillingen har jeg gjennomført feltarbeid på Cuba, der jeg har gjennomført ni kvalitative intervjuer, med seks kvinner og tre menn, fordelt på aldersgruppene 19-29 år og 54-74 år. Under feltoppholdet gjennomførte jeg også deltagende observasjon som komplementerende metode. Ved å komme i kontakt med cubanere fikk jeg et innblikk i hvordan de har forholdt seg til den cubanske revolusjonen og hvordan disse historiske kollektive minnene setter preg på deres sosiale forestillinger av verden de lever i og hvordan disse minnene farger deres perspektiv for fremtiden sin på Cuba.

Antall ord i hovedtekst: 38 386

FORORD

– *la sangre tira*

Latin-Amerika har for meg vært som et ukjent kontinent som jeg aldri fikk vokse opp i. Jeg er født og oppvokst i en chilensk familie som ble strukturelt tvunget ut av hjemlandet for å få et bedre liv. Diktatur, mangel på ytringsfrihet og arbeidsledighet preget hverdagen til mine foreldre. Aldri har jeg følt meg norsk, selv om jeg kun var ett år og åtte måneder gammel da jeg kom til Norge. En identitet vokste frem hvor jeg havnet mellom to forskjellige kulturer. Etter noen studieår med pedagogikk, psykologi og sosiologi på Universitetet bestemte jeg meg for å ta årsstudium i Spansk språk- og latinamerikastudier. Et historiefag med Håkon Tvedt og hans engasjement for Latin-Amerikas urettferdige fortid vekket noe i meg. En abstrakt tilhørighet og raseri for den urettferdigheten latinamerikanske land har blitt utsatt for. Det er ikke til å legge skjul på at Cuba har vært et land som har skilt seg ut fra de andre latinamerikanske landene. På en rar måte tenkte jeg det var det eneste landet som hadde ”vunnet” uten å helt forstå hvorfor. Det var det eneste landet som klarte å motstå USA sin ideologi. Et naturlig valg for meg ble deretter å ta et fag som kun omhandlet Cuba med Even Underlid. Fascinerende fortellinger om Cuba gjorde meg enda mer nysgjerrig. Masterstudiet i sosiologi startet med en kritisk tale fra min veileder Alf Gunvald Nilsen som førte kritikk mot eurosentrisme innad sosiologisk forskning. Dette inspirerte meg enda mer til å skrive om noe utenfor Europa.

Jeg ønsker å takke mine foreldre Juan Pablo Muñoz og Julieta Rivera for å ha tatt modige avgjørelser og alltid støttet meg for å nå nye og bedre mål. Takk pappa for at du alltid har vist din rebelske side, vært kritisk mot korrupte autoriteter, hatt et hjerte for de som blir urettferdig behandlet, vært ubehagelig ærlig og lidenskapelig i alle valgene du har tatt. Dine egenskaper vil alltid leve videre i meg. Takk til min kjære tålmodige mann, Erik Thorsheim for å alltid støtte mine spontane ideer og ikke minst - bli med meg til Cuba. Takk Rafael Elias for at du har vært tålmodig under mamma sine skrivestunder. Takk til mine søsken Felipe, Esteban, Nicolás og Juan Pablo for støtte.

Takk til Alf Gunvald Nilsen for veiledning, kritiske innspill og inspirasjon. Du er en veileder som stadig utfordrer og får en til å tenke på mer enn oss selv her i Vesten. En sann kritiker. Takk til Ole Johnny Olsen for gode råd, oppmuntrende ord, motivasjon og fantastisk god veiledning. Du er en sann pedagog.

Takk til José Bell Lara for at du tok imot meg uten å kjenne meg og hjalp meg med å få tak i ressurser til arbeidet mitt, samt veilede meg. Takk til Håkon Tvedt for inspirasjon og gode råd.

Takk til Even Underlid for massevis av hjelp og tips underveis, og ikke minst for å vekke en stor interesse for dette emnet. Tusen takk for at du anbefalte meg å bo hos Marta og Luis, som for meg var en stor støtte under hele oppholdet mitt på Cuba. Takk Marta og Luis for at dere var mine cubanske foreldre. Takk for omsorg og gode råd.

Takk til alle informantene som satte av tid til å samtale med meg og dele sine sterke livshistorier. Og sist, men ikke minst - *gracias a Dios por permitirme hacer este trabajo y protegerme en mi camino.*

Daniela Muñoz

Bergen, 30.mai 2017

INNHOLDSFORTEGNELSE

KAPITTEL 1 - INNLEDNING	7
KAPITTEL 2 - CUBAS NYERE HISTORIE – EN KORT SKISSE	11
2.1 INTRODUKSJON	11
2.2 USAS LILLE JENTE: REPUBLIKKEN (1902-1952)	11
2.3 DEN CUBANSKE REVOLUSJONEN	13
2.3.1 STARTEN PÅ REVOLUSJONEN: BATISTAS DIKTATUR (1953-1958)	13
2.3.2 OVERGANGEN FRA KAPITALISMEN TIL SOSIALISMEN (1959-1961)	14
2.3.3 FUNDAMENTENE I DEN SOSIALISTISKE STATEN (1962-1970)	16
2.3.4 DEN SPESIELLE PERIODEN I KRIGENS TID: -INSTITUSJONALISERINGEN (1971-1989)	18
2.3.5 DEN SPESIELLE PERIODEN I FREDENS TID: 1990-2004	19
2.4 PERIODEN 2004-2015	22
2.5 AVSLUTTENDE REFLEKSJONER: BROR OBAMA: 2016-?	23
KAPITTEL 3 - METODISK TILNÆRMING	25
3.1 VALG AV FELTARBEID SOM METODE	25
3.2 DET KVALITATIVE INTERVJUET	27
3.3 OBSERVASJON	30
3.4 UTVALGETS INNVIRKNING PÅ ANALYSEN	32
3.5 ETISKE RETNINGSLINJER	34
3.6 KVALITETSVURDERINGER AV ARBEIDET	34
KAPITTEL 4 - TEORETISK FORANKRING	36
4.1 KOLLEKTIVE MINNER	36
4.2 TILNÆRMINGER TIL IDEOLOGI	38
4.3 MULIGE FREMTIDIGE SCENARIOER	41
4.4 SOSIALE FORESTILLINGER	42
KAPITTEL 5 - NASJONAL IDENTITET	46
5.1 BLOKADENS SJEL: KOLLEKTIVE MINNER OG SOSIALE FORESTILLINGER	47
5.2 INFORMANTENES KOLLEKTIVE MINNER	51
5.3 REAKSJONER KNYTTET TIL NYHETSSENDINGEN 17.DESEMBER 2014	56
5.3.1 MAT PÅ BORDET	56
5.3.2 TILGANG PÅ MEDIKAMENTER	57
5.3.3 LA MEG SE FAMILIEN MIN	57
5.3.4 BLOKADEN - ET HINDER FOR EN BEDRE INFRASTRUKTUR	58
5.4 PSYKOLOGISKE KONFLIKTER KNYTTET TIL NYHETSSENDINGEN 17. DESEMBER 2014	59
5.4.1 STATEN HAR SVIKTET MEG	59
5.4.2 USA VIL VINNE HEGEMONISK MAKT OG DREPE SOSIALISMEN I INNENFRA	60
5.4.3 VI LEVER I EN BOBLE SOM SNART VIL SPREKKE	62
5.5 OPPSUMMERING	64

KAPITTEL 6 - REVOLUSJONENS FORPLIKTELSER	65
6.1 KONSEPTUALISERING AV SOSIALISME	66
6.1.1 FIDEL OG SOSIALISMEN	66
6.1.2 EN UOPPNÅDD IDEOLOGI?	67
6.1.3 PARTIET ER FORTSATT REVOLUSJONENS SJEL - RESONNEMENTET OM 10-ÅRSKRIGEN	69
6.1.4 SOSIALISME DEFINERT AV PRINSIPPER, BEVISSTGJØRING OG SOSIALE GODER	70
6.2 SOSIALISMENS PROBLEMER	72
6.2.1 DET ESTETISKE	72
6.2.2 EN FRIGJØRENDE SOSIALISME	73
6.3 KJÆRE STATSPAPPA: REKONSEPTUALISERING AV FORHOLDET MELLOM INNBYGGERNE OG STATEN	80
6.3.1 POLITISKE AVGJØRELSER OG YTRINGSFRIHET	81
6.3.2 KAPITALISMEN – ET ONDE?	84
6.4 OPPSUMMERING	85
KAPITTEL 7 - NYE MULIGHETER FOR DEN ENKELTE?	86
7.1 OPPSUMMERING	97
KAPITTEL 8 - SAMMENFATNING OG KONKLUSJON	99
9. BIBLIOGRAFI	103
9.1 ANDRE KILDER	107
10. VEDLEGG	111
10.1 VEDLEGG 1: PRESENTASJON AV INFORMANTER	111
10.2 VEDLEGG 2: INTERVJUGUIDE	115

Kapittel 1 - Innledning

Samtidig kommer man ikke unna nettopp det at Cuba er et slags politisk unntak. Landet har i femti år fungert som et slags laboratorium, noe som har satt sitt preg på menneskene og kulturen (Even Underlid¹)

Cubas historie er sammensatt og preget av endringer. Revolusjonen kan sies å være levende i dag helt siden 1959, men den har tatt ulike former og hatt forskjellige faser. Intervensjoner fra USA, en økonomisk handelsblokade, en sosialisme ledet av Fidel Castro med en oppbygging av et egalitært velferdssystem og et nasjonalt patriotisk selvstyre. I de siste 20 årene har landet kommet mot et historisk vendepunkt. Svekket økonomi etter Sovjetunionens fall, voksende problemer forårsaket av USAs blokade, og samtidig politisk usikkerhet i møtet med Castros død. Verden omkring har lurt på hvordan Cuba vil klare dette. Hva vil skje? Mitt spørsmål har vært hvordan cubanerne selv ser på de store endringene som foregår. Ser de på den med optimisme og glede? Ønsker de å bevare noe av det som har vært? Og i så fall: hva er de redd for å miste?

Interessen min for dette prosjektet var å undersøke hvordan cubanere forestiller seg den verdenen de lever i under de store samfunnsendringene de nå gjennomgår. Hva står på spill for dem med den mulige opphevelsen av blokaden og de mulige fornyede relasjonene til USA? Intensjonen min var å intervju tilfeldig mennesker i nabolaget jeg skulle bo i i *Cayo Hueso* i Havanna sentrum. Av ulike grunner viste det seg at informantene jeg kom i kontakt med er i en eller annen form tilknyttet Det Kommunistiske Partiet. I varierende grad og på forskjellige måter er de aktive forsvarere av revolusjonen og identifiserer seg med det sosialistiske prosjektet. Dette gir naturligvis en skjev vinkling av hvordan den jevne cubaner ser på de endringene som har skjedd og som pågår i dag. Undersøkelsen er likevel ikke lagt opp som en undersøkelse av ”de revolusjonære” eller ”medlemmer av kommunistpartiet” som egen gruppe. Som jeg vil argumentere for i metodekapittelet, og som vil komme frem i analysen, kan informantenes utsagn og fortellinger også sies å uttrykke generelle forestillinger og oppfatninger i den cubanske befolkningen. De vil ha særegne vurderinger av revolusjonenes skjebne, men de vil også formidle generelle opplevelser av Cubas historie og fremtid.

Med utgangspunkt i en relativ åpen tilnærming til spørsmålene om cubanernes perspektiv på

¹ Sagstad (2013)

dagens endringer, førte feltarbeidet og den løpende analysen, inspirert av begreper om sosiale forestillinger og kollektive minner, til at studien kunne organiseres rundt tre kjernetemaer.

Det første gjaldt hvordan cubanerne ser på endringene som nå foregår i lys av egen oppfatning av og tilhørighet til Cuba som selvstendig nasjon? Hvilken rolle spiller den nasjonale identiteten for deres opplevelse av dagens situasjon? Dette temaet vil særlig komme fram i drøftingen av bildet de har av den økonomiske blokaden, og deres oppfatning av USA. Vi vil blant annet se på reaksjoner på nyhetssendingen på Cuba den 17. desember som sjokkerte de fleste cubanere. Da ble det informert om gjenopprettelsen av diplomatiske relasjoner mellom USA og Cuba, med følge av forhandlinger om å oppheve handelsblokaden som har eksistert i 54 år. Det som er vesentlig å merke seg er at nyhetssendingen ble båret frem av forhandlinger som hadde foregått mellom Barack Obama og Raúl Castro et år i forveien uten at befolkningen hadde blitt informert om dette². Informantene sier noe om grunnleggende holdninger til USA og Cuba. Deres reaksjoner – både positive og negative, synliggjør sosiale forestillingene av frykt for å miste selvråderetten til egen nasjon og beskriver hva de er redd for ved å åpne opp for USAs innflytelse i landet. Det er de kollektive minnene som fester seg i sinnet til cubanere og får dem til å tenke på en bestemt måte i dagens endringer.

Det andre vil videre se på cubanernes oppfatning av situasjonen i lys av deres ideologiske perspektiv og tanker om sosialismens rolle. Her handler det om hvordan informantene forestiller seg sosialisme i kontrast til kapitalisme. I dette kapitlet vil informantenes tilknytning til kommunistpartiet komme særlig til uttrykk, og analysen vil bli vinklet i lys av dette. Kapitlet vil hente begreper som ser på ideologisk hegemoni fra ulike utgangspunkt. Vi vil se på hvordan ideologi er opplevd i hverdagslivet, en prosess der kollektive minner, historie og personlige opplevelser former ideene og måten man ser samfunnet på. Ideologi forandrer de som lever i den, men de former den igjen via deres forhold til den, deres opplevelser og egne ideer. Her er et sentralt argument at informantene gjenforteller den offisielle ideologiske diskursen, men samtidig omformulerer den og trekker deres egne selvstendige konklusjoner. Temaet reiser også betydningen av den mer spesifikke relasjonen mellom Cubas borgere og staten i lys av endringene som skjer nå. Denne delen vil argumentere for at informantene har dannet seg en sosial forestilling av hva staten er for dem, og om revolusjonen har vært på vegne av Fidel eller staten. Har Fidel fremstått som en far for dem? Og hvordan endrer dette seg i så fall når han ikke er inne i det politiske bildet? Eller representerer revolusjonen en bygging av staten som et

² Elster, 2016

institusjonelt statlig system? Dette kapitlet kan være med å si noe om i hvilken grad informantene identifiserer seg med Cuba og hva de så forsvarer. Hvor langt vil de kjempe for å beholde det sosialistiske systemet de har nå? Er det et tap eller en vinning å miste det? Dette knyttes til *det tredje* temaet som handler om det hvordan cubanere ser på landets økonomiske situasjon og hvordan deres holdninger er til implementering av kapitalistiske trekk. Dette er med å skissere hva de tenker om kapitalisme og hvordan det økonomiske aspektet ser ut for deres egne liv. Kapitlet tar særlig opp de unges fremtidsperspektiver og misnøyen de har med det nåværende systemet.

Oppgaven ser helhetlig på kollektive minner fra to aspekter. Et ovenfra-perspektiv der en kan se på hvilken måte de kollektive minnene bidrar til å gi cubanere en mening med livet og på hvilken måte dette får dem til å identifisere seg med samfunnet de lever i. Analysen ser også på kollektive minner fra et nedenfra-perspektiv der en avdekker på hvilken måte de kollektive minnene får cubanere til å føle stolthet og på en annen side en viss form for misnøye med den politiske virkeligheten de opplever.

Den første delen i analysen vil altså se på cubaneres syn på blokaden og USA. Her vil den fokusere på den cubanske befolkningens syn på endringene som foregår nå i lys av en nasjonal identitet, kollektive minner og sosiale forestillinger av egen nasjon og USA. Den andre delen vil se på sosialismen som en hegemonisk ideologi og vil vise det fra et spesifikt perspektiv, altså fra revolusjonære cubaneres tilnærminger. Her vil patriotismen stå sentralt og tar utgangspunkt i et avgrenset utvalg av befolkningen. Den siste delen vil gå nærmere inn på private motiver og interesser - hvilken fremtid den enkelte informant ser for seg.

Utvalget er som nevnt spesielt, men kan langs noen dimensjoner likevel sies å gi en viss representativitet. I kapittel 5 snakker informantene på vegne av andre cubanere, men i kapittel 6 kommer det frem meninger fra cubanere som er trofast til ideologien. I det siste analysekapittelet, kapittel 7, synliggjøres det ulike personlige interesser og perspektiver for fremtiden og vi kan si at de cubanske borgerne som privatpersoner kommer tydeligere frem. De tre kapitlene har også ulik tidsmessig horisont. Kapittel 5 peker mot fortiden, og ser endringene i lys av det som har vært. Kapittel 6 ser på endringene i lys av nåtid og den ideologiske diskursen informantene inngår i. Kapittel 7 derimot ser på fremtiden og er et blikk på det nye som kommer.

Teoretisk vil jeg veksle mellom ulike begreper og teoritradisjoner. Først vil jeg bygge på begrepet *collective/social memories* som blant annet Maurice Halbwachs (1925) og Paul Connerton (1989) har utdypet. Informantene i analysen trekker inn kollektive som farger deres sosiale forestillinger av USA og videre hva en slik tilnærming mellom landene kan bety. Begrepet har blitt videreutviklet av Rosendahl (1989) som har sett på hvordan sosialisme som ideologi er opplevd i hverdagslivet. Jeg vil reflektere rundt begrepet ideologisk hegemoni med utgangspunkt i Antonio Gramsci og videre drøfte kort Even Underlid (2017) sine perspektiver om hva kommunisme på Cuba er i dag. Ideologibegrepet vil trekkes tilbake til Rosendahl (1997) der hun ser at ideologi blir formet av cubaneres egne personlige opplevelser, nasjonens historie og kollektive minner. Informantene har forestilte felleskap om Cuba som en helhetlig nasjon når de reflekterer rundt deres forhold til USA, og derfor vil oppgaven ta i bruk konseptet sosiale forestillinger – *social imaginaries* - av Charles Taylor (2006). Benedict Andersson (2006) – *imagined communities*- vil fremlegges i teorikapitlet som et eksempel på en sosial forestilling. Jeg vil også trekke inn Hoff Whitehead (2016) sine spekulasjoner om ulike fremtidsscenarioer for Cuba for å reflektere rundt cubaneres fremtidsperspektiver. Denne teoretiske grunnmuren vil være med å reflektere over hvilken rolle informantenes syn på overnevnte kjernetema spiller for deres perspektiv på endringene.

Oppgavens fremstilling vil følge de tre ulike problemstillingene. For å forstå informantene var det nødvendig å sette seg inn i den sosio-historiske delen av landet, og derfor gis det først en kort historisk skisse over Cubas historie. Deretter vil den gå over til et metodekapittel som reflekterer over feltoppholdet. Så vil det fremlegges et teorikapittel som bygger grunnlag for de etterfulgte tre kjernetemaene. Til slutt vil det fremlegges et kort kapittel med en sammenfatning og konklusjon.

Kapittel 2 – Cubas Nyere historie – En kort Skisse

2.1 Introduksjon

Cuba er et lite land, men kan virke større ut i fra dens innvirkning i verdenshistorien og internasjonale synlighet. For å kunne forstå dens nåtid er det nødvendig å forstå dens historie. Kapitlet vil se på noen historiske tidsepoker og sentrere seg mot fire dimensjoner. For *det første* Cubas politiske organisering og endringer i den politiske strukturen. For *det andre* Cubas økonomi. For *det tredje* dens samfunn og *til slutt* hvilket forhold Cuba hadde til USA under de ulike epokene. Den historiske inndelingen vil *først* begynne med tidsrommet 1902-1952 da Cuba var en republikk. I den delen vil det skisseres grunnleggende hendelser for å forstå dagens situasjon i forholdet mellom Cuba og USA. For *det andre* vil kapitlet se på den cubanske revolusjonen med en spesifikk tidsinndeling med utgangspunkt i Guerra og Maldonado (2009) sin historiske inndeling av revolusjonen. Den er inndelt i fem faser: a) *Starten på revolusjonen (1953-1958)*, b) *Overgangen fra kapitalismen til sosialismen*³ (1959-1961), c) *Fundamentene i den sosialistiske staten* (1962-1970), d) *Institusjonaliseringen* (1971-1989) og til sist e) *Den spesielle perioden* (1990-2004). Oppgaven vil deretter bevege seg mot nyere historie og beskrive i generelle historiske trekk mellom år 2004-2016.

2.2 USAs lille jente: Republikken (1902-1952)

Cuba ble erklært en republikk i 1902, men med begrenset frihet. Etter presidentskapet til Tomás Estrada Palma var det fire presidenter før Gerardo Machado Morales kom til makten i 1925-1933. Han ble en diktator i 1928, men måtte forlate makten og dro til Miami⁴ som et resultat av det som kalles revolusjonen i '33 som rundt 200.000 misfornøyde arbeidere satte i gang. Revolusjonen endte med en generalstreik som felte Machado, samtidig som han ble sviktet av sin egen hær. Generalstreiken førte blant annet til en 100-dagers regjering som klarte å introdusere minstelønn, 8-timers arbeidsdag og andre viktige reformer (Guerra-Vilaboy, Loyola-Vega, 2012: 64). Med dette kan en se at det allerede da fantes misnøye blant det cubanske folket og sterk handlekraft. Fulgencio Batista, den andre diktatoren i denne perioden klarte å avskaffe regjeringen i januar 1934 i samarbeid med USA, samme år som USA benyttet seg av *Enmienda Platt*⁵. Etter dette hadde USA direkte militær innflytelse på landet. Fulgencio

³ Merk at forfatterne påstår at Cuba gikk over til sosialismen i det tidsrommet.

⁴ Han ble til slutt boende i USA (Franklin, 2015:21).

⁵ Platt-tillegget.

Batista står bak en del presidentskap mellom 1933-1940 før han ble demokratisk valgt i 1940. Han organiserte senere et statskupp i 1952 da han forstod at han ikke kom til å bli gjenvalgt og ble en viktig karakter i den følgende historiske epoken. Den økonomiske dimensjonen på Cuba var hovedsakelig rettet mot sukkerindustrien og den fikk en enorm ekspansjon mellom år 1900 og 1925⁶. I mars 1903 ratifiserte Cuba og USA avtalen om gjensidige forretninger⁷. På denne måten fikk USA kontroll over det cubanske markedet der de forsikret seg eksport av råvarer til sitt eget land i bytte mot industrielle produkter (Franklin, 2015:18). I 1900 representerte sukkereksporten 36% av Cubas totale eksport, og etter avtalen ble tallet omgjort til 84% (Guerra-Vilaboy, Loyola-Vega, 2012: 49).

De sosioøkonomiske vilkårene var bedre i Havanna enn i resten av landet, så en kan si at moderniseringsprosessen utviklet seg ujevnt. Store deler av det cubanske folket levde i urbane soner på 1930-tallet. Det cubanske samfunnet hadde i denne perioden en forventet levealder på 58,8 år. Analfabetismen var høy sammenlignet med andre latinamerikanske land⁸. Skoleringen i urbane soner var ikke særlig utbredt, og folkesykdommene herjet. Det beregnes at rundt 80% av den cubanske befolkningen måtte betale for å få medisinsk hjelp. Forbrukerkulturen regjerte på Cuba på 50-tallet og import av varer kom fra Miami og New York som de øvre klassene tok fordel av. Det var økt nord-amerikansk turisme samt en sterk tilstedeværelse av nord-amerikansk mafiavirksomhet⁹ (Franklin, 2015:23). Prostitusjon var også et stort sosialt problem på denne tiden. Det var en periode med nord-amerikansk nærvær og bemerkelsesverdige sosioøkonomiske forskjeller (Underlid, 2015)¹⁰. Cuba ble USA sin lekeplass i perioden 1919-1933 (Franklin, 2015:20). Denne perioden var sentral for den videre oppblomstringen av den cubanske revolusjonen.

⁶Med noen svingninger mellom 1926 og 1940 med den økonomiske globale krisen og andre verdenskrig. Svingningene hadde en sterk påvirkning i landet.

⁷ På spansk *El Tratado de Reciprocidad Comercial*.

⁸ Kun Argentina, Chile og Costa Rica hadde høyere analfabetisme.

⁹ I januar 1947 samles Lucky Luciano sammen med mafiasjefene fra USA på *Hotel Nacional* i Havanna. Blant sjefene finner man Meyer Lansky. Møtet endte opp med bruken av Havanna til å skape et nettverk for narkotikahandel (Franklin, 2015:23).

¹⁰ Underlid, 2015

2.3 Den cubanske revolusjonen

Begrepet revolusjon kan forstås på ulike måter. Det kan bety en endring som foregår på kort tid¹¹ eller en prosess. Marifeli Pérez-Stable (2011) betegner den som noe som startet i 1959 og endte i 1970. Guerra og Maldonado (2009) betegner den som en prosess som er vedvarende og under utvikling til den dag i dag. Denne oppgaven vil ta utgangspunkt i det sistnevnte konseptet og følge Guerra og Maldonados (2009) tidsinndeling av den cubanske revolusjonen.

2.3.1 Starten på revolusjonen: Batistas diktatur (1953-1958)

Guerra og Maldonado (2009) skisserer bestemte årsaker til revolusjonens første utviklende fase. *Først og fremst* fremheves den nordamerikanske økonomiske markedsdominansen over Cuba og den unilaterale økonomiske utviklingen Cuba hadde på denne tiden som sentrerte seg mot sukkerproduksjonen som ikke dekket behovet til store deler av befolkningen (Guerra og Maldonado, 2009:19). *For det andre* var situasjonen til cubanske arbeidere preget av høy arbeidsløshet. Bøndene eide ikke sin egen jord og måtte leie den (ibid:19). *For det tredje* var de sosioøkonomiske ulikhetene store blant befolkningen. De som bodde i rurale områder hadde elendige leveforhold. Folkesykdommene herjet og særlig tarmsykdommer. Kun 8% fikk legehjelpen de trengte. 43% av bøndene var analfabeter, og 44% av hadde aldri gått på skole (Guerra og Maldonado, 2009:24-45). Dette kan gi et bilde på det mangelfulle lite behovsdekkende samfunnet Cuba hadde på denne tiden. Opp i alt dette kan man kontrastere med livet i byen der det var store villaer, aristokratiske klubber, private skoler og sykehus som favoriserte de privilegerte i samfunnet. Den sosiale polariseringen inkluderte store forskjeller blant de som tilhørte de privilegerte gruppene og de som ikke gjorde det. Cuba var også kjennetegnet av administrativ korrupsjon hos de offentlig funksjonærene. Alt gikk til fordel til de som eide kapitalen og resterende ble statlig undertrykt når de forsøkte å protestere (ibid: 27). *Til slutt* nevnes Batistas diktatur som en årsak til oppblomstringen av revolusjonen.

Den tiende mars år 1952 organiserer Batista et statskupp, opphever Konstitusjonen^{12,13}, avlyser valgkampen og etablerer sitt eget diktatur. Truman-administrasjonen¹⁴ anerkjenner hans regjering og sender militær- og økonomisk hjelp for å opprettholde den. Dette forårsaket en mer aktiv utvikling av motstandsgrupper. Batista forholder seg til *Truslow-planen* som gav fordeler til utenlandske selskaper¹⁵. Hans diktatur åpnet for en periode som kjennetegnes av økt statlig

¹¹ Berg, 2014.

¹² Som ble innført i hans tid som president.

¹³ Som han teoretisk gjenoppretter i 1955.

¹⁴ Datidens president i USA var Harry S. Truman mellom 1945-1953.

¹⁵ Ecured (ingen årstall oppgitt).

kontroll, terror og autoritærisme, også i samarbeid og til fordel for USA (Guerra og Maldonado, 2009:27).

Det er naturlig å trekke inn Fidel Castro i denne tidsepoken. Fidel søkte om å ta del i Kongressen som medlem av det ortodokse partiet på Cuba¹⁶. Den 26. juli i år 1953 ble det organisert et angrep på Moncadafortet i Santiago de Cuba som Fidel Castro selv organiserte og var med å utføre sammen med andre revolusjonære uten å lykkes. Rundt 70 deltagere dør og resterende ble fengslet, blant dem Fidel og Raúl Castro¹⁷(Guerra og Maldonado, 2009:38). Angrepet førte til en organisert revolusjonær bevegelse som kan betegnes som 26.juli-bevegelsen¹⁸. I 1955 blir Castro-brødrene og andre revolusjonære satt fri etter et offentlig krav¹⁹. Castro drar så til Mexico i eksil og starter planleggingen av en revolusjon. Dette førte til at Fidel sammen med blant andre sin bror Raúl, Ernesto Che Guevara og 79 andre revolusjonære menn kom med båten kalt for *Granma* i Øst på øya i år 1956 (ibid:44). Kun 12 av de 82 mennene overlevde da de kom til øya og resterende ble drept av militæret. De overlevende etablerte en militærbase i Sierra Maestra og derfra arbeidet de internt med andre motstandsgrupper på øya og rekrutterte mennesker for å organisere seg. Etter tre år med rekruttering og organisering flykter Batista fra landet under nyttårsfeiringen, og Fidel og hans menn inntar Havanna 1.januar 1959 (Franklin, 2015:31). Manuel Urrutia blir Cubas første president under den cubanske revolusjonen i en kort periode. I tillegg dannes det en revolusjonær regjering i Santiago de Cuba og Fidel Castro blir leder for den militære styrken på Cuba (Guerra og Maldonado, 2009:63-69).

2.3.2 Overgangen fra kapitalismen til sosialismen²⁰ (1959-1961)

Den andre perioden av den cubanske revolusjonen er kjennetegnet av radikale endringer over kort tid. Det som kjennetegner perioden er at en måtte bygge et nytt type samfunn, med de prinsippene som en hadde, uten å ha erfaring som tilsa at det ville fungere. Det var en improvisatorisk periode. Det første som må nevnes er innføringen av lover og tiltak som skulle komme den cubanske befolkningen til gode. Grunnloven fra 1940 ble restaurert. Den cubanske regjeringen tar kontroll over telefonselskap og reduserer tariffene (ITT). Arbeidsledige som av politiske årsaker hadde mistet arbeidet sitt fikk det tilbake og lønningene ble også økt (Franklin,

¹⁶ *Partido del Pueblo de Cuba*. Kan oversettes til Folkets Parti på Cuba.

¹⁷ I hans hemmelige forsvarstale kjent som historien vil forløse meg beskriver han samfunnet som han og hans menn ville skape, noe som senere blir en del av programmet til den cubanske revolusjonen.

¹⁸ Også forkortet som M-26-7 eller M-26.

¹⁹ Av Amnesty International.

²⁰ Det må fremheves at Cuba ikke var erklært sosialistisk når revolusjonen startet, men under invasjonen av Bahía de Cochinos i 1961. Merk også at forfatterne stadfester at Cuba gikk over til sosialismen i dette tidsrommet.

2015:32-33). Det kom to jordreformer²¹ som skulle bidra med å diversifisere jordkultiveringen og fjerne elementer fra føydalsamfunnet ved å begrense eiendom til landeiere som tidligere hadde rådd over store landeiendommer og ført en undertrykkende praksis mot arbeidere (Guerra og Maldonado, 2009:77-78). I 1960 fikk man også en lov om en urban reform som tillot at de som leide leiligheter nå fikk muligheten til å eie dem. Det foregikk også en sterk alfabetiseringskampanje med et mål om å ha et Cuba som skulle bli fullstendig fri fra analfabetisering (Guerra og Maldonado, 2009:74-79 og Franklin, 2015:50). Omkring 550 personer ble drept de første fire månedene etter 1959. Det var personer som støttet det tidligere regimet og som hadde gjennomført alvorlige undertrykkende handlinger. Dette ble anerkjent blant den cubanske befolkningen, men fikk internasjonal kritikk (Guerra og Maldonado, 2009:73). Pressen ble i tillegg kontrollert gjennom at en åpnet for aviser som tidligere hadde vært ulovlige, og en nedstenging av aviser som tilhørte det Batistianske nettverket (ibid:90). Den private pressen forsvant nesten fullstendig i år 1960. Det foregikk konstante endringer innad regjeringen med flere presidenter og indre splittelser. Det forekom også institusjonelle endringer der eksempelvis den katolske kirken inngikk i en konflikt med staten når de private skolene ble stengt i 1961²². En kan med dette påpeke noe begrenset presse- og religionsfrihet. Det var ikke alle som var enige i revolusjonsprosessen. Omkring 270.000 cubanere emigrerte til USA mellom år 1959 og 1962. Årsakene var flere. Mange var enige med det batistianske regimet, andre var redd for å miste eiendeler og en gruppe var redd for den ideologiske utviklingen landet hadde. Det ugunstige for Cuba var hjerneflukten som ble et problem for den nye regjeringen. Blant annet kan en nevne emigrasjonen av 3000 cubanske leger som var et nødvendig yrke for landet (Guerra og Maldonado, 2009:97).

Hvis en ser på relasjonene mellom Cuba og USA i denne perioden, så begynner fasen med at USA tar i mot representanter fra det batistianske regimet og gir støtte til motstandsgrupper²³. Dette var på tross av at USA sammen med andre vestlige land offisielt hadde anerkjent den cubanske regjeringen 7. januar. Det som senere har blitt avdekket er at CIA hele tiden hadde forsøkt å finne en måte å felle den (Franklin, 2015:31). Forholdet bar et sterkt preg av en ideologisk kamp mellom Sovjetunionen og USA, der Cuba stod midt i mellom. De store oljeselskapene nektet å prosessere sovjetisk olje i deres oljeraffinerier, noe som fikk de

²¹ I 1959 og 1963. Den første begrenset hvor stort jordområde en kunne eie (4020 mål). Bønderne som tidligere hadde leid jord, fikk nå muligheten til å eie. Den andre jordreformen var mer radikal og begrenset eie av jordområde til 670 mål. All jord som var til overs skulle nasjonaliseres og tilhøre staten (Franklin, 2015:34-35).

²² Clark (ingen årstall oppgitt)

²³ Eksempelvis Rosa Blanca, opprettet i 1959.

cubanske myndighetene til å ekspropriere deres eiendom²⁴ (Guerra og Maldonado, 2009:93). Videre autoriserte Kongressen i USA den nordamerikanske presidenten å forhindre Cuba i å selge sukker til USA. Cuba svarte med å konfiskere alle de store industrielle bedriftene USA hadde på Cuba (Franklin, 2015:38,42). På en annen side tilbød Sovjetunionen å kjøpe den cubanske sukkerkvoten og gi militært våpenutstyr til Cuba. Cuba byttet ut den økonomiske avhengigheten de hadde til USA med Sovjetunionen. Den 6. august 1960 nasjonaliserte Cuba alle de store bedriftene USA tidligere hadde hatt på Cuba (Guerra og Maldonado, 2009:93). Den 19.oktober 1960 gav USA et forbud om å eksportere varer til Cuba. Drastiske endringer førte til at den 3. januar år 1961 stengte USA alle diplomatiske relasjoner med Cuba. Mellom 15. og 19. april samme året foregikk det et angrep på Cuba kjent som invasjonen av *Bahía de Cochinos*. Angrepet ble utført av eksilerte cubanere som var trent og støttet av myndighetene i USA. Invasjonen mislyktes og for første gang i historien mislykkes USA med å invadere Cuba militært. Under invasjonen erklærer Fidel revolusjonen som en sosialistisk revolusjon (ibid: 99-103). Dette bekrefter han 2. desember 1961 med å si: *jeg er marxistisk-leninistisk og jeg vil være marxistisk-leninistisk til mine dagers ende* (Franklin, 2015:65).

2.3.3 Fundamentene i den sosialistiske staten (1962-1970)

Det som karakteriserer den tredje fasen i den cubanske revolusjonen var at i denne perioden forsøkte en å finne overlevelsesstrategier etter at Fidel hadde erklært landet for sosialistisk. Strategier som kunne anvendes for å håndtere alle utfordringene dette forårsaket internasjonalt. En må starte med relasjonene med USA ettersom et hovedmoment inntreffer i starten av denne perioden, nemlig da den nordamerikanske blokaden offisielt ble introdusert og annonsert av John. F. Kennedy den 7.februar 1962 (Franklin, 2015:68). Cuba gjennomgår også en diplomatisk isolering etter å ha blitt utvist fra Organisasjonen av amerikanske stater (OAS) (Guerra og Maldonado, 2009:105).²⁵

Det stipuleres at i tidsrommet mellom februar til august 1962 ble det gjennomført 5.780 terrorangrep og 716 sabotasjeangrep organisert av CIA på Cuba (Guerra og Maldonado, 2009:106). Disse handlingene går inn i en samlebetegnelse kalt for *Operasjon Mangosta* som ble hemmelig opplyst om (og som senere kom frem i lyset i 1989) til president Kennedy med et formål om å fjerne den sittende cubanske regjeringen (Franklin, 2015:66). Den kalde krigen toppet panoramaet i oktober 1962 da USA fikk informasjon om at Cuba hadde missiler med

²⁴ Eksempelvis Standard Oil fra New Jersey (Esso), Texas Company (Texaco), Royal Dutch Shell (Guerra og Maldonado, 2009:93 og Franklin, 2015:41).

²⁵ Det er kun Mexico som var uenig i denne avgjørelsen (Guerra og Maldonado, 2009:105).

atomladninger utplassert av Sovjetunionen. Sovjetunionen og USA kom frem til en enighet om å fjerne missilene i bytte mot at Cuba ikke skulle bli invadert, samtidig som USA lovet å fjerne sine missiler fra Tyrkia (Guerra og Maldonado, 2009:106).

På det økonomiske planet var Cuba avhengig av Sovjetunionen for å kompensere for de økonomiske utfordringene forårsaket av den nordamerikanske blokaden. Perioden kjennetegnes dog av en ustabil økonomisk periode og mangel på matvarer. En innførte et matfordelingssystem den 12. mars 1962 som kalles for *Libreta de Abastecimiento* – et rasjoneringshefte for å dekke de grunnleggende behovene til befolkningen (Guerra og Maldonado, 2009:116)²⁶. Under denne perioden utvikler det seg også en diskusjon om hvordan det økonomiske aspektet ville håndteres i et sosialistisk perspektiv. Hvordan kunne man se landets økonomiske mål i lys av sosialismens moralske ideer? Ut i fra hvordan sosialisme ble konseptualisert hadde svarene ulike utfall (Guerra og Maldonado, 2009:118). Mellom 1964 og 1967 stabiliseres markedet og Cuba eksporterer sukker til Sovjetunionen i bytte mot olje.

På det statlige planet ble det utviklet en sammenslåing av de revolusjonære bevegelsene og gruppene²⁷ som fantes før revolusjonen (Guerra og Maldonado, 2009:111-114). De kom sammen og dannet *Integrerte Revolusjonære Organisasjoner* (ORI). Etter noen år med konflikter og indre splittelser ble Det Kommunistiske Partiet grunnlagt i 1965 etter hva José Martí i 1890 og Antonio Guiteras i 1930 hadde hatt i tankene (Marifeli Pérez-Stable, 2012). De mente at en måtte ha en enhetlig og sterk organisasjon for å kunne virkelig forvandle samfunnet, og at det var årsaken til at de tidligere revolusjonene ikke hadde klart å seire.

På det samfunnsmessige planet foregikk det en migrasjonsbølge²⁸ i september 1965. USA introduserer i 1966 en lov kalt for *Cuban Adjustment Act* som tillot cubanere å søke om permanent oppholdstillatelse når de ankom USA og dette med grunngivning i humanitære årsaker. Dette skapte uro på Cuba ettersom det forårsaket farlig og illegal migrasjon (Guerra og Maldonado, 2009:110-111). Et annet senere sterkt kritisert moment i denne perioden på det samfunnsmessige planet er eksistensen av *Military Units to Aid Production* som bestod av arbeidsleirer for de som av ulike årsaker ikke ville gjennomføre militærtjeneste.

²⁶ Denne eksisterer fortsatt og dekker grunnleggende matbehov. Regjeringen har påpekt at den vil etter hvert forsvinne.

²⁷ M-26 (26.juli-bevegelsen) og PSP (gamle kommunistpartiet).

²⁸ Som kategoriseres som den andre etter migrasjonsbølgen som foregikk etter revolusjonens inntog i 1959.

En kan regne med at omkring 35.000 mennesker var involvert i slike leirer, blant annet Jehovas vitne, katolske prester, homoseksuelle, hippier, narkomane, prostituerte og andre lignende grupper i samfunnet. Det offentlige målet var verken å torturere eller å drepe disse menneskene, men at de skulle bidra i jordkultiveringen. Det har kommet frem i ettertid at det foregikk dog et enormt misbruk og undertrykkelse av disse menneskene, noe Fidel uttrykker i et intervju i 2010. I dette intervjuet unnskylder han seg for alle feil som ble gjort og forteller at en ikke var forberedt på å se alle problemer i en så turbulent periode²⁹. Den neste perioden var mindre improvisatorisk enn denne.

2.3.4 Den spesielle perioden i krigens tid: -Institusjonaliseringen (1971-1989)

Den fjerde etappen i den cubanske revolusjonen preges av at anspenheten med USA var blitt mindre, selv om det ikke betyr at den var fraværende. Cuba kunne nå konsentrere seg om å danne nye institusjoner og utvikle økonomien. Forholdet til Sovjetunionen var av stor betydning på det ideologiske, økonomiske og politiske planet, og særlig med tanke på den restriktive innførte nordamerikanske handelsblokaden.

På det politiske planet befant en seg i en periode med institusjonalisering. I april 1975 startet en med diskusjoner i forbindelse med den nye grunnloven. Dette førte til en referendum der 95% av befolkningen stemte i favør (Guerra og Maldonado, 2009:131). Dette betydde at en godkjente den nye grunnloven som hadde en sosialistisk karakter. Det Kommunistiske Partiet (PCC) skulle bestemme, og staten skulle administrere. Partiet var ikke et valgparti, men en kunne likevel nominere og velge personer³⁰. Ifølge grunnloven er Partiet samfunnets ledende kraft. Det Kommunistiske Partiet var ment til å være et permanent og eneste eksisterende parti (Underlid og Berg, 2014)³¹. De representative organene er først Nasjonalforsamlingen³² samt andre valgte organer på provins- og kommunenivå³³. På det politiske internasjonale planet ble Cuba en del av *Comecon*, den internasjonale sosialistiske handelsorganisasjonen i 1976³⁴.

²⁹Saade, 2010

³⁰ Den generelle regelen er at alle cubanske borgere over 16 år kan stemme. Frem til 1992 i likhet med den sovjetiske modellen, kunne Partiet delta i nomineringen av kandidater en kunne stemme over. Fra 1992 kunne ikke Partiet nominere noen.

³¹ Underlid og Berg, 2014.

³² Nasjonalforsamlingen vedtar lover og budsjett. Nasjonalforsamlingen har en lovgivende funksjon og møtes to ganger i året. De respekterer Partiets avgjørelser, men kan modifisere dem.

³³ Valgte organer på provins- og kommunenivå har oppgaver som tar seg av offentlig helse, utdanning (ikke Universitet), lokal transport, handel, ikke-private restauranter, vedlikehold av boliger og veier, osv.

³⁴ Store Norske Leksikon, 2012

På det økonomiske planet foregikk det en økonomisk vekst frem til midten av 1980-tallet noe som gav utslag i hvordan mennesker hadde det i hverdagslivet. En kan regne med at alle fikk hevet livskvaliteten sin (Guerra og Maldonado, 2009:129). Det var til en viss grad et liberalistisk preg på økonomien. Det ble gitt en viss desentraliseringsgrad til de statlige bedriftene, noen materielle insentiver med formål å øke produktiviteten og en selvfinansiering av bedrifter. Mot slutten av 70-tallet ble det tillatt å drive noen private økonomiske aktiviteter som f.eks. små markeder. 80-tallet anses å være de gyldne år i den cubanske sosialismen. Det var lav arbeidsledighet, høy forventet levealder, god utbygging av elektrisitet i boliger samt en tilegnelse av elektronikk. Cubanske borgere hadde også grunnleggende matvarer på grunn av rasjoneringsheftet (Guerra og Maldonado, 2009:129). Kjønnulikhetene jevnet seg noe ut der flere kvinner tok høyere utdanning. I perioden mellom 1986-1990 kommer en inn i en periode i den økonomiske utviklingen der en måtte rette opp i feil og negative tendenser som hadde utviklet seg til da. Dette var blant annet forårsaket av ekstern gjeld, fall i sukkerprisen og en krise i det sosialistiske spillerommet (Guerra og Maldonado, 2009:134-135). Dette bidro til noe sosial ulikhet i samfunnet, korrupsjon og et fravær av sosialistiske verdier praktisert i den økonomiske sfæren. En gikk for eksempel bort i fra disse private markedene og gjenopprettet økt frivillig arbeid. Fidel erkjente at man hadde anvendt kapitalistiske løsninger til sosialistiske problemer (Perez-Stable, 2011).

2.3.5 Den spesielle perioden i fredens tid: 1990-2004

På 1960-tallet ble det stipulert en utfordrende periode og det ble i den anledning dannet en krisehåndteringsplan (Guerra og Maldonado 2009:139). Denne ble aktuell i perioden en går inn i nå. Den blir omtalt 2.januar 1990 som *den spesielle perioden i fredens tid* av Fidel Castro selv. Da George Bush kom til makten i 1989 etter Ronald Reagans epoke var alt håp om en normalisering av relasjonene med USA ute. Oppløsningen av Sovjetunionen, slutten på den kalde krigen og utslettelsen av sosialismen var sterkt i mente og USA stod med et fatalt ønske om å få et ideologisk hegemonisk overgrep på verden. Dette indikerte alvorlige brudd på økonomiske forbindelser Cuba var totalt avhengig av og en forsterkning av den økonomiske blokaden. Den cubanske revolusjonens grunnverdier ble satt på prøve. Det er en sammensatt periode som kjennetegnes av fatale prøvelser for det cubanske folket. I 1992 samlet det Kommunistiske Parti seg i et Kongressmøte IV. Denne gangen ønsket man å forsvare og opprettholde revolusjonen og sosialismen. Noen endringer forekom, eksempelvis åpnet partiet opp for religiøse kandidater, ratifiserte ettpartisystemet og så nødvendigheten av å ha bedrifter med blandingsøkonomi med utenlandske investeringer (Guerra og Maldonado, 2009:141).

Det forekom blant annet konstitusjonelle endringer der en la til grunn for at Partiet ikke kunne nominere kandidater. På tross av alle de økonomiske utfordringene ble de grunnleggende elementene i revolusjonen ivaretatt. Ingen skoler eller sykehus ble stengt under denne perioden, selv om mangelen på bøker og medisiner var stor. Staten garanterte i tillegg befolkningen grunnleggende matvarer til hver familie (ibid:141).

En kan starte med å fremme noen tall som kan gi et bilde av alvorlighetsgraden landet gikk inn i. Eksporten ble redusert med 79,0%, importen ble redusert fra 8.134 millioner pesos til 2.037 millioner pesos. Jordbrukssektoren falt med en 51,9%, og konstruksjon med 71,4%. Handel, restauranter og hoteller ble redusert med 43,0%. Oljeimporten opplevde en reduksjon på 60%. Matproduksjonen gikk også ned³⁵. På grunn av redusert ernæring og et lavere kaloriinntak pr. cubaner forårsaket det en utvikling av sykdommer blant befolkningen.

Krisehåndteringsplanen som var ment til å brukes i krigstider inneholdt ulike tiltak, blant annet nedstenging av fabrikker, statlige bedrifter og reduisering av transport da det var begrenset tilgangen på bensin for befolkningen i august 1990³⁶ (Guerra og Maldonado, 2009: 140). Noe utenlandsk investering i spesifikke sektorer tillot bedrifter ha blandingsøkonomi (ibid:143). En åpnet opp for selvstendig næringsdrivende arbeid og tillot små butikker som f.eks. *paladares* – altså små restauranter. Elektrisiteten fungerte ofte ikke over lange perioder. Det var begrenset tilgang til varer, og cubanere måtte være kreative og bruke det de hadde for å leve. Det foregikk en økt illegal emigrasjon, et svart marked, kriminalitet, økt prostitusjon og en generell utbredelse av håpløshet blant befolkningen (Guerra og Maldonado, 2009:142-143).

Håpløsheten førte til *la crisis de los balseros*³⁷ datert til den 4.august 1994. Dette blir den første krisen mellom Cuba og USA under Clintons presidentskap (Sanchez-Parodi, 2011:207), en krise forårsaket av en økende emigrasjonsbølge. Den endte i en memorandum den 9.september 1994³⁸ som presiserte at 20 916 cubanere som ble holdt tilbake i Guantánamo- basen fikk lov til å gå inn i USA³⁹ (Franklin, 2015:458). I bytte måtte Cuba kontrollere den illegale emigrasjonen. Det som var annerledes med emigrasjonen i denne perioden, i motsetning til emigrasjonen som startet i 1959, var at det da var mennesker fra de øvre samfunnsklassene som dro fra landet. Denne gangen var det vanlige mennesker som led av økonomiske vanskeligheter og søkte på en risikabel måte etter et bedre liv.

³⁵ Eksempelvis gikk produksjonen av svinekjøtt ned med en 82%

³⁶ Folk som hadde biler kunne ikke bruke dem, og bensinbruk ble forbeholdt kollektive mål.

³⁷ Flåte-krisen.

³⁸ Med noen nyanseringer i mai 1995.

³⁹ Og andre tallpresiseringer som spesifiserte migrasjonen

Innføringen av *Torricelli-loven* er også en viktig hendelse som illustrerer forholdet mellom Cuba og USA. Denne loven forverret graden av sanksjonene mot Cuba etter Sovjetunionens fall skjult i en diskurs om å forsvare de universelle menneskerettighetene og demokratiet. Robert Torricelli var den som stod bak lovforslaget og ønsket ”å skape kaos på øya”. Dette gjaldt ikke bare mellom USA og Cuba, men mellom alle land som ville forhandle med Cuba. Sanksjonene nådde alle. Formålet med denne loven var å gjøre ekstern handel umulig for Cuba, og ettersom Cuba stod i et sterkt økonomisk avhengighetsforhold til Sovjetunionen fikk dette fatale følger for befolkningen. *Helms-Burton-loven* ble undertegnet i 1996 og kan omtales som den moderne *Enmienda Platt*⁴⁰. *Helms-Burton-loven* la et forbud for andre lands bedrifter å investere i tidligere amerikansk eiendom på Cuba. (Guerra og Maldonado, 2009:140-141).

I denne perioden skjøt Cuba ned to amerikanske Cessna-fly med eksilcubanske piloter ettersom de ble oppfattet som et terrorangrep på øya. Det var ikke det eneste terrorangrepet i denne perioden da den antikubanske mafiaen bosatt i USA i 1997 dannet en rekke terrorangrep i turistiske kontorer i Varadero og Havanna der flere mennesker mistet sine liv (Sanchez-Parodi, 2011:208). I denne perioden med terroraksjoner ble de velkjente ”fem heltene”⁴¹ arrestert i USA. De ble ansett som terrorister i USA, sendt fra Cuba til USA som spioner. Arrestasjonen holdt seg vedlike frem til år 2015 da de ble frigitt og sendt tilbake til Cuba.

Bush holdt fast på idéen om å demokratisere Cuba og skape et friere marked. Den cubanske revolusjonen var ifølge han, fortsatt svekket og måtte hjelpes mot et bedre system i forsvar for menneskerettighetene. Plan Bush I ble innført med et formål om å strekke seg mot en ende på den økonomiske blokaden samt en normalisering av forholdet mellom Cuba og USA. Formålet var å ende det sosialistiske systemet og innsette en kapitalistisk stat og en valgprosedyre som lignet USA sitt politiske valgsystem (Ramón-Sánchez, 2011:217). I 2006 dannet det en ny rapport, som kalles for Plan Bush II. Denne var kontekstualisert i en periode der verden var mettet på militære intervensjoner og fikk derav en mykere tone. Cuba får en god utvikling innad helsesystemet og utdanningssystemet, noe som bragte internasjonal oppmerksomhet. USA merker en holdningsendring mot militære aksjoner på verdensnivå og begynner å forstå at de må endre taktikken mot Cuba. Etter ti ulike presidenter innser strategiene de har brukt frem til da, ikke har skaffet dem overtak på den lille karibiske øyen. I 1999 ble det dannet en viktig allianse med Venezuela der Cuba kunne importere olje i bytte mot at de sendte leger til Venezuela, noe som endret Cubas politiske og økonomiske posisjon i en favorabel retning.

⁴⁰ Platt-vedlegget

⁴¹ Héroes Cubanos Luchadores Antiterroristas

2.4 Perioden 2004-2015

Veien til nå har vært full av spionasje, terroraksjoner, militære angrep samt biokjemiske angrep mot befolkningen, jordbruksøkonomien og en økonomisk blokade fra Washington sin side (Sánchez-Parodi 2011:225). Samtidig er Cuba over sin grusomme periode med ekstrem kaos og usikkerhet. Den spesielle perioden i fredens tid har endret fasong. Dette bringer oss inn i en spesiell epoke som mange vil si gav en form for utvikling mellom USA og Cuba. De nordamerikanske myndighetene stod ovenfor et veivalg: å opprettholde den politiske strategien for å forandre det politiske-, økonomiske-, og sosiale systemet som den cubanske befolkningen har bygget, eller å søke etter en normalisering av forholdet til den sosialistiske staten. Det er dette valget Barack Obama stod ovenfor da han ble president i 2008.

På Cuba gikk man inn de siste årene under Fidel Castro sitt presidentskap. I 2006 blir han syk, og ble erstattet av Raúl Castro, hans egen lillebror som på den tiden var visepresident. I 2008 blir Raúl Castro valgt av parlamentet som Cubas president⁴². Raúl hadde tidligere ledet militæret mellom år 1959 og 2008. Når Raúl overtok Fidel sine oppgaver befinner han seg i en sammensatt nasjonal situasjon. Den cubanske befolkningen var sliten etter så mange år med kriser og var motløse. Den cubanske økonomien hadde sine problemer etter en krevende periode. Den venezuelanske oljen bidro med å opprettholde økonomien til en viss grad, men flere tiltak måtte innføres. Tiltak innad den økonomiske sektoren var å implementere sosialisme med et innspill av et fritt marked. En tilrettela eksempelvis for selvstendig næringsdrivende å ha sine butikker. En gav overflødige arbeidere i den offentlige sektoren sparken, store bedrifter fikk mer autonomi og rasjoneringsheftet ble gradvis fjernet. Raúl åpnet opp for mer ytringsfrihet og at borgerne kunne få lov til å kritisere Staten uten å føle frykt. Det utviklet seg en høyere toleranse for seksuelle minoriteter og for religiøse. Samtidig kunne cubanere se den utenlandske tv-kanalen *Telesur*⁴³, ha tilgang til internett via internettsoner, opprette e-post og etter hvert ha internett på telefonen. Det cubanske fjernsynet ble kontrollert av det cubanske radio- og fjernsynsinstitutt men i praksis av Det Kommunistiske Partiet⁴⁴.

Obamas holdning til Cuba har vært varierende og stått mellom å beholde de tidligere presidenters atferdsmønster og å tenke i nye trakter. Han erklærte dog i 2008 å opprettholde blokaden. Cuba ble etter hvert satt i en annen prioriteringsrekke da den økonomiske krisen slo inn for fullt i USA og de sterke problemene USA hadde med Gaza tok all deres oppmerksomhet.

⁴² Fidel Castro fortsetter førstesekretær for Det Kommunistiske Partiet frem til 2011. Deretter tar Raúl Castro over denne posisjonen.

⁴³ Flerstatlig fjernsynsstasjon i Latin-Amerika. Dannet for å gi land innad Latin-Amerika informasjon og for å øke integrasjonen.

⁴⁴ Radio blir ansett som mer kritisk og friere enn fjernsynet.

Mens Obama hadde hendene fulle, foregikk det en del endringer som han ikke klarte å forutsi. Den Europeiske Union hadde siden 1996 eniggjort seg i å føre sanksjoner mot Cuba, men endret holdning i 2008 og forsøkte å hige seg etter normaliserende forhold. Dette førte til at USA stod igjen alene som det eneste landet med en aggressiv holdning til Cuba. I tillegg gikk Río-gruppen⁴⁵ sammen og inkluderte Cuba den 16. desember 2008 og gav en sterk kritikk mot USA sin hissige holdning. USA sin politikk begynte å bli upopulær og fikk internasjonal oppmerksomhet. FNs hovedforsamling stemte også mot handelsblokaden 25. oktober 2008 med 185 stemmer i favør, og 3 i mot. Det internasjonale presset økte, både fra Europa og Latin-Amerika. I 2010 i Cancún, Mexico kom det frem et varsel om et mer samlet Latin-Amerika uten å inkludere USA eller Canada. *Cancún-erklæringen* fra 2010 skulle intensivere den politiske dialogen og integrere Latin-Amerika og Karibien. Utviklingsstrategien ble inndelt i 19 hovedpunkter der man blant annet skulle ha et tettere samarbeid om den økonomiske krisen samt fattigdom, helse og klimatiske forandringer. Det skulle være et samarbeid som satte fokus på Sør og ikke Nord. Cuba ble en del av den i år 2014. Sanchez-Parodi (2011) hevder med dette at de nordamerikanske lederne ikke kunne havne i den feilen om å ikke erkjenne de nye realitetene som introduserte radikale forandringer mellom land i Latin-Amerika (2011:243). Cuba ekspanderte også den utenlandske aktiviteten og inngikk i opprettelsen av det mellomstatlige samarbeidsorganet ALBA⁴⁶. Da Obama ble gjenvalgt til president i 2013 hintet han om nye relasjoner til Cuba. Det må bemerkes at den katolske kirken hadde en viss innvirkning på normaliseringen da Paven bad direkte om å forbedre forholdene i en tale rettet mot den cubanske befolkningen i år 2012. Det var det første besøket fra Vatikanet etter revolusjonen i 1959. Det forekom to møter mellom Cuba og USA i år 2013, et i Canada og et annet i Italia. Det gikk 18 måneder med forhandlinger mellom presidentene da man plutselig fikk høre den store uttalelsen om å forhandle frem en oppheving av den 50 år lange handelsblokaden den 17. desember 2014⁴⁷ på nyhetene.

2.5 Avsluttende refleksjoner: Bror Obama: 2016-?

Den cubanske revolusjonen er en historisk hendelse som er erkjent i verdenshistorien, og dette er noe Barack Obama har hatt klart for seg. USA måtte endre strategien, men prosessen er langsom og full av komplikasjoner. Konstante endringer kan observeres, særlig når en har gått inn i år 2016 og observert Barack Obamas besøk på Cuba, noe Bush selv ønsket å gjøre, men

⁴⁵ Politisk forum dannet i 1986 som inkluderer alle land i Latin-Amerika og Karibia. Formålet er å arbeide mot økt demokrati, et tettere samarbeid og menneskerettigheter (Knudsen, 2012).

⁴⁶ Bolivianske Alliansen for Vårt Amerika.

⁴⁷ Elster, 2016

aldri fikk mulighet til. En har også informert seg om Fidel Castros dristige publiserte artikkel i *Granma* med en klar beskjed til Obama: *vi trenger ikke at imperiet skal gi oss noen ting. Vårt arbeid er lovlig og fredelig, og dette er grunnet vår forpliktelse med freden og brorskapet til alle menneskene som bor på denne jorden*⁴⁸. Et tydelig budskap om å aldri forlate revolusjonens menneskelige verdier i erstatning av imperialismens grådigheter. Det er mange endringer i utvikling som skjer både langsomt og effektivt. EU har også i mars 2016 undertegnet en avtale om å normalisere forholdene med Cuba⁴⁹.

⁴⁸ Granma (2016)

⁴⁹ Dagens Næringsliv (2016)

Kapittel 3 - Metodisk tilnærming

Jeg ankom flyplassen *San Martín* i Cubas hovedstad den 30. desember 2015. Hjertet mitt var fylt av forventninger og spenning. Alene skulle jeg dra til et cubansk ektepar, til *una casa particular* – et vertshus som var godkjent av myndighetene. Vertshuset lå i Havanna sentrum i området kalt for *Cayo Hueso*, 100 meter fra den verdenskjente sjøpromenaden *El Malecón*. Da jeg ankom flyplassen var luften tung og klam. Temperaturen var høy i motsetning til Bergens minusgrader. Jeg ventet på bagasjen min i to timer. Turistene klaget over ventetiden, og fikk ingen forklaring på hvorfor det tok så lang tid. Etter å ha fått bagasjen min og vekslet penger på flyplassen, fant jeg en taxi som kunne ta meg med til destinasjonen. Da jeg satte meg inn i den gamle taxibilen fra Sovjet var det ingen bilbelte å finne. Da jeg spurte sjåføren om hvor det var, svarte han meg: *no es necesario* – det er ikke nødvendig. Sjåføren kjørte fort mens han hørte på høy regaettonmusikk og indikerte underveis hvor vi var på veien. Det var mange nye inntrykk. Dårlige veier, slitne og svette mennesker som ventet på bussene langs gatene. Mennesker med veldig ulikt utseende gjorde det ikke så lett å se hvem som var cubanere. Etter 30 minutters kjøretur kom jeg frem til der jeg skulle bo. Det var blitt mørkt. Det var barn som lekte ute, og folk som satt ute og røykte. Det kom en søt liten dame ut og tok i mot meg med en varm klem. Jeg ble vist til rommet mitt. Veggene var gamle, gulvet var slitt, luften var klam, det var høyt under taket og madrassen var hard. Det var fargerik dekorasjon og gamle elektriske artikler. Aircondition og kjøleskap var det, men ingen vindu. Jeg kunne høre naboene snakke, musikken deres og støy fra TV-en. Jeg var sulten, men turte ikke å gå ut alene. Jeg la meg for å sove. Her skulle mitt feltarbeid starte, og det var ingen vei tilbake.

3.1 Valg av feltarbeid som metode

Valg av metode er avhengig av hvilken kunnskap en ønsker å uthente fra den sosiale virkeligheten og ut i fra hvilken problemstilling prosjektet har (Silverman, 2011:7). Utgangspunktet i denne studien var å finne ut hvordan cubanere tenker om den nåværende situasjonen de opplever i hverdagslivet i landets endrende tilstand. Dette er informasjon som ikke er tilgjengelig på denne siden av jorden og en må reise dit for å komme i dypere samtaler med et utvalg informanter for å finne den. Behovet var å finne en form for metode som kunne tilnærme seg personlige tanker. En metode var potensielt innbydende og kunne tilnærme seg problemstillingen, nemlig feltarbeid. Med denne kunne jeg kombinere kvalitative intervju med observasjon på en tematisk åpen måte. Problemstillingen min var ikke spesifisert, og jeg trengte

en metode som kunne åpne opp for flere muligheter. På denne måten kan en si at jeg har arbeidet *abduktivt* (Blaikie, 2009: 156), og at prosessen har vært *fleksibel* eller *flytende*⁵⁰ (Ragins, 2011:76) da den har forandret form underveis i forskningsprosessen. Jeg som forsker har stått mellom teoretiske ideer og data. Disse to utvikles parallelt og i en kontinuerlig kreativ prosess. Dataene tolkes i lys av eksisterende teori samt at den gir muligheten for å endre den dersom den åpner opp for andre perspektiv.

Hva kjennetegner så feltarbeid?

I sin mest karakteristiske form innebærer metoden at feltforskeren åpent eller skjult deltar i folks dagligliv over en lengre periode. Han observerer det som skjer, hører på hva som blir sagt, stiller spørsmål – han samler med andre ord de data som er tilgjengelige, om som vil belyse de problemene forskningen tar opp. Samtidig er imidlertid alle samfunnsforskere på en eller en annen måte deltakende observatører, og det er derfor vanskelig å avgrense feltforskningen som metode
(Hammersley og Atkinson: 2004:31).

Jeg vil kommentere to aspekter ved definisjonen. *Det første aspektet* angår alternativet om å gjennomføre åpen eller skjult observasjon og *det andre aspektet* er synet en velger å ha på forskerrollen. Når det angår det overnevnte *første aspektet* åpnet metoden opp for åpen og skjult observasjon, noe som kunne være gunstig i en situasjon der det er lite som kan planlegges og avtale med informanter var avhengig av mange faktorer. Metoden kunne gi en slags frihet for å uthente data på en variert måte. Feltarbeid bærer preg av uforutsigbarhet og det er en metode som innebærer å være kreativ og spontan under arbeidet. *Det andre aspektet* peker mot forsker- og observatørrollen. Denne rollen vil ha et sosio-historisk preg. Det vil si at det en har med seg av kultur og personlige egenskaper er med å påvirke rollen en tar på seg under feltarbeidet. Dette medfører en innrømmelse av at en tar del i den sosiale verden og kan ikke skille seg fra den som en bioingeniør kan gjøre i en labyrint. Labyrinten en holder seg innenfor består av mennesker som lever i en sosial verden som er i stadig forandring og blir påvirket av ens tilstedeværelse. Hammersley og Atkinson (2004: 46) definerer dette som *refleksivitet* og forteller enkelt at forskningsresultatene blir påvirket av sosiale prosesser og av forskerens egne personlige trekk. En tar del i den sosiale verden, uansett hvilken rolle man har, og reflekterer rundt resultatene av deltakelsen. Resultatene vil bli preget av ens tilstedeværelse. Med dette kan

⁵⁰ *Flexible* og *fluid* er benevnelsene Ragins (2011:76) anvender som det motsatte av *fixed* da en har dannede rammer i starten av forskningsprosessen.

en forsiktig påstå at den sosiologiske verden ikke kan ha en objektiv eller en nøytral karakter. Dette vil dog ikke medføre en svekkelse av forskningsresultatene, da disse vil gi ny sosiologisk kunnskap en kan anvende og organisere videre. Konseptet *refleksivitet* kan bidra til å gi enda mer ærlighet i arbeidet og bidra til bevisstgjøring av min rolle som forsker.

3.2 Det kvalitative intervjuet

Feltarbeid åpner opp for en mengde varierte metoder en kan bruke under datainnsamlingen, og blant dem kan en finne det kvalitative intervjuet. Valget av å bruke denne metoden var for å oppnå dybdekunnskap av hver informant, og måten spørsmålene ble utformet samstemte med intensjonene i prosjektet – å innhente informasjon om menneskers indre tilstand, personlige tanker og følelser. Det åpner opp for det sjelelige ved en samfunnstilstand og kunne gi et innsyn i menneskers opplevelser: *interviewing gives us a window to the past* (Weiss, 1994:1).

Forholdet mellom meg som forsker og verden informantene beskrev kan sees på ulike måter. Silverman (2011) skisserer noen tilnærminger, og i denne studien valgte jeg å anvende den emosjonalistiske tilnærmingen (2011:173). Emosjonalisme anser informantene som subjekter som aktivt konstruerer deres sosiale verden. Informantenes subjektive opplevelse kunne bli ansett som kunnskap. Emosjonalistisk tilnærming bidrar til å sentrere seg mot subjektet, og er åpen for å vektlegge emosjonelle erfaringer i informantenes opplevelser. Den bidrar til ikke se på informantene som objekter, men heller emosjonelt involverte subjekter (Silverman, 2011:175). Innenfor denne tilnærmingen foretrekkes det åpne intervjuer, ettersom det kan gi informantene muligheten til å definere verden på deres unike måte. Det gav også spillerom for å trekke inn tema som ikke var forhåndsbestemt i intervjuet (Silverman, 2011:176). Tilnærmingen illustrerer viktigheten av formålet med prosjektet- altså den *substantive frame* av studien (Weiss, 1994:15), noe som ble modifisert underveis når jeg oppnådde dybde i tematikken jeg studerte. Det kvalitative intervjuet har sine praktiske sekvenser med utgangspunkt i teoretiske refleksjoner og det er disse som vil bli belyst videre.

Grønmo (2004:160) nevner noen forberedelser som må være på plass før datainnsamlingen gjennomføres. Ett av de er å utforme en intervjuguide. Jeg valgte å lage en intervjuguide på forhånd som tok utgangspunkt i overordnede emner jeg var interessert i, og en del underspørsmål som kunne trekkes inn. Ofte kunne det hende at temaene jeg trodde var relevante, var en del av fortiden for informantene og ikke relevante å snakke om. Eksempelvis hadde jeg interesse av å vite hvordan cubanere så på de som hadde emigrert etter 1959⁵¹. Men

⁵¹ Se vedlegg 2.

dette virket å være lite aktuelt for mange av dem: *det er noe vi har kommet over*, fikk jeg høre. Tidligere hadde det eksistert sterke reaksjoner og kritikk mot de som hadde emigrert, men det var noe som ikke var interessant å snakke om lenger. Intervjuguiden ble et utgangspunkt jeg kunne bevege seg innenfor, men var også svært åpen for å trekke inn det informantene ønsket å dele. Det er nettopp derfor datanalysen må foregå parallelt med datainnsamlingen (Grønmo:2004:164). Underveis måtte jeg skissere hvilke tema som egentlig ble berørt og hvilke som var uaktuelle å bruke videre.

Når man skal gjennomføre selve datainnsamlingen må man informere om studien til informantene og avtale sted og tid for intervju (Grønmo, 2004:160). Informasjonen ble ikke gitt gjennom et formelt brev, men i muntlig form. Portvakten min var behjelpelig i noen intervju med å informere hvem jeg var og hva studien min gikk ut på. En kunne merke at de gjorde han en slags tjeneste ved å hjelpe meg. Måten de omtaler hverandre som *compañero/compañera* som betyr *kamerat* gjenspeiler revolusjonens språk og viser en slags holdning om å være lagkamerater som hjelper hverandre. Portvakten min omtalte meg også som en kamerat foran informantene. I tre anledninger fulgte portvakten min meg hjem til informantene som bodde i hans nabolag. En innser i slike tilfeller at en aldri ville ha kommet hjem til så mange ulike personer med mindre en hadde noen som kunne veiledet en dit. Selv om hjemmene var i samme nabolag kunne de gjenspeile ulik materialisme, sosiale klasser⁵² og livskår. Særlig kom dette frem gjennom juledekorasjonen, da noen ikke hadde noe julepynt, mens andre hadde fått tilsendt enorme mengder av flott juledekorasjon via familie som bodde i USA⁵³. Stort juletre, julelysdekorasjoner, juleduk, og julegaver under treet. I andre hjem var det ofte ingenting som tilsa at det nærmet seg julaften⁵⁴. En kunne også merke det gjennom hva en ble servert. I noen hjem ble jeg servert mangojuice, søt cubansk espresso og kjeks. I andre hjem var det ingenting å bli servert – ikke et glass vann engang. Portvakten min anbefalte meg å kjøpe med vann til intervjuene i tilfelle informantene ikke hadde noe å tilby, ettersom kjøpevann kan være dyrt på Cuba. En kunne også merke det på renholdet i hjemmene. Noen hjem var svært støvete. I noen anledninger skulle jeg låne toalettet og måtte bruke avisepapir som toalettpapir. I andre hjem

⁵² Det er omdiskutert å si at det finnes sosiale klasser på Cuba.

⁵³ En stor del av det cubanske borgerskapet og eliten forlot Cuba etter 1959 og reiste til USA. Cubanere som har familie i USA kan bli tilsendt gaver, noe som igjen kan skape disse små sosiale ulikhetene mellom cubanske familier.

⁵⁴ Dagen før båten *Granma* dro ut i desember 1956, var den en brutal undertrykkelse av motstanderne til Fulgencio Batista mellom 23. og 25. desember. 23 revolusjonære ungdommer som støttet revolusjonen ble drept. Dette blir kalt for den blodige julen. 24. desember blir dermed ansett som en sørgedag. I senere tid, og med et tettere forhold til Paven, den katolske kirken og høyere grad av religionsfrihet har man begynt å feire jul i noen hjem og fått 25. desember til å bli en offentlig helligdag for alle. (Eucured, ingen årstall oppgitt).

hadde man toalettpapir, fine møbler og flatskjermer. Dette kan bidra til å reflektere over dagliglivet til informantene, hvor mye tid de har til å dedikere seg til hjemmet og om de har råd til å ta i mot gjester og servere dem noe. Resterende kom frem i intervjuene: hvilket liv de hadde levd, hvilke utfordringer de hadde møtt og om realiteten de levde i nå. Alle observasjonene gav meg som forsker en verdifull innsikt i verden deres.

Som oftest måtte jeg bruke offentlig transport for å komme meg til stedene intervjuene skulle være som enten var hjemme hos informantene eller offentlige steder som f.eks. i hotellobbyer eller i det samfunnsvitenskapelige fakultetet. Informantene var ikke alltid så nøye med å forklare hvordan finne jeg kunne frem så jeg måtte ofte prøve å finne ut av veien selv ved å spørre vertsfamilien, koble meg til internett, spørre passasjerer på bussen, offentlige taxisjåfører⁵⁵ eller se på kart. Jeg forsøkte å tilpasse meg informantenes tid, så det endte ofte opp med sene kvelder eller tidlig i helgene. Avtale om intervju foregikk via telefon, der jeg fikk låne telefonen til vertsfamilien jeg bodde hos. Når en skulle avtale tid var tidsoppfatningen ganske annerledes enn den en er vant med i Norge. ”Kom i 5-6 tiden”, fikk jeg høre. Det kunne bety at intervjuet ikke kom til starte før i 7-8-tiden. Informantene var travle, og hadde sine vanlige dagsærender å gjøre. I noen tilfeller møtte jeg opp uten at de holdt avtalen sin, og måtte komme en annen dag. Så en måtte smøre seg med tålmodighet og bare være takknemlig for at de tok seg tid til å hjelpe. Det kan regne en del i Havanna. Og de dagene det regnet ble intervjuene kansellert. Forklaringen var den samme: *a nosotros los cubanos no nos gusta la lluvia*- vi cubanere liker ikke regn. Under intervjuene var det ikke en selvfølge at en fikk fred og ro. Grønmo (2004:163) idealiserer det med å skrive at intervjuet ikke må bli forstyrret av familiemedlemmer, kolleger eller andre. Dette var nesten umulig. Intervjuene hadde støy fra tv-en, musikk, slektninger som snakket i telefonen og naboer som plutselig kom inn døren og slo av en prat med informanten under intervjuet. Informantene tok også telefonen hvis den ringte og snakket gjerne en stund mens jeg ventet. På hotellobbyene var det også mye støy, for eksempel var det en italiener som hadde tatt med seg høyttalere og satte på høy musikk i kafeen midt på dagen. Allsidige intervjuer med mye varierende aktivitet. I én anledning dukket det opp en nabo som hadde med seg et griseben i gave til den ene informanten min. Informanten visste

⁵⁵ På Cuba har man to typer taxi. Den ene er offentlige taxier som kjører sine ruter og det er flere passasjerer som sitter på som skal den veien. Passasjerene sier i fra når en vil gå av. De offentlige taxiene er vanligvis gamle amerikanske biler og har en fast pris som er betydelig lavere enn de private taxiene. Til disse brukes de nasjonale myntenhetene. Det er en norm om at de offentlige taxiene kun er for cubanere, og ikke turister. Det samme gjelder busstransport. Men likevel brukte jeg offentlig transport, og ettersom jeg snakket spansk reagerte ikke folk på at jeg satt på. Den private taxiene følger turistmyntenheten og er mye dyrere enn de offentlige. Det er dog de turister vanligvis bruker.

ikke hva og hvordan han skulle gjøre med grisebenet, så det endte opp med at vi tok en pause fra intervjuet og at jeg bar grisebenet til slakteren som hadde en liten bod cirka ti minutter unna. Slakteren skar opp grisebenet. Det fløy en haug med fluer rundt oss og det var en forferdelig stank fra kjøttet. Mennesker stod rundt og pratet mens musikken stod på og slakteren gjorde jobben sin. Jeg bar de oppskårede bitene av grisen hjem etterpå og fortsatte intervjuet.

I gjennomføringen av intervjuene kan det være lurt å gi en insentiv til informantene som en takk. Det var ikke så enkelt for meg å vite hva informantene satte pris på. Etter noen observasjoner kjøpte jeg i noen tilfeller rom og andre ganger en flaske vin⁵⁶. I alle anledninger var det viktig å tilpasse seg informantene og forsøke å fange opp kulturelle koder tilpasset hver og en av dem. Informantene godkjente opptaket av intervjuene før intervjuet startet. Senere ble hvert intervju transkribert i detalj på spansk og deretter oversatt til norsk. Varigheten på intervjuene kunne ofte være på 2-3 timer, noe som i tillegg til oversettelsen gav mye etterarbeid.

3.3 Observasjon

Observasjon er en komplementerende metode som innebærer å se og høre aktører mens de er involvert i en hendelse eller en situasjon (Grønmo, 2004:141). Som deltager blir en til observatør og deltaker. En kan skille mellom deltakende og strukturert observasjon (ibid: 141). Jeg gjennomførte deltakende observasjon ettersom den innebærer en større grad av fleksibilitet og åpenhet. I denne typen observasjon er det vanskelig å kunne planlegge detaljer på forhånd før innhenting av data. Jeg som forsker måtte være fleksibel, åpen og kunne tilpasse meg situasjoner (Grønmo, 2004:142). Det er nye omstendigheter og kulturelle koder jeg måtte være åpen for å håndtere underveis. Dette gav både positive opplevelser og et rikt datamateriale, og samtidig ubehagelige opplevelser der man ikke gjør seg forstått og selv ikke forstår situasjonen man er i. Det er mange ting som en ikke kan planlegge, men det dog likevel noen aspekter som kan bestemmes på forhånd. Grønmo (2004:143) nevner blant andre ting at en må vurdere grad av åpenhet. Hvor mye kan en si om prosjektet til de som skal bli observert? I et kommunistisk regime kan dette være utfordrende, da Cubas historie er gjennomsyret av eksempler på spionasje. Det ligger i menneskers sinn og tankegang å ha en viss skeptisisme for å åpne seg helt. I mitt tilfelle var det ofte vanskelig å være helt åpen om observasjonen da det kunne hindre min mulighet for å få adgang til felten. Det var ikke alltid naturlig å forklare prosjektet mitt, og

⁵⁶ Det er dyrt å kjøpe vin på Cuba. En flaske vin kan koste 100 norske kroner.

skjult observasjon kunne ofte være det mest gunstige, selv om det moralsk sett kan reflekteres over.

I gjennomføringen av datainnsamlingen var det flere aspekter jeg måtte ha i mente. Et av de var å oppnå tillit hos de som ble observert. For å oppnå tillit hos de som ble observert måtte jeg ta i betraktning min rolle som forsker. Den kunne tolkes på ulike måter under en observasjon. En måte den kunne tolkes på er at jeg ble sett på som en inntrenger, og da ville min rolle være å minimisere den eksisterende mistilliten. Dette kunne jeg gjøre ved å tilbringe tid med de jeg skulle observere og la dem bli kjent med meg som person. Jeg forsøkte å finne måter å tilbringe tid med informantene og gjøre dagligdagse ting som f.eks. ta en kopp kaffe eller se på kveldsnyhetene med dem. Kulturelle koder måtte jeg ta i betraktning der valg av hva jeg skulle ha på meg, måten å handle på, og sosiale normer var faktorer som kunne være direkte observerbare og avgjørende for aksepten jeg fikk. Avvikende atferd og utseende kunne føre til avvisning og avstand. Det krevde en del forberedelser for å unngå dette og dette via observasjon av andres atferd og hva som er god tatt å ha på seg i ulike sosiale settinger. På Cuba kunne det være lurt å ikke ha på seg merkeklær da de kan få mye oppmerksomhet. Hvis jeg gikk med Nike-sko fikk jeg tydelige blikk, ikke mot meg, men mot skoene. Tilgangen til nye varer er begrenset og særlig kjente merkevarer. Kvinner i akademiske miljø gikk ofte kledd i skjorter eller bluser som ikke tiltrakk seg oppmerksomhet samt bukser eller skjørt over knærne. Dette var til kontrast til andre kvinner som ofte gikk i korte skjørt, utringede toppe og mønstrede strømpebukser. Jeg som forsker måtte på forhånd observere og tilpasse meg for å ikke bli misforstått.

En viktig del av dataregistreringen var å føre feltnotater. Det bidro til at jeg lettere kunne veksle mellom datainnsamling og analyse. Feltnotater kan sies å være noe av det viktigste en kan føre da det komplementerer hele observasjonen. Grønmo (2004) skiller mellom tre typer feltnotater: observasjonsnotater, analytiske notater og metodologiske notater (Grønmo:2004:149). Observasjonsnotater er rent beskrivende og deskriptivt og kan inneholde tid, sted, antall aktører og plasseringer. Dette var noe jeg noterte under observasjonen. Analytiske notater inneholder refleksjoner om sammenhenger og inkluderer teoretiske perspektiver som kan anvendes i analysen. Denne formen for notater gjorde seg gjeldende etter observasjonssituasjonen. Metodologiske notater er rene instrumentelle vurderinger og metodiske refleksjoner. Det kan eksempelvis gi svar på hvilke utfordringer man møter underveis og hvilke utfall dette kan gi videre. Tidsdimensjonen til feltnotatene er viktig å fremme da observasjonsnotatene må skrives

ned så fort som mulig. I noen tilfeller kunne jeg under kulturelle møter ta notater uten at det virket rart, og da var det gjerne lettere å skrive utfyllende notater etterpå. Mens i andre tilfeller var det veldig unaturlig å skrive underveis, og da var det viktig å skrive med en gang etter at observasjonen var over.

Det siste steget i gjennomføringen av en observasjon var avvikling av feltoppholdet. Etter intervjuene var over, ble jeg ofte invitert hjem til informantene på middag. Jeg ble presentert for familiene deres og tok del i deres private sfærer. Ofte kan relasjoner være følelsesmessig preget. Jeg forsøkte å delta i alle aktiviteter jeg ble invitert til for å kunne avslutte oppholdet på en myk måte. Det var også naturlig å maile informantene når jeg kom hjem til Norge for å sende en hilsen og takke for samarbeidet samt åpne opp for en mulig fremtidig kontakt og videre forskning.

3.4 Utvalgets innvirkning på analysen

Da jeg ankom Cuba tenkte jeg at jeg kunne finne informanter på egen hånd, gjennom å observere og gradvis få kontakter, men det var vanskeligere enn det jeg trodde. Vertsfamilien jeg bodde hos fortalte meg at jeg burde ha en person som kunne introdusere meg. De mente at jeg ikke kom til å få tak i noen med mindre jeg gikk via en troverdig person fra Cuba. Jeg fikk dermed kontakt med en professor i sosiologi som hadde besøkt Universitetet i Bergen tidligere det året. Han hadde holdt en konferanse om tematikken jeg skulle skrive om. Det endte opp med at han ble min portvakt og guidet meg til interessante kulturelle møter. Han introduserte meg for informanter jeg kunne intervju. I denne delen av arbeidet var jeg noe usikker på fremgangsmåten. Det må tas i betraktning at portvaktene vil være interessert i hvilket bilde det gis av mennesker og av den politiske strukturen, særlig i en politisk situasjon der Cuba må prestere internasjonalt. Dette kan føre til noe overvåking og kontroll av hvem en skal intervju (Hammersley og Atkinson, 2004:95), og i denne sammenhengen opplevdes det som at jeg ble dratt i en spesifikk retning. De jeg fikk avtaler om å intervju var informanter som var aktive medlemmer i Det Kommunistiske Partiet på Cuba og journalister. Jeg ville egentlig ha blandede kritiske røster og ble usikker på om jeg kom til å innhente de. Men etter hvert innså jeg at det er de individuelle opplevelsene som spiller en rolle. Og deres individuelle opplevelser er erfaringer som er opplevd av flere cubanere. Jeg fikk svært ulike informanter både med tanke på kjønn, aldersgruppe og livssituasjoner. Når en kommer i kontakt med dem på tomannshånd kom det frem kritiske refleksjoner om dagens politiske situasjon og mot det nåværende systemet.

Det kan sies å være to ulike kategorier for potensielle informanter. Den ene kategorien er informanter som er eksperter innad et spesifikt interesseområde, og den andre kategorien er den som representerer en befolkning som har blitt påvirket av en situasjon eller en hendelse (Weiss, 1994:17). I starten slet jeg med å fremme min interesse av å intervju *vanlige* mennesker, ettersom de fleste jeg kom i snakk med henviste meg til mange ulike eksperter på forholdet mellom USA og Cuba. Professoren listet opp en mengde med navn med journalister, politikere og forfattere som kunne være interessante å intervju. Til og med informantene slet med å forstå hvorfor jeg nettopp skulle intervju dem. Det kunne virke som om at deres oppfatninger av virkeligheten som omgikk dem ikke var så viktig og at det ikke kunne likestilles med ekspertenes tolkninger. Det er altså den andre kategorien Weiss (1994) presenterer som jeg var interessert i, altså den som representerer en befolkning som har blitt påvirket av en situasjon eller hendelse. Det informantene i studien hadde til felles var at de alle identifiserte seg med revolusjonen og støttet Partiet. Utvalget i studien er lite, men likevel må jeg fremheve det poenget at erfaringene de deler kan representere mange cubanere. Formålet er ikke å kunne si noe om alle cubanere, men hva et utvalg cubanere tenker, hvordan de opplever endringene rundt dem og hvordan dette kan belyses med bruk av sosiologisk teori. Jeg sier meg også enig med Silverman (2011:392) som hevder at *small samples can sometimes yield big insights*. Tidligere har det blitt satt spørsmål til hvorvidt kvalitative studier kan bidra til generalisering. Silverman (2011) påpeker at innenfor kvalitativ forskning baserer seg på generalisering av prosesser. Gjennom å analysere få enheter kan en gå i dybden og se på hvordan de kontekstuelle dimensjonene påvirker et sosialt fenomen (ibid:392).

Utvalget fikk en direkte konsekvens på den tematiske inndelingen i analysen. Perspektivene ble inndelt i tre da *det første* kan representere generelt cubanske borgeres syn på blokaden og USA. Informantene snakker på vegne av det cubanske folket og uttaler seg i tredje person entall: ”vi”. *Det andre* perspektivet er det ideologiske der informantene uttaler seg i lys av revolusjonære cubanere. *Det siste* perspektivet er private motiver og interesser som unge mennesker har i forbindelse med økonomi. Dette gav analysen tre dimensjoner.

3.5 Etiske retningslinjer

Det oppstår etiske problemer i tilknytning til samfunnsforskning akkurat som det gjør i andre former for menneskelig aktivitet (Hammersley og Atkinson, 2004:293).

Etiske problemer er en del av forskningsprosessen. Eksempler på disse kan være beskyttelse av privatliv, skade og utnyttelse. Etiske utfordringer må en ta hensyn til og vurdere for å oppnå best mulig forskningspraksis. Silverman (2011:97) nevner aspekter som alle forskere bør se til. *Først og fremst* bør en se til at informanten deltar frivillig. Forskeren bør *for det andre* gjøre informasjonen konfidensiell for å beskytte informantene fra fare. Melding om prosjektet ble sendt til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) og godkjent i forkant av datainnsamlingen. Jeg anonymiserte alle informantene i studien. I ett tilfelle var det en informant som ikke ønsket å være anonym, og ikke hadde noe i mot at svarene til vedkommende kom frem. Likevel valgte jeg å lage fiktive navn til alle informantene. *Det tredje aspektet* er informert samtykke. Informantene ble i forkant av intervjuet informert om studien og om sine egne rettigheter. I tillegg fortalte jeg informantene at de kunne trekke seg fra intervjuet underveis og la være å svare på spørsmål. Alle informantene godkjente bruk av lydopptaker før intervjuet startet.

3.6 Kvalitetsvurderinger av arbeidet

Reliabilitet er en av kvalitetsvurderingene en kan anvende for å vurdere datakvaliteten i ettertid. Når studiens ferdige produkt skal vurderes er reliabilitet aktuelt å trekke inn som en vurderingsmåte da det refereres til studiens pålitelighet og repliserbarhet (Grønmo, 2004:220). Det vil si at dersom samme undersøkelsesopplegg hadde blitt gjennomført ville dataene ha sagt det samme om de samme fenomenene studien viser. Dette kan være vanskeligere i et etnografi som har blitt gjennomført i naturlige omgivelser, i motsetning til en studie utført i kontrollerte omgivelser. Her står studiens transparens stå sentralt slik at andre kan vurdere dens reliabilitet. Dette vil gi ulike utslag ut i fra hvilken metode en velger å bruke. Da jeg gjennomførte deltakende observasjon forsøkte jeg å skrive detaljerte og utvidede feltnotater under eller rett etter observasjonen. Deretter så jeg de i sammenheng med den systematiske observasjonsguiden jeg hadde utarbeidet på forhånd. Når jeg gjennomførte kvalitative intervjuer transkriberte jeg de i detalj. Disse vil være viktige dersom en retter et kritisk blikk på analysen av datasettet (Silverman, 2011:365). For å styrke reliabiliteten i en studie er det også

viktig å bruke sekundære kilder som kan belyse dataene som ble uthentet. I mitt tilfelle var det viktig å være kritisk til kildene jeg brukte for å forstå Cubas historie, ettersom all litteratur som kan skaffes på Cuba er skrevet i lys av revolusjonen. I forkant av feltoppholdet tok jeg et fag på UiB som kun fokuserte på Cubas historie for å ha et bedre utgangspunkt for feltarbeidet og kunne vurdere historiekilder på en bedre måte. Jeg har forsøkt å beskrive forskningsstrategien og metoden på en detaljert måte for å gjøre forskningsprosessen min transparent. Jeg har også brukt direkte sitater fra datamaterialet mitt for å gi autentisk innsyn i intervjuene.

Validitet er en annen vurdering en kan foreta, og det handler om å vurdere i hvilken grad datamaterialet representerer den sosiale virkeligheten (Silverman, 2011: 367 I: Hammersley:1990:57). Et aspekt som var relevant for meg å ha i mente under intervjuprosessen var om informantene var oppriktige. Dette har sammenheng med selvrepresentasjon og i hvilken grad de var frie til å avdekke sannheter om det cubanske systemet. Jeg opplevde at når jeg snakket med eldre mennesker hadde de ofte hadde samme fraser og revolusjonistiske utsagn. Her kan en stille spørsmålet om virkeligheten deres fortrenses eller om en ønsker å fremstille realiteten i et lojalt lys til myndighetene for forskeren. Grønmo (2004:165) påpeker: *slike problemer er spesielt store hvis intervjuet dreier seg om forhold som er kontroversielle, belastende eller avvikende i forhold til dominerende sosiale normer*. Her kan en stille spørsmål til deres selvrepresentasjon og hvordan deres opplæring har satt et sterkt preg på deres tankesett. For meg som forsker var disse aspektene berikende å reflektere over.

Kapittel 4 – Teoretisk forankring

4.1 Kollektive minner

I analysen ble begrepet kollektive minner nyttig å bruke for å forstå cubaneres perspektiv på verden og endringene som foregår nå. Kollektive minner har vært et sentralt begrep innenfor minnestudier helt siden 1920-tallet og fikk økende oppmerksomhet på 1980-tallet (Olick m.fl.2011:5). Sosiologen Maurice Halbwachs (1877-1945) blir ofte ansett som grunnleggeren av minnestudier på 1920-tallet, da han dro konseptet inn i en sosiologisk retning med hans verk *Social Frameworks of Memory* (1925). Før den tid hadde begrepet blitt anvendt i andre kontekster og fagdisipliner (ibid:18). Kollektive minner er et konsept som kan anvendes for å studere det moderne samfunnet og ser på relasjonen mellom fortid, nåtid og fremtid. Halbwachs (1925) var inspirert av Durkheim, og særlig av hans tilnærming til kollektive representasjoner idet han så at symboler kan bety noe for en gruppe mennesker, og minne dem om noe spesifikt. Halbwachs (1925) skiller mellom *autobiografisk minne* og *historisk minne*. Den første ser på minner som en selv var med på å oppleve, enten direkte eller indirekte. Historiske minner er hendelser som grupper kan klamre seg fast til over lengre tid da de bidrar til å gi en slags identitet (ibid:19). Analysen vil vise at det er den andre kategorien - historiske minner - som cubanere innehar. Disse vekkes kontinuerlig til live for å forsøke å forsikre revolusjonens overlevelse, og for at de kollektive minnene ikke ender opp som *dead memories* (Olick m.fl.2011:177).

En annen forløper til konseptet kollektive minner er Paul Connerton (1940-)⁵⁷. Han ser nærmere på hvordan grupper opprettholder de. Grupper kan både være mindre ansikt- til- ansikt samfunn, som for eksempel en familie, eller store territorielle samfunn der dets medlemmer ikke har kjennskap til hverandre. Dette kan eksempelvis være en nasjonalstat. I denne sammenheng er nasjonalstaten avhengig av at en bygger opp en historisk fortid for å opprettholde den. Connerton (1989) stiller spørsmålet om hvordan kollektive minner blir opprettholdt? Er det gjennom en dimensjon av politisk makt eksempelvis gjennom bruken av massemediene? Eller blir kollektive minner opprettholdt gjennom ubevisste narrativer? (Connerton, 1989:1).

Man kan ikke eksplisitt besvare dette, men Connerton (1989) fremmer to sentrale poeng der det første omhandler minner generelt, og det andre kollektive spesifikt.

⁵⁷ Han kaller dette også for sosiale minner (Connerton, 1989:1). Denne oppgaven vil anvende begrepet kollektive minner.

Det første poenget forteller at vår opplevelse av presens er avhengig av vår kunnskap om fortiden. Vi er bundet til fortidens minner og opplevelser som vi ikke opplever i presens. Og presens blir opplevd annerledes ut i fra hvilke tidligere opplevelser en har hatt. Det andre sentrale poenget han viser til er spesifikt om kollektive minner. Bilder av fortiden legitimerer den nåværende sosiale orden. Delte minner er en forutsetning for alle medlemmer som tilhører hvilken som helst sosial orden. Minner former bakgrunnsnarrativer som for eksempel gjennom familiegenerasjoner som gir en form for identitet. Connerton (1989) argumenterer for at fortidens bilder og samlet kunnskap om fortiden er opprettholdt gjennom mer eller mindre rituelle opptredener nemlig *commemorative ceremonies* og via *bodily practices* (Connerton, 1989:4, 7). Connerton (1989) bringer frem et eksempel om den franske revolusjonen. Noe som ofte blir glemt i dette eksempelet er at den franske revolusjonen, som i alle andre begynnelse, innebar å samle opp minner: *All beginnings contain an element of recollection. This is particular so when a social group makes a concerted effort to begin with a wholly new start* (Connerton, 1989:6). En ny begynnelse er vanskelig å starte da en har med seg vaner fra den tidligere etablerte tiden. Å samle opp minner innebar også at mennesker begynte å kle seg annerledes. Connerton (1989) ser altså på to sammenbindinger: *recollection og bodies*. Oppsamling av minner er tidligere blitt behandlet som noe kulturelt, mer enn en individuell aktivitet. Her kritiserer han den hermeneutiske tradisjonen som står for påstanden om det er noe kulturelt. Et annet poeng han trekker frem er at kollektive minner bør skilles fra historiske rekonstruksjoner. Narrativer som historikere systematisk har utarbeidet er annerledes enn kollektive minner, og er ikke avhengig av dem.

Opprinnelig har kollektive minner innenfor sosiologi vært koblet til identitet. Kollektive minner bærer på identiteter. I denne sammenhengen bærer kollektive minner på nasjonal identitet. Hvis en ser på kollektive minner fra et ovenfra syn, har kollektive minner blitt studert som en integrerende kraft som overvelder individet. Kollektive minner gir samfunnet en mening med tilværelsen, men samtidig gir det forpliktelser som for eksempel solidaritet og at en må ofre seg på ulike områder i livet. På en annen side har kollektive minner blitt studert fra et nedenfra perspektiv der en har sett på minner som en motstandskraft. Minner gir subgrupper en følelse av å være annerledes, noe som kan være med å gi en spesiell følelse av stolthet eller det motsatte: en form for misnøye. Ofte kan det være begge deler. Kollektive minner tas opp i den moderne sosiologien. Kollektive minner kan sies å være en del av moderniteten, ettersom det er en pågående prosess. Minner blir formet og utarbeidet i nåtiden, mer enn i fortiden, og derfor kan den sies å være av modernitetens interesser (Olick m.fl.2011:42).

4.2 Tilnærminger til ideologi

Hva er kommunisme for cubanere i dag? Hva er ideologi for cubanere i dag? Hvordan forholder de seg til ideologi i hverdagslivet? Hegemonisk ideologi er et konsept som kan spores tilbake til Antonio Gramsci (1891-1937). En kan si at det er hegemonisk ideologi på Cuba. Den politiske strukturen og de politiske organisasjonene på Cuba gjennomsyrrer hele det cubanske samfunnet. Gramsci sin utarbeidelse av konseptet er sterkt inspirert av Karl Marx (1818-1883). Gramsci tilnærmet seg ideologi i den forstand at det var den kapitalistiske klassen som brukte dette for å opprettholde kontroll over arbeiderklassen. Makt ble ikke kun opprettholdt gjennom politikk og økonomi, men også gjennom ideologi. Og med dette måtte arbeiderklassen forme sin egen kulturelle ideologi for å klare å lage sin egen klassebevissthet (Falck:2013). Ideologisk hegemoni omfatter alle de samfunnsmessige dimensjonene for at den gjeldende ideologien skal kunne råde. Cuba har i dag vært kategorisert som sosialistisk (av seg selv siden Fidel erklærte det for sosialistisk i 1962), og kommunistisk (av USA og andre land i verden). Hvordan kan en videre tilnærme seg kommunisme på Cuba i dag? Even Underlid (2017) skiller mellom fire ulike tilnærminger til kommunisme på Cuba i dag under hans prøveforelesning på Universitetet i Bergen⁵⁸. Den første er kommunisme som en doktrine. En doktrine som er marxistisk-leninistisk og delvis inspirert av den cubanske nasjonalpoeten, José Martí. Dette var en doktrine som holdt seg sterk på 60-tallet. Før revolusjonen var Cuba anti-kommunistisk. Selv om José Martí ikke var kommunist uthenter Fidel ideer av han og danner en samlet kombinert doktrine. I Partiets andre kongress i 1975 uttaler han at revolusjonen er marxistisk-leninistisk. Underlid (2017) skiller for det andre kommunisme som et mål. En ideologi som ønsker å oppnå konkrete mål, med et samfunn uten klasser og undertrykkelse. USA ser på Cuba som kommunistisk, men det gjør nødvendigvis ikke cubanere selv. Ifølge Underlid (2017) ser man på samfunnet som sosialistisk, mer enn kommunistisk. Sosialisme kan i denne sammenhengen sees som et samfunn som er under oppbygging av kommunisme. Ifølge den marxistisk-leninistiske teorien, ser man på diktatur som et forhold mellom kapitalistene og proletariatet. I tillegg hersker prinsipper om at alle bidrar med det de kan og har. Kommunisme på en annen side er det fremtidige samfunnet uten klasser. Staten undertrykker ikke, men ivaretar sikkerheten til borgerne. Prinsippet om at alle bidrar med evnene de har er fortsatt styrende. Fidel Castro uttalte en idé om at en går mot kommunismen, og har fortsatt ikke oppnådd den enda. Kommunisme anses i den forstand som et mer overlegent samfunn. Underlid (2017) hevder at det også finnes

⁵⁸ Underlid (2017): *Cubanske blikk på Østblokkosialismens fall*. Fra observasjonsnotater under en prøveforelesning ved Universitetet i Bergen 27.april kl.16.00-16.45.

cubanere som mener at en aldri nådde sosialismen, og at man var i et mellomstadium og nå vender tilbake til kapitalismen. Den tredje måten å se på kommunisme på Cuba i dag, ifølge Underlid (2017) er gjennom å se den som en organisert bevegelse. Den kommunistiske bevegelsen består av Partiet, og i tillegg et ungdomsparti. Den fjerde og siste måten å se på kommunisme på Cuba i dag er å se den som en holdning, en type person. *Un revolucionario* – å være revolusjonær - er en holdning som kan bety å delta i aktiviteter som er forventet av deg og støtte myndighetenes retninger (ibid). Kommunist anses som mer forpliktende enn å være revolusjonær. Det viser seg å være vanskelig å definere hva kommunisme er på Cuba den dag i dag. Ettersom cubanere anser nasjonen sin mer som sosialistisk, enn kommunistisk, vil analysen ta utgangspunkt i det.

Mona Rosendahl (1997) bygger på konseptet kollektive minner med utgangspunkt i Connerton (1989) og viser i sin etnografi hverdagslivet til cubanere i Palmera på Cuba. En av tre tilnærminger til arbeidet hennes er å utforske hvordan cubaneres ideologi blir opplevd i hverdagslivet. I denne konteksten er ideologi en prosess som blir formet av kollektive minner, historie og personlige opplevelser. Disse er med å forme cubaneres samfunnssyn og ideer (Rosendahl, 1997:4). Mennesker tolker, aksepterer eller avviser ideer som blir presentert av deres politiske ledere og ser de i forhold til sin egen livssituasjon⁵⁹. Ideologien forandrer de som lever i den, men de kan også selv forandre ideologien gjennom deres egne opplevelser og ideer. Mennesker bruker ofte den politiske ideologiske diskursen for å formulere og reformulere deres opplevelser, men de kan også ha en tendens til å trekke egne selvstendige konklusjoner basert på andre ideer. Rosendahl (1997) trekker frem fem ulike tematiske tilnæringsmåter til ideologi. Det første er ideologi knyttet til makt, i den form at kollektive minner fungerer som en form for makt over de cubanske borgerne. Det andre er ideologi bundet sammen med sosial kontroll og i denne konteksten hvilken atferd og holdning en har til ideologien og de øvre maktstrukturene⁶⁰. Den tredje tilnærmingen er ideologi og visjoner. Det fjerde er ideologi sett i samband med sosial sementering – altså å skape og styrke enhetsfølelsen via patriotisme. Den femte måten Rosendahl (1997) tilnærmer seg ideologi er sett i lys av religion. Disse tilnærmingene vil kort forklares i forbindelse med hvilken nytte de gir i denne oppgaven.

⁵⁹ Rosendahl (1997) bruker et nøytralisert begrep av ideologi, i kontrast til Gramsci sin tilnærming (Rosendahl, 1997: 156-157).

⁶⁰ Makt og sosial kontroll er to begreper som kan kobles til hverandre. I denne sammenhengen er det makt utøvd på to ulike måter i det cubanske samfunnet, den ene gjennom kollektive minner og den andre gjennom holdninger til den politiske virkeligheten.

Når cubanere i Palmera opplever at deres erfaringer ikke samsvarer med de ideologiske budskapene de hører, overveier de dem og når de innser at de ikke er kompatible avviser de dem (Rosendahl, 1997:4). Selv om ikke de alltid klarer å forklare hva de føler. På samme måte aksepterer de og fremmer de ideologiske budskapene som samsvarer med deres egne opplevelser. Ideologi er for *det første* bundet sammen med makt. Makt er tilstedeværende i det cubanske samfunnet blant annet gjennom kollektive minner. Sosialisme på Cuba er en hegemonisk ideologi, noe som har gjort det vanskelig for cubanere å overveie andre alternative måter å tenke på enn det de får presentert av de politiske strukturene og lederne. Makten som utøves er en form for kollektive minner og kan gi en undertrykkende effekt som er vanskelig å kontrollere for vanlige cubanske borgere (Rosendahl 1997:158). Det skal sies at de som var aktivt deltakende i revolusjonen har andre typer minner enn de som ikke deltok. De som ikke deltok i revolusjonen får de kollektive minnene forsterket av lederne i Palmera (Rosendahl, 1997:166). For *det andre* bindes hegemonisk ideologi sammen med en sosial kontroll, som kan bli utøvd gjennom normativ atferd eller undertrykkelse. Rosendahl (1997) påpeker at cubanere er gode på å balansere mellom å gi kritikk og tie. Castro-brødrene aldri blir direkte kritisert, men Det Kommunistiske Partiet blir indirekte kritisert. Her går kritikken ut på lite effektivisering og generelt at samfunnet ikke fungerer som det skal. En hegemonisk ideologi kan for *det tredje* sees i samband med *visjoner* – om hva en ønsker å gjøre med ens liv og samfunnet en lever i. Visjonen på Cuba, som i alle andre samfunn har som utgangspunkt det tidligere samfunnet. Helt siden Ernesto Guevara introduserte tankegangen om begynnelsen på *det nye mennesket – el nuevo hombre* - som innebar like rettigheter for alle og vektlegging av frivillig hjelp, har denne tankegangen stått svært sentralt i cubaneres moral. Rosendahl (1997) fremmer likevel det synspunkt at det eksisterer spor fra det tidligere samfunnet, der man finner rasistiske holdninger og kjønnsulikheter blant cubanere. En hegemonisk ideologi handler også for *det fjerde* om *sosial sementering* – om å skape og styrke enhetsfølelsen. Grunnlaget i denne enheten er patriotisme. Patriotismen står svært sterkt på Cuba, der de som er lojale mot systemet uttrykker at Cuba er et godt sted å leve på grunn av sosialismen, mens andre kan uttrykke at det er et godt sted å leve på tross av systemet. Cubaneres stolthet er styrket gjennom seremonier og ritualer som minner om historiske hendelser og heltene i revolusjonen (Connerton, 1989. I: Rosendahl, 1997:160). Historie er viktig for cubanere der barn fra førskolen av lærer seg å være stolt av heltene sine og historien sin. Sosial sementering er også oppnådd gjennom å sammenligne Cuba med andre land og gjennom å vektlegge trusselen fra USA. Dette fører til at cubanere vil være i stand til å forsvare landet sitt til døden. Sosial sementering er også gjennomført ved forbedringer i materielle og sosiale vilkår, det klasseløse samfunnet og like

rettigheter for alle på Cuba. Alle må være med å fullføre revolusjonens mål. En hegemonisk ideologi vil også *til sist* sees i lys av religion. Sosialistisk ideologi kan ifølge Rosendahl (1997:161) ha religiøse toner - en helliggjørelse av den eksisterende politiske orden. Problemer i samfunnet kan bli tolket som et angrep fra det eksterne onde - kapitalismen og USA eksempelvis. Den politiske ideologien på Cuba kan også møte religion i form av at det ikke skal råde over de politiske forholdene, men også gjennomsyre hele samfunnet. Individuer er forventet å søke etter idealer, ofre seg og være lojale. Ideologi gir forklaringer som hjelper individer å forstå livet og samtidig akseptere vanskelige forhold i søket etter noe bedre. Disse fem tilnærmingene kan være nyttige å bruke som verktøy for å forstå hvordan cubanere ser for seg verden de lever i og hvordan de ser for seg fremtiden i forbindelse med de pågående endringene som skjer nå.

4.3 Mulige fremtidige scenarioer

Whitehead (2016) har sammenlignet tidligere autoritære regimer som har kollapse for å se hvordan de kan brukes for å se for seg den mulige fremtidige oppløsningen av det autoritære regimet på Cuba. De tidligere kollapsene han har sett på innebærer også oppløsningen av det autoritære regimet til Fulgencio Batista, før den cubanske revolusjonen startet. Det batistianske og det castriske regimet fremmer fremst en viktig forskjell: Batista hadde en ekstern intervensjon som var kynisk, kleptokratisk og basert på en militærkabal. Castro sitt regime ble bygget på en revolusjon som ble skapt innenfra med en høy mobilisering av massene basert på en sterk ideologisk overbevisning. Det er dog viktig å fremme at Castro-brødrene forsvinner fra makten grunnet alder, sykdom og av egen vilje i Raúl sitt tilfelle. Dette står i motsetning til Fulgencio Batista som måtte rømme fra landet og gå ut i eksil. Whitehead (2015) trekker inn fem punkter som kan forklare hvordan det cubanske regimet er forberedt endringene som kommer. Det første punktet som kan diskuteres er *elite-oppløsning*, det andre *esprit de corps*⁶¹, det tredje *populær-støtte*, det fjerde *kollektive ideer og minner*, og til slutt det femte: *håp og frykt*. Når det angår det første elementet, elite-oppløsning versus eliteoppretholdelse, kan en minnes da det Batistianske regimet falt sammen. På den tiden dro tilhengerne hans i eksil til Miami og dannet et nettverk. Denne eliteunifiseringen er ikke en selvfølge i alle politiske systemer og spørsmålet er om dette vil opprettholdes etter Castro-brødrene forsvinner (Whitehead, 2016). Det andre elementet retter seg mot gjensidig solidaritet og en gjensidig

⁶¹ Kan defineres som en følelse av stolthet og gjensidig lojalitet delt av medlemmene i gruppen (Cambridge Dictionary).

støtte, altså *esprit de corps*. Her særlig blant den eldre generasjonen som styrker *esprit de corps*. Whitehead (2015) påstår at reservene av den er uttørket. Med andre ord stiller han spørsmål om den tidligere sterke lojaliteten vil bli reprodusert av den yngre generasjonen. Nok til å drive revolusjonen videre. Det tredje elementet tar opp populærstøtte, som han hevder selv kan være vanskelig å måle. Men spørsmålet er fortsatt gjeldende: vil den være sterk nok etter Castro-brødrenes død? Det fjerde elementet tar opp kollektive ideer og minner. Fidel Castro har vært et geni på dette området, og opprettholdt det selv i sin sykdom idet han skrev gjennom avisartikler og gjorde seg tilstedeværende i media. *Fidelismo* er noe som kan gå videre gjennom generasjoner, men spørsmålet er om det blir gjennom en nostalgisk form⁶².

Det femte, og det siste elementet: håp og frykt – ligger i befolkningen. Håp om en bedre fremtid, men frykt for imperialismen.

4.4 Sosiale forestillinger

Begrepet sosial forestilling er et verktøy som bidrar til å tilnærme seg hvordan cubanere ser på den sosiale realiteten som omgir dem. Sosiale forestillinger er et synonym til andre begreper som for eksempel diskurs, ideologi og perspektiv på livsverden (Andersson, 2010:6). Begrepet sees i sammenheng med kollektive minner på den måten at de kollektive minnene er med å forme sosiale forestillinger. I denne sammenhengen påvirker cubaneres kollektive minner måten de forestiller seg verden. Mette Andersson (2010) har brukt begrepet i et sosial fenomenologisk perspektiv. Begrepet skal bidra til å forene kulturelle og sosiale domener. Sosiale forestillinger og identiteter skal påvirke menneskers hverdagslige interaksjon samtidig som den påvirker den makro-politiske ordenen.

På denne måten er sosiale forestillinger forankret i den globale, regionale og nasjonale ordenen, gjennom eksempelvis politikk og debatter. Disse blir videre reprodusert og endret i direkte- og indirekte interaksjon mellom mennesker på meso- og mikronivå. Andersson (2010) viser til at sosiale forestillinger kan forandres, men svært langsomt. Begrepet er også geografisk og tidsmessig forankret. Den har en viss dybde og stabilitet (ibid:6). Moderne sosiale forestillinger kan sies å være forestilt dobbelt. Den eksisterer som en representasjonskraft – i organisasjonene i det sivile samfunnet, massemediene, litteratur, musikk, sport, og hos sentrale rollemodeller. Via disse forstår individene deres identiteter og plass i verden (ibid:7).

Begrepet sosial forestilling har blitt drøftet av blant annet Arjun Appadurai, Charles Taylor og Craig Calhoun. Disse tre teoretikerne er sentrale for Andersson sin operasjonalisering av

⁶² Eksempelvis på samme måte som Ernesto Guevara sine verk har blitt bevart på Cuba til den dag i dag.

konseptet sosial forestilling og ser begrepet i en globaliserende verden. Ifølge de er nasjonalisme, den offentlige sfæren og det sivile samfunnet de tre dominerende sosiale forestillingene i den moderne vestlige verden (Gaoinkar, 2002. I: Andersson: 2010:10).

Appadurai har sett på media og migrasjon og hvordan disse forandrer forestillingsverdenen. Han hevder at sosiale forestillinger ikke er separert fra hverdagslivet. Taylor har på en annen side sett på identitet og multikulturalisme i forhold til vestlig modernitet. Calhoun har sett på nasjonalisme, identitetspolitikk og den offentlige sfæren. Andersson (2010) har teoretisert moderne sosiale forestillinger hos de første europeiske generasjonene. Videre har hun videreutviklet begrepet til transnasjonale sosiale forestillinger og anvendt begrepet for å studere sosiale bevegelser.

Sosiale forestillinger kan sees i sammenheng med kulturelle prosesser som holder et samfunn sammen. Thompson (1996) problematiserer hvordan kultur binder mennesker sammen i et moderne samfunn. Hvilke kulturelle prosesser kan skape samhold i dag? Før kunne religion bli sett på som limet som holdt samfunnet sammen. Hvis ikke religion fyller den funksjonen som den gjorde tidligere, finnes det så andre former for kulturelle prosesser i dagens samfunn? Ideologi kan sees på som en kulturell prosess som skaper ideologiske fellesskap og identiteter (Hall m.fl. 1996:396). Den franske sosiologen Emilé Durkheim mente at det ville alltid være en viss form for hellige kulturelle elementer, selv i de mest sekulariserte samfunnene (ibid: 398). Et eksempel på et slikt kulturelt element kan være et forestilt fellesskap. Den har som funksjon å binde mennesker sammen i et moderne samfunn (ibid). Et forestilt fellesskap kan for eksempel være nasjonalstaten som igjen er en form for en sosial forestilling. I denne sammenhengen kan kollektive minner føre til dannelsen av nasjonalisme i et sosialt og kulturelt perspektiv. Nasjonalisme var og er avhengig av historie for at den skal overleve.

Whether to demonstrate the superiority of a particular nation in the scheme of human history, or to endow a sense of the nation's uniqueness and hence spiritual appeal as a special identity, nation-states in the late nineteenth century propagated interest in their pasts to an unprecedented extent (Olick, 2011:13).

Før første verdenskrig brøt ut, søkte europeiske stater å opprettholde legitimiteten de hadde mistet. Demokratiet ble innført og for å kunne gi nasjonen en historisk varighet og kunne opprettholde nasjonens institusjoner og praksis måtte man ty til å gi nasjonen en form for fortid, historie og en identitet de kunne holde fast på.

Benedict Anderson (2006) bruker termen *imagined communities*, som kan oversettes til forestilte fellesskap. Han sier at alle nasjoner er enheter som er grunnleggende forestilt. De kan sies å være forestilte fordi at innbyggere i en nasjon aldri vil kjenne sine medborgere direkte, aldri møte dem, eller høre om dem, men likevel: *each lives the image of their communion* (Anderson, 2006:6). Nasjonen er forestilt på tre måter: for det første er den forestilt avgrenset, for det andre er den suveren, og for det tredje er den forestilt som et samfunn. Den er først forestilt avgrenset i en eksisterende idé om at utenfor nasjonens grenser foreligger det en annen nasjon med dets medlemmer. Og den er for det andre forestilt suveren. Suverenitetsprinsippet er en konsekvens av en idé som ble utviklet i Opplysningstiden da revolusjonene forårsaket en ødeleggelse av legitimiteten til hierarkiske religiøse kongeriker (Taylor:2006:7). Og for det tredje og siste er den forestilt som et samfunn, da den på tross av eksisterende ulikheter og utnyttelse som kan eksistere i et samfunn, blir den likevel oppfattet som et dypt horisontalt fellesskap (Taylor:2006:7).

En kan spore konseptet sosiale forestillinger tilbake til Castoriadis (1987) som bruker dette begrepet for å kritisere *ontology of determinacy*, som hevdet at utviklingen av samfunnet var styrt av en naturlov. Forestillinger av samfunnet er i denne tankerekken refleksjoner av det som allerede er der. På en annen side argumenterer han for *ontology of creation*, der en kan hevde at samfunnet skaper seg selv og at forestillinger ligger til grunn for at samfunnet skal oppleves som strukturert. Dette vil si at uten sosiale forestillinger vil samfunnet oppleves som kaotisk. Taylor (2006) forklarer sosiale forestillinger for å si noe om utviklingen av modernitet. En sosial forestilling er ifølge Taylor (2006) en måte å tenke om den sosiale virkeligheten. Det omhandler hvordan mennesker betrakter dens sosiale eksistens. Det vil si sin egen posisjon i verden og hvordan de selv er knyttet sammen med andre mennesker. Sosiale forestillinger ser på hvordan mennesker tenker om seg selv i samfunnet, hvordan det går med dem og hvordan det går med dem i forbindelse med andre mennesker. Hvilke forventninger skal oppfylles? Sosiale forestillinger handler om de dype normative meningene og de bildene som er underliggende disse forventningene. Sosiale forestillinger er altså hvordan mennesker:

Imagine their social existence, how they fit together with others, how things go on between them and their fellows, the expectations that are normally met, and the deeper normative notions and images that underlie these expectations (Taylor, 2006:23).

Taylor (2006) viser noen ulikheter mellom sosiale forestillinger og sosial teori. Den første forskjellen er at sosiale forestillinger er et begrep som ikke uttrykkes i teoretiske termer, men bæres frem gjennom bilder, historier og legender som mennesker forestiller seg. Den andre ulikheten er at sosial teori er noe som en minoritet i samfunnet innehar og har eierskap til, mens sosiale forestillinger er noe store grupper av mennesker har til felles. Om ikke hele samfunnet, hevder Taylor (2006). Sosiale forestillinger er en delt forståelse som muliggjør felles praksis og er med å legitimere den (Taylor, 2006:23). Teorier kan dog være med å utvikle sosiale forestillinger. Det kan starte med ideer hos en elite eller en mindre gruppe mennesker i samfunnet, som når til resten av samfunnet. De kan altså utvikle seg til å bli en sosial forestilling. De sosiale forestillingene i vår tid er sammensatte. De inneholder forventinger mennesker har til hverandre, og en felles forståelse som gjør mennesker i stand til å utøve det sosiale livet. Sosiale forestillinger inkluderer hele forståelsen av den sosiale praksisen mennesker utøver. En forståelse som er normativ og basert på fakta. Det vil si at mennesker har en formening om hvordan ting normalt sett går samt en formening om hvordan ting burde gå og hvilke feilsteg som gjør at det ikke går som det skal (Taylor, 2004:24). En viktig del av konseptet sosiale forestillinger er at det finnes en overordnet moralsk orden - *a sense of moral order* (ibid:24). Sosiale forestillinger omhandler mer enn å se på de underliggende normene som former vår sosiale praksis. Normer kan sies å være umiddelbare forståelsen som gjør denne praksisen mulig. Men Taylor påpeker at det må være noe overordnet som muliggjør normene, noe som bør sees nærmere på i en sosial handlingskontekst (Taylor, 2004:28). Taylor forteller i sin analyse hvordan sosiale forestillinger er i endring og samtidig bidrar til endring i samfunnet. Dette begrepet er nyttig å bruke for å forstå hvilket bilde cubanere har av USA og hvordan de sosiale forestillingene påvirker måten de ser verden og fremtiden sin.

Kapittel 5 – Nasjonal identitet

No me quiten el bloqueo⁶³ – Ikke ta fra meg blokaden

USAs statlige departement erklærte den 6.april:
*Every possible means should be undertaken promptly
to weaken the economic life of Cuba...
to bring about hunger, desperation
and (the) overthrow of
Cubas revolutionary government*
(Marce, 2015).

*Temaet om blokaden er uakseptabelt. Det er skandaløst og irriterende.
Og vi fortrekker virkelig å dø enn å gi slipp på vår suverenitet⁶⁴.*

Fidel Castro

Ikke ta fra meg blokaden, var det én informant som uttrykte i redsel for hva som kan skje når den oppheves. Cubanere har levd under blokaden i 54 år og under feltoppholdet mitt på Cuba var det åpenbart at alle hadde en mening om den fremtidige opphevelsen av blokaden og de fornyede og gjenopprettede diplomatiske relasjonene med USA. Blokaden og USA kan sies å ha en omfattende betydning for enhver cubaners livssituasjon.

Blokaden – ordet sier seg selv. Blokaden er som at du sperrer for en ball som kommer i mot oss. Det er noe tull alt sammen. Blokaden er et globalt tema for enhver cubaner. Alle cubanere vet hva blokaden er og hva den representerer. Du kan gå ut på gaten og spørre hvem som helst (Santiago, 53).

Når jeg la merke til hvor opptatt cubanere var om tematikken, var det interessant å finne ut av hva den i så fall representerte. Hvilke forestillinger hadde de om blokaden? Hvilke individuelle opplevelser har de hatt til den? Og hvilke bekymringer oppstår med tanke på de endringene som vil komme? Tenker cubanere på seg selv eller mer på Cuba som nasjon?

⁶³ Det argumenteres sterkt på Cuba om å ikke bruke benevnelsen embargo, men heller blokade, da blokaden anses for å være per definisjon en krigshandling.

⁶⁴ Fidel Castro taler 7.februar 1997. Transkribering av tale.

På hvilken måte vil dette farge deres perspektiv på endringene som foregår mellom Cuba og USA? Hva blokaden representerer blir sterkt farget av hva Fidel uttrykte om blokaden. Dette vil kapitlet reflektere over innledningsvis, ettersom hans uttalelser om blokaden påvirker informantenes syn på den. Det styrer også delvis synet de har på USA. Forestillingen av USA er preget av at det er en trussel mot nasjonens suverenitet og revolusjonens prinsipper. Dette har røtter i de kollektive minnene Cuba som nasjon bærer med seg. De indre psykologiske konfliktene dette medbringer kommer frem i ulike nyanser ved å se på reaksjonene informantene og andre cubanere hadde når nyhetssendingen den 17. desember 2014 fant sted.

5.1 Blokadens sjel: kollektive minner og sosiale forestillinger

Den amerikanske presidenten Dwight Eisenhower innførte en blokade mot import i år 1960. I år 1962 utvidet president John F. Kennedy den, og satte inn en større og mer omfattende finansiell og økonomisk blokade mot Cuba. Cuba forlot ikke sine prinsipper i bytte mot å oppheve blokaden, selv om det innebar en rekke alvorlige komplikasjoner for nasjonen. De hadde valget, men bestemte seg for å beholde sin revolusjon og ideologi. En revolusjon som skulle tåle all form for motstand som forsøkte å ødelegge den. Synet på USA bærer preg av den historiske bevisstheten og de felles minnene samfunnet har. Disse minnene er en del av det moderne samfunnet på Cuba ettersom de kollektive minnene er en pågående prosess og påvirker måten cubanere ser på sin sosiale virkelighet. Minnene binder sammen fortid, nåtid og fremtid. Det er opplevelser som ikke oppleves i nåtid, og felles opplevelser som cubanere individuelt har opplevd annerledes på grunn av nasjonens historie. Poenget i dette kapitlet er at de kollektive minnene farger synet cubanere har på fremtidsrelasjonene mellom Cuba og USA på bestemte måter. De setter preg på cubaneres nasjonale identitet. De kollektive minnene er en del av den hegemoniske ideologien på Cuba. Minnene er dyrket for å styrke patriotismen og lojaliteten til sosialismen og nasjonen. Dette er en del av det som kan kalles for sosial sementering (Rosendahl, 1997:160). Sosial sementering handler i denne konteksten om å sammensmelte befolkningens tankesett og dermed styrke enhetsfølelsen. De som er lojale mot systemet uttrykker at Cuba er et godt sted å leve på grunn av sosialismen, og andre kan uttrykke at det er et godt sted å leve på tross av sosialismen. Poenget er at man er overbevist om at det er et godt sted å leve. Man dyrker lojale borgere som er villige til å dø for landet sitt. Historie er en del av nasjonalstatens opprettholdelse og er en viktig overlevelsestrategi for systemet. Cubanske barn lærer fra førskolen av å være stolt av heltene sine og historien sin. Sosial sementering er også oppnådd gjennom å sammenligne Cuba med andre land og vektlegge trusselen fra USA. Dette fører til at cubanere vil være i stand til å forsvare landet sitt til døden.

Patriotisme på Cuba blir ofte uttrykt på militært vis, der folk kan si at de vil kjempe *to their last drop of blood for Cuba or that the United States will have to destroy all and everything to conquer Cuba* (Rosendahl, 1997:121). Denne formen for tankegang er direkte inspirert av en av revolusjonens ledere, nemlig Fidel Castro og kan føre til en defensiv holdning til USA hos befolkningen.

Hvis en ser nærmere på innholdet i en tale Fidel holdt den 7.februar 1997⁶⁵ om blokaden i teateret Carlos Marx⁶⁶ kan en få innsyn i det sjelelige ved blokaden og hvordan den blir fremstilt for den cubanske befolkningen. Fidel forteller først og fremst at blokaden ikke bare representerer en blokade som stenger for importering av teknologi eller en forbudtgjøring av kreditt og finansielle muligheter. Den utestenger også muligheten for å motta matvarer og medisin. Og ikke hvilken som helst medisin, men han spesifiserer en medisin som kan lette lidelsen til noen som er dødende. Med dette trekker han inn det umenneskelige ved blokaden. Ingenting kan selges til Cuba. USA blir fremstilt av Fidel som verdens rikeste nasjon i økonomiske og militære termer. Det at Guantánamo-basen fortsatt eksisterer på Cuba gir et bilde av USA sin nærhet. Den sosiale forestillingen av USA blir fremstilt som nær og samtidig langt borte. Fienden er ikke bare fysisk utenfor Cuba, men også innenfor. Fidel uttaler okkupasjonen som et knivstikk som aldri har blitt fjernet fra Cubas hjerte. Og på det ideologiske fremhever Fidel at USA ikke vil importere varer til Cuba, men kan mer enn gjerne importere ideer. Og de verste ideene, ifølge han. Kontrarevolusjonære ideer som de bruker krefter og medier på, for å nå cubanere. Videre er blokaden en økonomisk blokade, og ikke bare fra USA sin side, men fra hele verden. Hvilken som helst bedrift som er i forbindelse med USA blir nektet å gjennomføre handel med Cuba. Fidel sier at USA kaller det for embargo, og cubanere kaller det for blokade. Han mener det er verken en embargo eller en blokade, men heller en krigshandling som er unik for Cuba. Cuba blir fremstilt som et offer av Fidel. Et lidende land som har gjennomgått alle former for sabotasje. Ikke bare militære sabotasjer, væpnede handlinger i fjellene og landsbyene, men også kjemiske angrep. Kjemiske forgiftninger i naturen, i dyr, og en utbredelse av folkesykdommer som en konsekvens av det. Krigen mot den cubanske revolusjonen har vært absolutt ifølge han. Den fremmes ikke som en gammel krig, men en aktuell krig. Blokaden kriger mot Cubas økonomi. Den cubanske befolkningen ser for seg at de er i krig med USA. Og Fidel fremhever at det er en kontinuerlig kamp, en konstant planlegging av å angripe og sabotere Cuba. Dette er imperialismens planer, ifølge Fidel.

⁶⁵Fidel Castro taler i Teateret Carlos Marx 7.februar 1997 (YouTube, 2017)

⁶⁶ Fidel Castro taler 7.februar 1997. Transkribering av tale (Cuba.cu)

Det er større enn kun en simpel blokad. Sovjetunionens fall uttales som dobbelblokaden. En blokad fra det sosialistiske spillerommet. Sovjetunionens fall førte til en reduksjon på 70% av importen til Cuba. Fidel sier at ingen andre land ville klart å overleve dette, utenom Cuba. Cuba med sitt folk og sitt ekte demokrati som han uttaler Cuba som (ibid). Prinsippene er viktigere enn døden, og han forteller i sin tale at prinsippene ikke er forhandlingsbare. Fidel vektlegger sosialismens prinsipper om det klasseløse samfunnet og like rettigheter for alle på Cuba (ibid). Alle må være med å fullføre revolusjonens mål for at mennesker skal leve godt. Fidel sine refleksjoner har farget informantene sitt bilde av fienden, blokaden og de nåværende endringene.

Den 17.desember 2014 kom plutselig den store historiske nyheten på tv-skjermen til alle cubanere og fortalte dem at blokaden skal oppheves og de diplomatiske relasjonene med USA skal gjenopprettes. En nyhet som kom overraskende på hele verden, ettersom Raúl Castro og Barack Obama hadde holdt dette hemmelig gjennom et helt år. Raúl Castro hadde bedt befolkningen på forhånd om å se nyhetene den dagen, uten at noen visste om dens innhold. Nyhetssendingen den 17.desember 2014 har hatt en direkte innflytelse på den cubanske politiske situasjonen: *directly, through its effect on the economy, and perhaps even more so psychologically* (Bye, 2016). Mange cubanere var bekymret og ventet spent på hvordan forandringene kom til å ha innvirkning på deres hverdagsliv. Det finnes delte meninger om normaliseringen av relasjonene mellom landene er en positiv ting for Cuba. Fernandes (2016) skiller mellom den unge generasjonen som søker å oppnå større økonomiske muligheter, samt småbedrifter og entreprenører som kan ha økonomiske fordeler av normaliseringen. Men det kan, ifølge Fernandes (2016), være annerledes for de eldre, og spesielt de som arbeider innad statssektoren. Mange av de kan mene at normaliseringen av forholdene vil ha en negativ effekt på landet og er redd for at det etter hvert vil utvikle seg til å bli en økende sosial ulikhet som kan bli irreversibel. Dette grunnet økt tilstedeværelse av amerikanske bedrifter, et friere marked og en utenlandsk kontroll av cubanske bedrifter. Kan disse økonomiske endringene ha en effekt på det sosialistiske systemet? Det foreligger redsel for at det kan gå utover de aller fattigste i landet, og spesielt de som er avhengig av velferdsgoder som gratis helsehjelp og utdanning. Det har også blitt uttrykt at det ville innebære å inngå et neo-kolonialt forhold til USA, og sammenligner det metaforisk som den velkjente modne frukten som henger på et spansk tre – *la fruta madura*⁶⁷ - som vil falle på fanget til nord-amerikanerne. Av mange blir det ansett

⁶⁷ Den modne frukten.

som noe som skjedde etter at Cuba ble uavhengig av Spania, mens andre, og spesifikt diplomaten José Viera kan tenke seg at det er nå dette øyeblikket kan skje (Fernandes, 2016). Å spore tilbake til opplevelser rundt nyhetssendingen kan gi noen uttrykk for hvordan man psykisk fordøyer en så stor nyhet som en hypotetisk oppheving av en 54 år gammel formell negativ sanksjon mot ens hjemland – den lengste i historien, erfart og levd på nært hold. Og ikke bare hvordan en fordøyer dette, men dette kan si noe om hvordan en forestiller seg hva som kan skje videre: hva en frykter eller gleder seg over. Dette henger sammen med de kollektive minnene og den sosiale forestillingen av USA som ligger i mente hos cubanere. De kollektive minnene og den sosiale forestillingen av USA gir cubanere indre psykologiske konflikter og en usikkerhet om deres fremtid som individer og nasjon.

Informantene blir videre også påvirket av de offentlige uttalelsene som har kommet i etterkant av nyhetssendingen. På den ene siden setter president Raúl Castro fire betingelser for at de bilaterale relasjonene mellom Cuba og USA skal kunne normaliseres⁶⁸. Den første er elimineringen av blokaden, den andre er tilbakelevering av det ulovlige Guantánamo- territoriet brukt av marinebasen i Guantánamo, den tredje er opphøret av radio- og tv sendinger mot det cubanske territoriet (Radio TV Martí) og til slutt en kompensasjon for de humanitære og økonomiske skadene det cubanske folket led seg gjennom som en direkte konsekvens av den nordamerikanske politikken gjennom alle disse årene⁶⁹. Samtidig uttaler president Raúl Castro følgende utsagn:

En kan ikke se bort i fra at de vil ønske at Cuba gir fra seg uavhengighetsidealene og sin sosiale rettferdighet. Ikke engang ett av våre prinsipper. Heller ikke gi etter, ikke engang én millimeter, for å forsvare den nasjonale suvereniteten. Vi vil ikke la oss provosere, og heller vil vi ikke akseptere noen forsøk på rådgivning eller press i våre interne saker⁷⁰.

På en annen side uttalte president Barack Obama i en pressekonferanse i Panama 11. april år 2015, rundt fire måneder etter nyheten kom på TV:

⁶⁸ Dette i et møte i Costa Rica for CELAC. Organisasjon for latinamerikanske – og karibiske stater.

⁶⁹ Det er fire overordnede betingelser som konkretiseres enda mer videre i artikkelen.

⁷⁰ Direkte oversatt fra spansk til norsk (Café fuerte-redaksjonen, 2015).

We are not in the business of regime change. We are in the business of making sure that the Cuban people have freedom, and shape their destiny and their own lives
(Bye, 2016:1701)⁷¹.

Det er altså to ulike tilnærminger til hva de fornyede relasjonene vil bety. Uttalelsene gjør at informantene tolker prosessen mellom nabolandene som langsom.

Til tross for at det finnes fire grunnleggende betingelser så har ingen av de fire blitt løst. Og dermed sier du, vel relasjoner – med hvilken hensikt? (Dolores, 25).

Konflikten har ikke blitt løst og vil ikke bli løst over natten. Legitimeringen av blokaden er beskyttet og virker forsterkende under Helms-Burton-loven⁷². USA krever i tillegg rett på eiendommer og kompensasjon for skader gjort på deres eiendommer (Hoffman, 2016). På en annen side innehar Cuba sine fire allerede nevnte forutsetninger for å oppnå en normalisering av relasjonene, noe som kan gjøre prosessen enda mer langsom. Obama sitt besøk og det syvende kongressmøte i år 2016 virker i tillegg å ha gjort partiets opposisjonsideer enda sterkere (Bye, 2016:1703). President Castro påpekte under kongressmøtet at en bør forsterke det ideologiske arbeidet i de sektorene og i gruppene som anses som skjøre i samfunnet (ibid) noe som blant annet gjelder den unge generasjonen.

5.2 Informantenes kollektive minner

Hva har de kollektive minnene å si for informantene? De kollektive minnene får informantene til først og fremst se på USA fra deres historiske ståsted.

*Vi vil alltid se på USA fra cubanernes perspektiv helt fra uavhengighetskrigen i 1896*⁷³ (Paula, 26).

Startpunktet er likt hos alle informantene, de starter når de var under Spanias herredømme. Informantene forklarer relasjonene mellom Cuba og USA på en grundig måte gjennom å peke

⁷¹ Bye (2016) siterer fra en CNN reportasje som fant sted 11.april 2015.

⁷² Lov fra 1996 som etablerer at hvilken som helst organisasjon som ikke er nord-amerikansk, og som gjør forretninger med Cuba kan bli lovmessig sanksjonert. Loven ble jobbet frem av den nordamerikanske senatoren fra North-Carolina Jesse Helms, og Illinois-representanten DanBurton. Dette medbragte at internasjonale selskaper måtte velge å gjøre forretninger med enten Cuba eller USA.

⁷³ Cuba i uavhengighetskrig. På slutten av krigen okkuperer USA landet. Se historiekapittelet.

på historiske hendelser som definerte forholdet mellom dem. De ramses opp systematisk og sekvensielt, noe som tydeliggjør viktige hendelser som cubanske borgere må kunne og hva de blir opplært innad utdanningssystemet. Eksempelvis forklarer Dolores (25) relasjonene mellom Cuba og USA på en omfattende måte helt fra koloniseringen under Spania til terrorismeperioden under USA frem til år 2001⁷⁴. Historiene ramses opp og de kan de helt utenat. Det nevnes ikke noe om Cuba sine handlinger, utenom at det er et land som har lidd under imperialismens krefter. Bildet av Cuba som nasjon illustreres som en undertrykt kvinne. Cuba blir framstilt som USAs fine jente. Dette henger sammen med perioden før revolusjonen, under Batista sitt styre, da Cuba ble en underholdningsøy for nordamerikanerne og da prostitusjonen på Cuba var svært utbredt.

Så det som skjedde for USA, det å miste Cuba, var veldig komplisert fordi Cuba var jenten deres, de ville kjøpe Cuba av spanjolene! Det er helt utrolig! Og de har alltid ønsket at Cuba skulle være deres fine jente. Fordi de omgjorde den til et sted med kasinoer, et senter for prostitusjon og alt det. Det var Cuba, helt frem til 1959. Og dette tok slutt, underholdningen tok slutt (Carlos, 74).

De kollektive minnene gjør at de ser på seg selv som et lidende land, og USA som en trussel. Denne trusselen må aldri glemmes. Glemsel er utelukket for informantene, og de kollektive minnene må farge fremtidsbildet mellom nasjonene. Det foreligger altså et normativt syn på fremtidsperspektivene. USA kan aldri bli nøytralisert. Man kan se innvirkningen av de sosiale minnene som noe personliggjort hos informantene. Selvfølelsen mellom en som individ og Cuba som samfunn blir smeltet sammen og enhetliggjort. Nasjon og borger er sterkt tilknyttet.

Historien kan aldri glemmes. Og det er vanskelig å tilgi også. For meg er relasjonene mellom Cuba og USA⁷⁵ problemer. Det er sår som stikker dypt i de felles minnene nasjonen deler (Dolores, 25).

Her kan man igjen se de felles minnene på samfunnsnivå inngår i bildet en har på individnivå. Det farger synet de har om den mulige tilnærmingen mellom landene.

⁷⁴ Se historiekapittelet.

⁷⁵ Det kan være verdt å merke seg at cubanere nevner Cuba først, og deretter USA (i den rekkefølgen). Dette er noe som går igjen hos alle informantene mine.

Det vi ikke kan tilgi er sabotasjene og de ustraffede tingene. Husk at vi fortsatt minnes våre ungdommer på flyet som de skjøt ned i Bilbao. Det kan man ikke glemme (Carmen, 54).

Når man skal møte de nye endringene vil de kollektive minnene farge deres syn og selvbilde. Det foreligger kollektive minner som ikke må glemmes. Traumer som har satt seg fast i hukommelsen. Et selvbilde og en nasjonal identitet som er undertrykt, utsatt for sabotasjer og urettferdig behandlet. Et selvbilde om en såret nasjon som har holdt ut. *Past oppression has seemingly become the coin of identity* (Olick, m.fl.2011:4) der det preges av *victimhood* (ibid: 4). Dette bildet skal ikke glemmes, men må huskes i møte med de nye endringene mellom Cuba og USA. Disse kollektive minnene kan videre settes i sammenheng med sosiale forestillinger, og mer spesifikt de sosiale forestillingene om USA. De kollektive minnene farger hvordan cubanere ser for seg sin egen nasjon og nabolandet USA.

Cubanere forestiller seg at ens egen nasjon er territorielt avgrenset i forhold til USA, samtidig som noe okkupert i forhold til *Guantánamo-basen*. Det er et territorium som gjenstår, og som Cuba enda ikke har vunnet tilbake. Cuba er også forestilt som suveren, men ikke før etter revolusjonen i '59. Cubanere forestiller seg at de har et samfunn, som de må beskytte og som de har fellesskap til. De har et forestilt fellesskap – *a imagined community* (Anderson, 2006). Den sosiale forestillingen USA representerer er en trussel mot Cubas suverenitet. En trussel mot revolusjonens prinsipper og alt det den cubanske revolusjonen har arbeidet for.

Vi vil ikke ha flere sabotasjer og ikke mer Playa Girón⁷⁶... det kan det ikke være. Intervensjoner i vårt land nei, fordi Cuba vil alltid stå i mot. Vi cubanere vil alltid forberede oss. Og vi kommer aldri til å la noen fjerne denne suvereniteten, eller frata oss våre prinsipper. Våre prinsipper er ubestridelige⁷⁷ (Carmen, 54).

Disse kollektive minnene fører til en forestilling om at USA ønsker å intervenere Cuba, og ikke normalisere relasjonene. Og dette endrer seg ikke, på tross av at Cuba (ikke nødvendigvis USA ifølge informantene) har ønsket å normalisere relasjonene.

⁷⁶ Invasjonen på *Bahía de los Cochinos* i *Playa Girón*, også kjent som *kampen i Girón* var en militær invasjon som bestod av cubanere som hadde vært i eksil og var støttet av USA. Invasjonen tok sted i april 1961, men mislyktes på under 65 timer og beseiret av FAR (Fuerzas Armadas Revolucionarias/ Cuban Revolutionary Armed Forces) på Cuba.

⁷⁷ Den siste setningen er en ren kopi fra det Fidel sier i talen sin 7.februar 1997 på Carlos Marx teateret.

Myndighetene i USA har enda ikke vært i stand til å akseptere at Cuba er et suverent land. Selv om vi ⁷⁸normaliserer relasjonene... (Carmen, 54).

Forestillingen informantene har av USA får de til å tenke at det er Cuba som normaliserer, mens USA ikke respekterer deres suverenitet på tross av at det foregår endringer. Det vil alltid foreligge en ukjent intensjon bak normaliseringene av relasjonene fra USA sin side.

Men de har alltid hatt et krav om at en må modifisere. Man må forandre og modifisere det cubanske systemet, som USA alltid vil tvinge på... ⁷⁹som om at jeg ville ha ønsket å dra til Norge og tvunget på det cubanske systemet. Forstår du? USA har ikke den rettigheten. Ikke USA eller noen. Det er en suverenitetsrett til ethvert folk ⁸⁰ (Carlos, 74).

Videre viser analysen at de kollektive minnene står svakere hos den yngre generasjonen enn den eldre. Dette fører til at de sosiale forestillingene om USA også blir preget av generasjonsforskjeller. Analysen gir et inntrykk om at Partiet mister sin sosiale, kulturelle og sin politiske hegemoniske makt ovenfor den unge generasjonen på Cuba. De unge er åpne for å emigrere ettersom de ikke ser for seg en fremtid på Cuba (Bye, 2016).

Det nord-amerikanske har en tendens til å sees på som annerledes hos de yngre enn for de eldre.

De minste har blitt sådd et tankemønster om at det amerikanske er bra. USA har kvalitet og utvikling og at man må dra fra Cuba. Det kommer fra foreldrene, foreldre som snakker slik foran sine barn og de sier til meg: jeg vil reise herfra, jeg vil dra herfra (Paula, 26).

Når jeg spør hun om hva hun tror som skyldes disse ulikhetene, skylder hun på familiebakgrunn og utdanningsnivå. De som er uten høyere utdanning vil se positivt på normaliseringsprosessen med USA, mens de med høyere utdanning ikke vil det. For informantene virker det som om at de med høyere utdanning har et sterkere forhold til nasjonens fortid og en sterkere patriotisme. Det er ifølge hun ungdomsgrupper med en svakere nasjonalfølelse enn de intellektuelle i

⁷⁸ Egen utheving.

⁷⁹ Egen utheving.

samfunnet. De kollektive minnene lot seg også vise seg svakere hos den unge generasjonen enn den eldre i forbindelse med nyhetssendingen 17. desember 2014 som fortalte om opphevingen av blokaden. Kunnskapen om de kollektive minnene har stått sterkere hos den eldre generasjonen og er med å forme synet en har på blokaden. De unge har en tendens til å forbli mer nøytrale, mens de eldre har en umiddelbar mening om saken som farges av Cubas historie.

I det øyeblikket holdt jeg meg nøytral for å undersøke saken nærmere. Fordi sannheten er at jeg ikke hadde så mye kunnskap (Ariela, 25).

Informantene gjør forskjell på typen kommentarer man hørte i etterkant av nyhetssendingen og at det har sammenheng med den historiske bevisstheten og hvordan den står sterkere hos de voksne og eldre.

*Alle kommenterte, men jeg vil si det var mer den voksne befolkningen, enn den unge. Den unge befolkningen har en middels kunnskap om emnet. Vi ble bare født inn i denne problematikken og situasjonen mellom de to myndighetene. Men den voksne befolkningen og de eldre har meninger og ressurser fra oppveksten deres som gjør at de kan mene noe. Hvis noen av de unge hadde hatt en mening ville det ikke vært det samme. **Vi har ikke den samme bevisstheten**⁸¹ (Ariela, 25).*

Informantene påpeker likevel at selv om at det er en gruppe unge cubanere som vil emigrere, som har en svak historisk bevissthet, lite kunnskap om de kollektive minnene og ønsker at det nord-amerikanske skal komme inn i landet, så har man likevel eksempler fra historien som tilsier at man kan stå imot. På hvilken måte? På nytt trekkes det inn kollektive minner om en cubansk kultur som overlevde en undertrykkende periode under USA sin dominans før revolusjonen kom. Denne kulturen har overlevd hele perioden under blokaden, og det er nettopp denne som kan tenkes å styrkes i møte med de nye relasjonene med USA.

Vi har en kultur som overlevde... vi levde praktisk talt 50 år før år 1959 under nordamerikansk hegemoni, og den cubanske kulturen overlevde.

Cubanere er mennesker som er vel oppdratt. Det kan være at man blir døs, men at en likevel har verktøy for å bli bevisstgjort og som gjør at du kan kjempe.

⁸¹ Egen utheving.

Det er intellektuelle som er vel informert, og det er ungdomsgrupper der nasjonalfølelsen er dårlig, men den er likevel tilstede. Og alt dette kan hjelpe for å kjempe imot den imperialistiske inversjonskulturen (Lorena, 29).

Man har fortsatt tro på at systemet har investert kunnskap og verktøy som vil vende de unge tilbake til revolusjonens prinsipper. Informantenes indre konflikter veksler mellom håp og frykt.

5.3 Reaksjoner knyttet til nyhetssendingen 17. desember 2014

5.3.1 Mat på bordet

Reaksjoner på nyhetssendingen den 17. desember gav ulik respons på hva informantene ser for seg endringene vil gi cubanere i hverdagslivet. Hva gleder cubanere seg over og hva er de redde for? Og hvorfor? Det første aspektet som går igjen hos informantene er økonomiske fordeler. Dette gjenspeiler dårlig tilgang på matvarer over årene under blokaden, redusert tilgang på medikamenter, og at blokaden har satt en stopper for den økonomiske utviklingen på Cuba og det kommersielle markedet mellom Cuba og resten av verden. Den umiddelbare reaksjonen til cubanere som omringet Paula (26) var de økonomiske fordelene de kunne klare å oppnå. I denne sammenhengen var det tilgang på produkter og varer de så for seg at de kom til å få mer av.

Men jeg tenkte ikke som veldig mange andre cubanere har tenkt at nå skal vi ha alt mulig, og nå skal vi ha veldig mye mat. Jeg tenkte ikke det⁸². Det er en selvfølge at det vil bli noen bestemte endringer, men ikke noe radikalt eller noe for øyeblikket (Paula, 26).

Med dette forteller hun at det var mange som reagerte med å tenke at tilgangen på varer ville fasiliteres. Blokaden representerer en forverring av matforsyning som gradvis ble forbedret når Cuba gjenopprettet relasjoner med andre latinamerikanske land.

Alle gav litt av seg for å kunne redde revolusjonen. Blokaden har alltid vært et hinder⁸³. Når vi fant en løsning fikk bedrifter plutselig ikke lov til å kommersialisere med Cuba. Og alt stoppet opp. Transporten og matforsyningen ble dårlig. Alt.

⁸² Egen utheving.

⁸³ Egen utheving.

Med tiden ble det noe bedre. Latin-Amerika-prosessen kom. Latinamerikanske organisasjoner ble dannet... ALBA⁸⁴, CELAC⁸⁵.. og ting ble bedre (Santiago, 53).

Cubanere har ofret seg for revolusjonen og tålt mangel på grunnleggende behov.

5.3.2 Tilgang på medikamenter

Tilgangen på medikamenter har også vært vanskelig i årene under blokaden.

*Helt siden jeg var liten, og på grunn av blokaden så har vi hatt mange økonomiske vanskeligheter. At vi nå kan få medikamenter som vi cubanere ikke produserer. Det er spesifikke medikamenter, det er dyre kjøp. Hvis en eliminerer blokaden så kunne dette ha gjort det lettere. Selvsagt ville **vi cubanere**⁸⁶ ha likt at blokaden elimineres for å se virkelig hva som kommer til å skje (Paula, 26).*

Her referer informanten til cubaneres flest. Carmen (54) har selv diabetes og bekrefter byrden av den reduserte tilgangen på medikamenter:

Tenk på insulinet jeg må sette i meg, hvor mye koster det for landet vårt å skaffe insulin for alle våre diabetes-pasienter? Fordi vi må kjøpe det av en tredjepart, når USA er så nært oss! Vi har mange sykerom der vi har barn med kreft. Det er de sykdommene som finnes. Hvor mange barn trenger transplantasjoner? Hvor mange barn trenger medisin som landet strever så meget med å kjøpe? Fordi man må investere så mye på grunn av blokaden (Carmen, 54).

5.3.3 La meg se familien min

For cubanere betyr de gjenopprettede diplomatiske relasjonene en tilnærming til familien som bor i USA. Cuba hadde to emigrasjonsbølger, den ene i 1959. Den bestod av cubanere som ikke var trygg på hva revolusjonen innebar og emigrerte i frykt for hva som kunne skje. Den andre emigrasjonsbølgen ble kalt for Marielkrisen og oppstod på 1980-tallet.

⁸⁴ Mellomstatlig latinamerikansk politisk organisasjon.

⁸⁵ Multilateralt forum.

⁸⁶ Egen utheving.

Den bestod av cubanere som ville gjenforenes med familien i USA⁸⁷ og andre cubanere som søkte asyl i andre land som blant annet i Peru.

*Jeg vil si at det var en nyhet som ga et internasjonalt sjokk. Ekstremt positivt, fordi den cubanske befolkningen inkludert meg selv **tenkte først på familierelasjonene**⁸⁸. Tenk så mange familier som blir skilt mellom de to landene, ikke bare på grunn av blokaden, men på grunn av andre ting. Personer vil alltid først tenke på den familiære utvekslingen. Jeg husker at det var som en fest, alle reiste seg og klemte hverandre fordi alle så på det som noe positivt. Hele verden tenkte på dette, fordi nå kan man endelig gjenforenes (Ariela, 25).*

Blokaden blir forklart som en barriere mellom familier.

*Det er noe som er umulig å skjule, og umulig å tie om. Det er relasjonene mellom familiene som bor der borte, og familiene som bor her. Fordi for eksempel du er min datter, og jeg din far, og du bor der, mens jeg bor her. Og du vil se meg. Og jeg vil se deg fordi du er min datter. **Hvordan skal jeg sette opp en barriere mellom en far og en datter**⁸⁹? (Carlos (74).*

Blokaden brukes som en metafor for en vegg som hindrer familier i å se hverandre.

5.3.4 Blokaden - et hinder for en bedre infrastruktur

Blokaden fremstilles som at den hindret Cubas posisjon i Latin-Amerika. Historisk sett hadde Cuba en god økonomisk utvikling og var et senter for handel, hadde et velutviklet jernbanesystem og ekspanderende sukkerraffineri.

Cuba hadde hatt en overlegen utvikling sammenlignet med landene i Latin-Amerika, og før revolusjonens triumf. Cuba hadde en posisjon der det var en del ting som var ganske avansert i forhold til Latin-Amerika. Jernbanesystemet, sukkerraffineriet.

⁸⁷ Se historiekapittelet.

⁸⁸ Egen utheving.

⁸⁹ Egen utheving.

Cuba var veldig sterk, ikke bare sammenlignet med Latin-Amerika, men med hele verden (Carlos, 53).

Informantene har store forventninger til nasjonens innsats når blokaden oppheves. Det er den som ifølge informantene har hindret Cuba i å oppnå økonomisk utvikling.

Og når situasjonen oppstod med blokaden kunne vi ikke strekke hånden ut til andre land uten at den ble kappet av⁹⁰. Hvis disse relasjonene opprettes så kan Cuba enda en gang jobbe for å utvikle landet. Cubanere er veldig nyttige, i alle land i verden de er, er de nyttige, de jobber, og er intelligente. Og jeg tenker at de ikke vil gjøre det annerledes i sitt eget land.

Blokaden har vært en form for unnskyldning for at landet ikke har hatt økonomisk utvikling.

Jeg tenker at når blokaden oppheves, det vi ikke klarer å gjøre for å få fremgang i landet er på grunn av oss selv, og ikke på grunn av blokaden (Santiago, 53).

Fremgangen stoppes opp, ifølge han på grunn av blokaden. Fjernes den, vil ikke Cuba kunne skyldes på den hvis landet ikke utvikles. Blokaden fungerer også som en unnskyldning for alt det revolusjonen ikke har klart å oppnå.

5.4 Psykologiske konflikter knyttet til nyhetssendingen 17. desember 2014

5.4.1 Staten har sviktet meg

De opprettede diplomatiske forhandlingene mellom Raúl Castro og Barack Obama var blitt holdt skjult for hele nasjonen og kom overraskende på. De psykologiske konfliktene hos informantene uttrykker et svik fra myndighetene sin side om å holde viktige forhandlinger skjult for befolkningen.

Jeg følte ... jeg ble veldig veldig irritert og jeg ble veldig bekymret. Det såret meg virkelig mye. Det er mennesker som velger å glemme historien for å kunne fortsette. Men jeg følte meg veldig dårlig. Jeg følte meg veldig dårlig fordi det første jeg så var talen til presidenten siden den gikk på direkten.

⁹⁰ Egen utheving.

*Og det første jeg så var talen, og jeg tenkte: Hva er det som feiler han? **Det han sier**⁹¹, er at han vil ødelegge den cubanske revolusjonen. Det er akkurat det samme⁹² (Dolores, 25).*

Det gir informantene en følelse av at noe mer kan ligge bak og at det er et pågående spill mellom nasjonene der intensjonene ikke vises tydeligere til befolkningen.

Jeg sa: jeg må se det for å tro det. Det første er å se det for å tro det, altså, helt til jeg ikke ser det materialisert tror jeg det ikke. Politikken anvendes for å snakke om mye, og en kan bruke det for å se hvem som tar det første sjakktrekket (Lorena, 29).

5.4.2 USA vil vinne hegemonisk makt og drepe sosialismen i innenfra

Gjennomgående i analysen foreligger det en mistanke om at USA bruker opphevelsen av blokaden som en måte å vinne tilbake deres hegemoniske ideologimakt tilbake. De har tidligere forsøkt å gjøre dette på andre måter, men fra utsiden. Ettersom dette ikke fungerte forsøker de nå å tilnærme seg Cuba for å klare å drepe sosialismen innenfra, ifølge informantene. De trekker inn USA sine intensjoner som en måte de ønsker å gjøre seg populær for sin føring av menneskerettigheter og økt demokratisering. Men alt dette bak en fasade om å opprettholde internasjonal makt.

*Den politikken de har skader deres kamp i forsvaret for menneskerettighetene. Det skader dem, og **de kan ikke være et land som står for menneskerettigheter hvis de bidrar til at et annet land sulter i hjel**⁹³. Det er ikke et demokrati. Av den grunn må de eliminere blokaden og for å kommersialisere mer, for å ha normale relasjoner, og gjennom dette kan den ideologien overføres og reproduseres. **Det er derfor jeg tror at de kan glemme å sette opp en McDonalds. Det er det mest horrible som kan skje**⁹⁴ (Paula, 26).*

McDonalds er en representasjon av kapitalismen som kan lures inn på Cuba. Informantene har derfor en mistanke om at USA ønsker å drepe sosialismen ved å lure seg inn i landet

⁹¹ Her referer hun til Raúl Castro under nyhetssendingen 17. desember 2014.

⁹² Egen utheving.

⁹³ Egen utheving.

⁹⁴ Egen utheving.

eksempelvis gjennom sine kjente restaurantkjede. Restaurantkjeden McDonalds representerer et onde. Selv om informantene gruer seg til den mulige fremtidige kampen, og er redd for hvordan det vil utvikle seg, så er de likevel overbevist om at de til syvende og sist vil kunne håndtere og seire over kapitalismen. Det er en ideologisk kamp de mentalt forbereder seg på samtidig som de gleder seg over de positive endringene opphevingen kan gi dem. Goder revolusjonen ikke har klart å gi dem til nå. De kollektive minnene fra perioden under Batistas diktatur gir et resonnement om den cubanske unge generasjonens funksjon og ideene de bærer. De vil ifølge informantene helt til slutt seire over mulige imperialistiske angrep.

Jeg tror at intensjonene til USA alltid har vært å drukne folket, men det er umulig⁹⁵. De unge her lot ikke ideene til kommandanten⁹⁶ dø. De opplevde og brøt ned det korrupte batistianske⁹⁷ regimet... og i alle epoker gjorde de det. Blokaden er på grunn av det. Ideene våre var sterke. Fordi når en kjemper og når en har ideer som er virkelig objektive, kan man ikke bryte dem ned, og den cubanske mann har mange bevis på hva som skal til for at en revolusjon skal skje, mange bevis. Det har vært så mange vanskeligheter, men folket har alltid klart å gi et svar. Og som jeg sier: de unge vil alltid respondere. Vi kommer aldri til å slutte å være den vi er. Dette landet er et land med rike og vakre tradisjoner (Carmen, 54).

Tradisjonene er en del av de kollektive minnene som forsterker troen på enda en seier mot imperialismen. Informantene trekker inn USA sine intensjoner som en ny strategi som har som formål å drepe sosialismen. For å motarbeide at USA skal fjerne sosialismen innenfra, påpeker informantene at ideene hos den cubanske befolkningen må forsterkes. Det er en kamp om ideene: en kamp mellom sosialismen og kapitalismen.

Men jeg tror at USA også har opprettet den for å modifisere vår sosialistiske politikk fra innsiden. Ingen tvil. Det er en strategi. Min mening er at det er en intelligent strategi. Utpressing- og blokadepolitikken førte til ingenting. Så nå må de bruke en annen politikk innenfra. Men også i et scenario der den historiske ledelsen fra revolusjonen nå er gammel. Biologisk sett kan den ikke fortsette.

⁹⁵ Egen utheving.

⁹⁶ Her refereres det til Ernesto Che Guevara.

⁹⁷ Refereres til diktaturet under Fulgencio Batista før det ble beseiret i 1959.

Fidel går ut av scenarioet. Raúl er 85 år gammel, og i 2018 trer han også av⁹⁸. Det blir annerledes. Nå må en styrke Partiet fra en idépolitikk. Fordi kampen om ideene ligger også på kampen om interessene folket har. Forstår du? Og jeg tror at det er det som kan komme. Her vil det komme et pulserende punkt. Gringoene⁹⁹, som vi sier, gringoene på en side. Og vi på vår side¹⁰⁰ (Carlos, 74).

Hva USA vil med elimineringen av blokaden og gjenopprettelsen av relasjonene med Cuba hevdes å være større, og er rettet mot hele det Latinamerikanske kontinentet. Det fremgår et budskap til resten av Sør-Amerika og et forsøk på å vinne tilbake noe av det tapte hegemoniet i kontinentet:

Den avgjørelsen USA tok, løste også et annet problem. Jeg tror at denne politikken som USA har mot Cuba også er innenfor det som skjer i Sør-Amerika. For i tillegg til at USA blandet seg inn i krigen med Afghanistan og Irak og disse landene, så mistet de sitt hegemoni over Amerika. De mistet innflytelse. Og de vil vinne den tilbake. For et nydelig budskap dette kan bli! Alle landene som de mistet, at blokaden forsvinner, at relasjonene med Cuba utvikler seg, er en gest mot Cuba og et budskap til resten av landene (Carlos, 74).

5.4.3 Vi lever i en boble som snart vil sprekke

De indre konfliktene hos cubanere er gjennomgående. De håper på noe bedre, en lysere fremtid. Men de er redde: de er forferdelig redde for imperialismen og hvilke konsekvenser de kan gi for alt de har arbeidet for. Whitehead (2015) fremstiller disse blandede følelsene som ett av de fem fremtidige scenarioene der befolkningen opplever to ting på en gang: *håp og frykt*. Håp om en bedre fremtid, men frykt for imperialismen. Cubanere uttrykker at de lever i en boble, og spesielt når de er i kontakt med omverdenen. Cubanere kan føle seg naive og uskyldige. Beskyttet i en boble som kanskje snart kan sprekke.

Jeg ville ha likt å oppheve blokaden. Men samtidig er jeg redd. Jeg er redd. Da jeg snakket med en venninne av meg som tilhører den brasilianske gruppen "Uten krig" sa hun til meg at vi bor i en boble. Jeg sa til henne: i en boble?

⁹⁸ Raúl Castro skal den 24.februar 2018 trekke seg fra sin stilling som president.

⁹⁹ Gringo- et kallenavn for nord-amerikanere (Urban Dictionary).

¹⁰⁰ Egen utheving.

*Jeg ser det som skjer i verden, jeg ser det, jeg ser det... og hun sa til meg: det er ikke det samme å se, som å føle og være, og se at livet ditt forandrer seg og at du har muligheten til å bo i andre kontekster. **Og da oppdaget jeg at vi faktisk lever i en boble. Og jeg føler det er en stor naivitet blant befolkningen... så en må si at det gir frykt**¹⁰¹...* (Lorena, 29).

Det er noe ureelt med å være i et slikt sosialistisk system utestengt og beskyttet fra omverdenen. Lorena (29) forteller videre om en samtale hun hadde med en venninne i bydelen Varadero med noen selvstendig næringsdrivende. De spurte dem om hva de tenkte om relasjonene mellom Cuba og USA, og om å oppheve blokaden. Her forteller hun at hun opplever at cubanere egentlig ikke vet hva opphevingen kan frembringe. De tror at alt vil bli bedre, men at de ikke forstår at de vil bli, ifølge henne, overkjørt at et kapitalistisk system som er godt rustet og har mye bredere erfaring enn det cubanere har. På det politiske planet føler de seg informert, og den amerikanske drømmen er kjent for cubanere. Den ideologiske delen er tydelig, men hva med det økonomiske i praksis? Og hvordan kan cubanere kjempe mot dette hvis det inntar landet?

*Venninnen min sa til dem¹⁰²: dere vet at når blokaden fjernes vil det komme bedriftseiere som ved siden av deres to-roms hus dere leier ut til 25 dollar, vil sette opp noe som er mer komfortabelt, bedre utstyrt, og har en bedre pris. Forretningen deres vil bli ruinert og dere vil mislykkes... og de ble helt paff... det er så mye naivitet. Det å forberede seg til det som faktisk betyr å få inn nordamerikanerne her. Jeg er redd. Jeg snakker om det økonomiske aspektet, på det politiske aspektet så har alle kjennskap til den nordamerikanske drømmen for den er imperialistisk ... hegemonisk. **Å kjempe mot dette er vanskelig, en vet ikke hvordan en kan gjøre det.**¹⁰³ Jeg føler at den cubanske ungdommen har den amerikanske drømmen og tiden må gå for at de skal oppdage hva dette egentlig betyr. Da vil kanskje mennesker våkne og handle. Kanskje det vil være for sent? **Det er som å stikke hull på boblen og falle og ... at du ikke er forberedt**¹⁰⁴* (Lorena, 29).

¹⁰¹ Egen utheving.

¹⁰² De selvstendig næringsdrivende.

¹⁰³ Egen utheving.

¹⁰⁴ Egen utheving.

Informantene opplever at de er forberedt på det ideologiske aspektet, men frykter nordamerikansk inversjon på det økonomiske planet. Selv hevder de at Cuba ikke er forberedt på konsekvensene det kan gi. De kollektive minnene forsterker denne redselen ettersom minnene tilsier at cubanere levde i elendighet før revolusjonen. *The past still weighs heavily on the future, and that while peaceful and progressive advance is now closer to hand, it is far from assured* (Bye.m.fl.2016:1664).

5.5 Oppsummering

Blokaden har vist seg å representere ulike vanskeligheter i cubaneres hverdagsliv. Dette kapitlet har vist at cubaneres kollektive minner brukes til å tolke de pågående endringene med USA. De kollektive minnene våknet til da den historiske nyheten om opphevingen av blokaden kom på tv-skjermen. Nyheten utløste mange ulike reaksjoner. Disse umiddelbare reaksjonene har bidratt til å gjenspeile hva blokaden har forårsaket cubaneres hverdagsliv frem til nå. Det har fratatt de noe – og dette er dette de kan få når den oppheves. Blokaden har i store trekk fratatt cubanere grunnleggende individuelle behov i hverdagslivet, en nasjonal utvikling og en internasjonal progresjon med resten av verden ifølge de. Samtidig forårsaket nyhetssendingen psykologiske konflikter som at Staten sviktet borgerne sine med det hemmelige prosessene med USA. Det gir også angst ettersom de føler de har levd i revolusjonens boble som snart kanskje vil komme til å sprekke. Opphevingen av blokaden får to utslag. Den ene at den beskytter fra alt det onde som kan ødelegge for revolusjonen. En trussel mot nasjonen, i redsel for at USA vil overta. Og den andre at den vil gi dem konkrete goder som de har manglet i mange år. Individuelle behov de nå kan få. Opphevingen av blokaden representerer en trussel mot nasjonen og samtidig gode nyheter. En veksler mellom de kollektive nasjonale ønskene og de individuelle behovene.

Kapittel 6 - Revolusjonens forpliktelser

Dette kapitlet er inndelt i fire deler. Hver del tilnærmer seg ideologi på fire ulike måter. Disse tilnærmingene kan være med å si noe om hvordan cubanere forestiller seg ideologi i verdenen de lever í, og hvordan de bruker forestillingene for å si noe om endringene som foregår på Cuba nå. I dette kapitlet er det de revolusjonære cubanere som står i forgrunnen. Informantene er først og fremst representanter for denne gruppen cubanere. Hvordan ser denne gruppen cubanere sosialismen i deres fremtid? De kollektive minnene bidrar til at informantene ønsker å bevare noe av det gamle cubanske samfunnet og de har en tendens til å gjengi mye av revolusjonens språk og argumentasjonslogikk. Samtidig gir det dem verktøy til å frigjøre seg fra ting som de ser på som negativt med ideologiens praksis i samtiden. Ideologi vil også vise seg å stå i kontrast til en motideologi. I denne sammenhengen står sosialismen i opposisjon til kapitalismen. Bildet de har av kapitalismen henger sammen med den sosiale forestillingen de har av USA.

Det første dette kapitlet vil gjøre er å se på hvordan informantene konseptualiserer sosialisme i lys av *ideologi som en form for makt*. De sterke kollektive minnene setter en ramme for hvordan informantene tenker om sosialisme, og brukes i møte med de nye endringene på Cuba. Mine funn vil vise at de fleste er enige om at sosialisme enda ikke har blitt oppnådd på Cuba ettersom den økonomiske utviklingen har vært manglende. Den viser også at Fidel sin tankegang fortsatt er sterk i sinnet til informantene, gjennom å si at sosialismen fortsatt bygges, og at Partiets eksistens fortsatt er udiskutabel. Fidels utsagn bygger på et historisk resonnement og legitimerer hvorfor ting bør være slik de er. Videre assosieres sosialisme med å ha arbeid, et verdig hjem og andre konkrete goder som informantene trekker inn fra virkeligheten de opplever i hverdagslivet. Det var gjennomgående at informantene synes det var vanskelig og noe abstrakt å svare på hva sosialisme er. Rosendahl (1997) fremhever også at mange mennesker ikke vet hva ren sosialisme er – og dette samsvarer med mine funn (Rosendahl, 1997:158). Cubaneres holdninger mot systemet og lederne er basert på den politiske virkeligheten som omgir dem. Analysen viser også et ønske om en ny type sosialisme som frigjør seg fra gamle lenker, eksempelvis på hvordan en anser det estetiske, at den bør være mer kreativ, mer deltagende og at den bør frigjøre seg fra homofobi, rasisme og kjønnsdiskriminering. Dette fører oss til neste del i kapitlet, nemlig å se på *ideologi i lys av visjoner*. Datamaterialet viser at det er generasjonelle ulikheter i forholdet en har til arbeid og særlig når det angår frivillig arbeid.

Frivillig arbeid er en del av den sosialistiske tankegangen og kan virke noe normativt på den unge generasjonen. Det eksisterer også tidligere spor fra det tidligere cubanske samfunnet. Blant annet kan en fortsatt finne rasistiske holdninger, kjønnsulikheter og negative holdninger til homofili.

Det tredje kapitlet vil ta utgangspunkt i *ideologi som sosial kontroll*. Her vil oppgaven fokusere på forholdet mellom individ og stat og se at det foregår en rekonseptualisering av forholdet mellom innbyggerne og staten. Fidel Castro sin avskjed som president og Raúl sin inntredelse har bydd på ulike endringer. En ser at Raúl har vært mer politisk åpen enn sin bror. Dette får cubanere til å tenke at ting kan endres og nyanseres. Samtidig ser man at Raúl vil gå av som president i år 2018, noe som også gir en antydning til enda flere mulige fremtidige endringer. Den beskyttelsen cubanere hadde under Fidel går fra trygge faste rammer til å bli noe usikkert og nytt. Blant annet vil analysen vise at det er ulikheter mellom de unge og de eldre i måten å uttrykke seg på og i synet på hvordan staten har håndtert politiske avgjørelser. Ytringsfriheten er også noe begrenset for de eldre i det offentlige, i forhold til de unge som begynner å uttrykke seg mer gjennom medier. Til slutt vil kapitlet se på *ideologi i lys av religion* og se på hvordan kapitalisme vises som et onde. Forestillingen av USA og kapitalisme som ideologi er tett knyttet. Analysen vil dog også vise at informantene delvis kan løsrive seg fra denne koblingen.

6.1 Konseptualisering av sosialisme

6.1.1 Fidel og sosialismen

Det første som utmerker seg i analysen er at sosialisme er noe som hevdes å ikke ha blitt oppnådd enda. Når revolusjonen seiret *fantas det spirer til sosialisme* (Che Guevara, 1965:90). Fidel Castro erklærte at revolusjonen hadde en sosialistisk karakter i 1962, tre år etter revolusjonen seiret. Siden da har Cuba blitt promotert som et sosialistisk land. I begynnelsen av 1960-tallet utviklet Cuba et tett forhold til Sovjetunionen og vendte seg mot en sosialistisk politikk. Dette medførte en retorisk vending mot en marxitisk-leninistisk ideologi, en demokratisk sentralistisk organisering og ett-parti-system. Cuba var totalt avhengig av Fidel Castro og hans karismatiske lederskap¹⁰⁵. Bruken av et dramatisk slagord: ”¡Socialismo o muerte!” (Sosialisme eller døden!) ble introdusert i slutten av 1980-tallet og brukt i hele landet som et symbolsk forsvar¹⁰⁶. Fidel uttrykte på denne tiden at Cuba aldri ville forlate sosialismen (Rosendahl, 1997:109). Slagordet ble også brukt da landet gjennomgikk sine verste

¹⁰⁵ Se historiekapitlet.

¹⁰⁶ Dette slagordet fant jeg i flere grafittivegger, propaganda langs veiene og i hjemmene til flere av informantene.

økonomiske perioder. En tale fra 26. juli 1988 i Santiago de Cuba sier Fidel at Cuba skulle finne sin egen vei: "nuestro camino" (vår vei). Han viser til enda et interessant poeng: at sosialismen må bygges – og at et verktøy for å bygge den er via Partiet (Rosendahl, 1997:110 i: Castro, 1988). Partiet er altså revolusjonens sjel, og diskursen om Partiets opprettholdelse og eksistens er sterk. Fidel begrunner ett-partisystemet med kollektive minner fra 10-årskrigen og gjennom deres nasjonale poet Jose Martí¹⁰⁷ som eksplisitt sa at det var umulig å seire over imperialistene med et flerpartisystem. Hos informantene kan en merke seg bruken av de tre termene sosialisme, revolusjon og Partiet, ettersom disse ofte fungerer som synonymer. Dette samstemmer også med Rosendahl (1997:112) sine funn. Analysen viser at Fidel sine ideer fortsatt står fast. Informantene sier ikke bare at sosialismen ikke har blitt oppnådd, men at en holder på å bestemme seg hvilken type sosialisme Cuba ønsker. I tillegg viser den at en ikke kan evaluere sosialismen uten Partiet, som Fidel også stadfestet. Implisitt i denne ideen er at revolusjonen fortsatt er under utvikling. Revolusjonen er ikke fullbrakt og Cuba har enda ikke kommet i mål. Cuba gjennomgår en utvikling, og denne utviklingen bidrar også til å analysere feilstegene man også har tatt frem til nå. Dette for å vurdere om hva som kan gjøres bedre i henhold til ideologiens videre utarbeidelse.

6.1.2 En uoppnådd ideologi?

Sosialisme er ikke oppnådd på Cuba, forteller informantene i studien. Det finnes flere former for sosialisme, og Cuba må avgjøre hvilken form for sosialisme de ønsker å bygge. Sosialismeprojektet er under en prosess. Che sa det også:

I denne perioden med oppbygging av sosialismen kan vi se det nye mennesket bli født. Bildet står ikke helt klart for ennå: det vil det aldri kunne gjøre, fordi prosessen går parallelt med utviklingen av nye økonomiske modeller (Che Guevara, 1965:94).

Sosialisme er ikke eksakt det vi lever i nå. Vi er i en prosess mot sosialisme. Det er prosjektet en vil oppnå. Det finnes mange former for sosialisme, og vi holder på å avgjøre hvilken type sosialisme Cuba vil ha. Den bygges litt og litt (Paula, 26). Cuba vil alltid være et land som er for sosialisme Det er enda ikke et sosialistisk land. Sosialistisk betyr at det er likt for alle (Carmen, 54).

¹⁰⁷ Se historiekapittelet.

Carmen (54) begrunner det med at likhet for alle ikke har blitt oppnådd på Cuba enda. Likhetsprinsippet må derfor praktiseres for at landet kan kalles for sosialistisk. Informantene trekker også inn at borgere ikke får betalt ut i fra det arbeidet de utfører og kunnskapen de har. Dette er noe sosialismen bør gjøre i praksis.

Sosialisme er... jeg er marxist. Overbevist. Sosialisme er ifølge Marx, perfektjonert i den leninistiske stilen, at enhver får betalt for sin lønn og kunnskap. Dette har enda ikke blitt oppnådd på Cuba (Carlos, 74).

Den økonomiske utviklingen setter en stopper for at Cuba kan defineres som et sosialistisk land for informantene.

*Her på Cuba er det ikke sosialisme. Det føres en politikk som har en sosial karakter, og det er det som er viktig. Men det er en ting som ikke har blitt oppnådd, og det den økonomiske delen. **Det økonomiske aspektet på statlig nivå er virkelig en katastrofe. Jeg sier det med smerte i meg, men det er sannheten**¹⁰⁸. Vi har ikke klart å løse problemet (Carlos, 74).*

Dette begrunnes med at sosialisme var ment til å bearbeides i et utviklet land. Karl Marx brukes av informantene for å begrunne sosialismens forutsetninger.

Hvis du har lest Das Kapital og marxistisk litteratur så har du lagt merke til at Marx la frem at sosialismen kunne kun utvikles i et utviklet samfunn. Høyt utviklet samfunn. Marx utarbeidet sin analyse i England, som på den tiden var det mest utviklede landet på det industrielle nivået, der en hadde den industrielle revolusjonen i 1756 (Carlos, 74).

Informantene forteller at sosialisme er under utvikling og at det økonomiske aspektet er et hinder for at landet kan kalles for sosialistisk. Uttalelsene forholder seg til Fidel sine utsagn. En holder seg trofast til tankegangen hans, men samtidig åpner opp for at det økonomiske systemet kan utvikle seg i andre retninger. Ingen av informantene åpner opp for at Cuba vil løsrive seg fra sosialismen og Partiet. Informantene holder seg lojale til Partiet og ideologien, og ser ikke

¹⁰⁸ Egen utheving.

noe annet alternativt politisk system i fremtiden.

6.1.3 Partiet er fortsatt revolusjonens sjel - resonnementet om 10-årskrigen

El Partido Comunista de Cuba – er det eneste politiske partiet på Cuba. Partiet er *el alma de la revolución* – revolusjonens sjel, som partiprogrammet stadfester på en poetisk måte (Rosendahl, 1997:81). Informantene sier at Partiet er en viktig institusjon, og representerer *a guarantor of just and good public policy* (Rosendahl, 1997:81).

Det har blitt promotert at enhver cubaner aldri skal avvise systemets oppbygging selv om det kan feile, men heller føle seg styrket av dens engasjement for å forbedre det (ibid). Rosendahl (1997) viser at Partiet representerer en diffus idé om makt, og en konkret politisk institusjon. Partiet er et statssymbol, og den har administrative oppgaver så vel som et moralsk og ideologisk ansvar. Å vurdere en annen politisk oppbygging er utelukket for informantene. Ideen om ett-parti systemet bygger på José Martí sin tankegang. Han førte en analyse av 10-års krigen¹⁰⁹ og konkluderte med at årsaken til at revolusjonene mislyktes var fordi det var splittelse blant de revolusjonære. Man måtte altså forene alle ideer til en, og alle partier til ett og ha det som utgangspunkt¹¹⁰. Det er innad Partiet der en kan skape et forum for diskusjon og politisk utarbeidelse. Med ett parti vil ideene og folket styrkes. Fidel tok denne ideen med seg videre. Partiet har eksistert siden 1965 og var en sammenslutning av flere uavhengige revolusjonære grupper, blant annet 26.-juli-bevegelsen¹¹¹ som Fidel selv var en del av.

Ideene til José Martí¹¹² kan man anvende til hva som helst. Han dannet og grunnla det som har vært viktigst i dette landet, et unikt parti. Han la merke til at pluralismen var et problem, og at det var årsakene til at 10-års krigen mislyktes¹¹³. Han mente at med ett parti, kunne man forene alle ideer. Dermed ble det kommunistiske partiet grunnlagt og er fortsatt det kommunistiske partiet på Cuba i dag. Det navnet vil ikke forandre seg. Jeg er helt sikker på dette. Ideene til Marx, Lenin, Martí og Fidel vil fortsette å leve. Det er grunnlaget i revolusjonen (Carmen, 54).

¹⁰⁹ Se historiekapittelet.

¹¹⁰ Se historiekapittelet.

¹¹¹ Se historiekapittelet.

¹¹² Revolusjonens far, en nasjonal helt og en klassiker innad latinamerikansk litteratur.

¹¹³ Den første cubanske uavhengighetskrigen mot Spania i 1968-1978.

Det er en gjennomgående overbevisning at sosialismen må beholde ett-parti systemet de har. De kollektive minnene om deres nasjonale poet og 10-års krigen forsterker denne tankegangen og gjør at informantene ikke vurderer andre former for politiske systemer.

*Her vil ikke politikken forandre seg¹¹⁴. Her vil det ikke florere flere partier, enn de som allerede er her. Jeg skal forklare deg hvorfor. Her på Cuba blir vi anklaget for at vi kun har ett parti. Men for det første: så har ikke det cubanske partiet noe å gjøre med valg. Det er den første forskjellen med partisystemer i andre land. Partiet er ikke noe som velges. Hvorfor kun ett parti på Cuba? Det er et marxistisk konsept. I Sovjetunionen var det flere partier. Det var fem partier. Jeg skal forklare deg hvorfor vi kun har ett parti. Fordi det var konseptet til José Martí. Når Martí begynte å analysere hvorfor 10-års krigen mislyktes, som var mellom 1968-1978 stilte han seg spørsmålet: hvorfor mislyktes den lille krigen? Hvorfor var det nødvendig å samle alle de revolusjonære i denne epoken? De herrene, som var generaler. Hvorfor forene dem? Han¹¹⁵ bodde i USA, og hadde en dyptgående kjennskap til politikken der. Og han fastslo i manifestet til Montecristo¹¹⁶ og i proklamasjonen av dannelsen til partiet at man måtte ha en sterk politikk, et sterkt parti der man kunne debattere og diskutere alle tema. Så man hadde da et behov for å skape et unikt parti. Og derfor tror jeg på det. Det cubanske revolusjonære partiet, **for alle og for alles beste**¹¹⁷. Det er det Martí postulerte, og det Fidel fanget opp (Carlos, 74).*

En kan med dette se at Fidel sine ideer lever videre hos informantene og at det er vanskelig for informantene av den grunn å tenke seg en annen politisk struktur enn den de allerede har og den de har blitt fortalt er den riktige i så mange år. De kollektive minnene ramses opp og resonnementet deres er bygget på disse minnene.

6.1.4 Sosialisme definert av prinsipper, bevisstgjøring og sosiale goder

Når informantene skal definere hva sosialisme er, forsøker de å konkretisere det. Under intervjuene synes de at det var vanskelig å besvare spørsmålet. Når de svarer knytter de det til den politiske virkeligheten de opplever. Noen viser til politiske prinsipper, andre at det handler

¹¹⁴ Egen utheving.

¹¹⁵ José Martí.

¹¹⁶ Montecristo-manifestet signert av José Martí i 1895. Det er det offisielle dokumentet til Det Kommunistiske Partiet på Cuba (Font & Quiroz, 2006:97).

¹¹⁷ Egen utheving.

om å skape en revolusjonær bevissthet. Noen beskriver det via spesifikke verdier og andre konkretiserer det til sosiale goder. Stolte borgere sier: se hva revolusjonen har gitt oss. Eller: takket være revolusjonen (Rosendahl, 1997:111). Her kan de referere seg til bestemte sosiale goder. Informantene forteller om en sosialisme som skaper en kultur som er revolusjonerende. Akkurat hva som menes med revolusjonerende blir ikke presisert, og ordvalget ligger ganske naturlig for cubanere. Den revolusjonistiske diskursen har blitt en del av den daglige talen.

Sosialismen er å skape en bevissthet, det er å skape en revolusjonær kultur
(Dolores, 25).

Andre fremhever likhetsprinsippet og knytter det til verdien av arbeid.

Sosialisme betyr at det er likt for alle. Men alle må ha klart for seg at man må bidra. Alle ut i fra sin egen kapasitet. Alle i forhold til sitt arbeid. Du kan oppnå det du er i stand til å arbeide for. Man knytter det også til respekt for hverandres meninger. At vi kan respektere hverandre. Jeg respekterer din måte å tenke på, og du respekterer min måte å tenke på. Du er katolikk og jeg er protestant. En er kommunist, og den andre er sosialist (Carmen, 54)

Informantene begrunnet også sosialisme i form av sosiale goder de har fått. Ideologien konkretiseres til sosiale goder som ikke var tilgjengelig for alle før revolusjonen. Rosendahl (1997) sin informant påpekte at sosialismens kjerne var at alle skulle ha nok for å overleve (ibid:119). Mine informanter viser til ulike typer konkrete goder. Eksempelvis helsesystemet og utdanning som er gratis på Cuba.

Og selvsagt alle andre områder av systemet som vektlegger likhetsprinsippet. Vi tar ikke betalt for helse eller utdanning (Carmen, 54). *Jeg lever ikke med den bekymringen om at hvis jeg får dårlig helse vil jeg ikke ha penger til å dra til legen. Nei, jeg har et sykehus. Det er det jeg streber etter* (Carlos, 74).

Informantene forteller også at sosialisme handler om å ha muligheten til å arbeide og utdanne seg videre.

For meg er sosialisme å ha arbeidsmuligheter. Som en profesjonell, graduert, i et universitetsperspektiv... og det å ha en bror som begynner på en universitetsutdannelse. At jeg nå har begynt på en master. Alle disse tingene, alle disse mulighetene. Vinninger...(Ariela, 25).

Det handler også om å ha like muligheter for å oppnå det yrket man er ment til å utøve.

Et samfunn der alle har muligheter, og alle utøver sine ulike ferdigheter og yrker. Leger og ingeniører, den som er tømrer er tømrer (Carlos, 74).

Sosialisme er også dagligdagse konkrete goder.

At alle kan ha et verdig hjem, at alle kan ha mat på bordet, til middag, til frokost. Verdig. Ernærende¹¹⁸. Å kunne gjenskape oss selv. Dra på ball, dra på teater, å lese, se på TV, at vi kan ha et liv (Carlos, 74).

Den strekker seg mot goder som ikke kun er de grunnleggende godene, men goder som bidrar til selvrealisering. Behov er enda ikke dekket på Cuba på alle måter, og sosialismen bør bygges i den retningen. Dette gir en pekepinn på at det er problemer med den aktuelle sosialismen. Hvilke utfordringer ser informantene med den, og hvilken type sosialisme ønsker de å bygge?

6.2 Sosialismens problemer

6.2.1 Det estetiske

Når informantene skal uttrykke seg om problemene med Cubas sosialisme påpeker de et misnøye med sosialismens estetikk, kreativitet og at den er lite deltagende.

For det første tar informantene opp at sosialismen er stygg. De eldre generasjonene uttrykker på en normativ måte at sosialismen skal være enkel. Informantene vektlegger at ting har blitt globalisert og at en derfor må endre synet på det estetiske.

¹¹⁸ Det er ikke en selvfølge at en spiser ernærende mat på Cuba. Utvalget er begrenset grunnet blokaden. Når jeg snakket med en Personlig Trener på Cuba uttalte han seg om befolkningens usunne vaner. Blant annet er det meierismør som smøres på skiven til frokost der jeg bodde, rikelig med rapsolje i matlagingen og loff som den vanlige cubaneren spiser. Frukt og grønnsaker er sesongbasert. Noen ganger er det tilgjengelig på butikken, andre dager er det ikke noe å finne. Ernærende kost er altså ikke en selvfølge å få tak i.

Hvis vi tar opp dette med at sosialismen ikke kan være stygg, og at den bør være enkel, med uniform, med et stalinistisk mønster. En estetikk som vi begynte å bruke her på Cuba.

Nå som det er mer globalisert, ser vi at det er stygt. For meg ser kafeteriaene horrible ut, og de tradisjonelle cubanske butikkene er så stygge. Det handler om en oppdragelse om det estetiske mønsteret, som de som generasjon ikke tok til seg. Og i det øyeblikket var det bra fordi det ble sett som et politisk ideale (Lorena, 29).

Det som er verdt å merke seg er at informanten nevner et globaliseringsaspekt som hun hevder forandrer perspektivet på estetikk. Når hun har blitt vitne til globaliseringsprosessen ser hun at det finnes andre alternativer. Hun sier også med dette at det stalinistiske mønsteret bør vike for noe nytt. Det er altså et ideologisk aspekt med de fysiske omgivelsene, og dette vil hun forandre. Det nye fremtidige ideologiske aspektet bør inkludere globaliseringsprosessen. Med globaliseringsprosessen ser hun plutselig omstendighetene med nye øyne: at de fysiske omstendighetene er stygge. Hun legitimerer de eldre generasjoners blikk på det estetiske ettersom det stalinistiske mønsteret på den tiden var en del av det revolusjonære prosjektet.

6.2.2 En frigjørende sosialisme

De to andre utfordringene sosialismen har ifølge informantene er at den er lite kreativ, og at den er lukket for økt deltagelse fra massene. Den er lite kreativ i den forstand at sosialismen holder seg trofast til de tradisjonelle og formelle metodene som en tidligere har hatt. Sosialismen forholder seg til en logikk som tilhører de eldre generasjonene, og ikke ungdommens. Dette fører til en slags fremmedgjøring av ideologien.

Jeg kan ikke se meg selv i et rom eller i en politikk der det ikke eksisterer noen mystikk, skjønner du? Der det ikke eksisterer kreativitet. I termer av frigjøring. For meg mister det en betydning hvis en gjør alt gjennom tradisjonelle termer, fordi det ikke vil nå meg. Det er en diskurs som er veldig forslitt (Lorena, 29).

En ønsker en frigjørende sosialisme, en nyere sosialisme – en sosialisme som frigjør seg fra den gamle diskursen. En sosialisme som kan få innspill fra andre perspektiver.

*Sosialismen trenger å få frisk pust med ferskere ideer. Få oksygen fra erfaringer som er lenger borte enn de man kan nå i USA. En sosialisme som fokuserer på frigjøring*¹¹⁹ (Lorena, 29).

Analysen skisserer to grupper av unge mennesker. *Gruppe 1* er en gruppe som kan kalles for ”utviklende unge mennesker”. Lorena (29) beskriver den som at den ønsker å ha en sosialisme med fokus på produksjon, internasjonal sosial politikk, og ikke gi slipp på rettferdighet. Denne rettferdigheten mener hun opprinnelig holdt mer fast på mer deltagelse og demokrati. *Gruppe 2* beskrives som en gruppe ungdommer som ikke vet hva sosialisme eller kapitalisme er.

Fordi du spør dem dypere, og de sier bare: ”Nei, jeg vil bare at dette skal ta ende nå”. De identifiserer sosialismen med problemer. Problemer, problemer, problemer, sosialisme er et problem”. Og det sies at kapitalismen er antagonist til sosialismen og dermed vil de ha kapitalisme for å se om problemer slutter å eksistere (Lorena, 29).

Løsningen på problemene er å innføre et kapitalistisk system og fjerne sosialismen. Men hva menes med en frigjørende sosialisme? Hva bør den frigjøres fra?

Det første som fremmes er synet på arbeid. For eldre og voksne er arbeid verdifullt. Ikke bare den betalte jobben du har, men også frivillig arbeid. Frivillig arbeid henger sammen med Che sin idé om *el hombre nuevo* ”det nye mennesket”. En blir stigmatisert dersom en ikke arbeider frivillig, noe Che innrømmet selv når han skrev: *naturligvis finnes det fremdeles et element av tvang i arbeidslivet, selv når arbeidet er frivillig* (Che Guevara, 1965:95). Han mente likevel at denne moralske tvangen kunne forsvinne når individet oppnår en:

(...) åndelig fornyelse når det gjelder sin egen virksomhet, som burde være uten press fra sosiale omgivelser, men knyttet til dem gjennom en ny tankegang. Det vil være kommunisme (ibid:95).

Hvis vi skal se det gjennom den cubanske casen, så er det ulike holdninger ovenfor livet, når det angår verdsetting. Og de eldre generasjonene satte veldig stor pris på arbeid. Og at alle må utføre frivillig arbeid.

¹¹⁹ Akkurat hva den trenger å frigjøre seg fra vil en se nærmere på i generasjonelle ulikheter i måten å tenke på arbeid, rase, kvinner og homofili.¹¹⁹

Frivillig arbeid, som ikke er så frivillig, men noenlunde obligatorisk fordi det eksisterer en moralsk sensur. Den er ikke eksplisitt, hvis du skjønner? Hvis ikke du går, så kan man føle... eller de ser negativt på deg... og anser deg som en ikke korrekt person når du ikke er med. Det er frivillig, men obligatorisk (Lorena, 29).

Unge mennesker på Cuba har tatt et steg videre og drømmer om selvrealisering på et individuelt nivå. Den eldre generasjonen har blitt sosialisert inn i et samfunn der det kollektive er viktigere enn det individuelle. Å arbeide for samfunnet er viktigere enn å arbeide for seg selv.

Noen ganger tror jeg at vi har ulike behov og at vi prioriterer ulikt. Min mor hadde ikke tid til å selvrealisere seg og ha tid til hun selv. Hele tiden hennes gikk til det sosiale eller til familien. Hun brukte all tiden sin på å leve for andre, og ikke så mye for seg selv. Det har en verdi som jeg ble sosialisert inn i, og det er at de sosiale interessene går over de individuelle, som er en verdi som bare er god på alle måter (Lorena, 29).

Sosialismen må videre frigjøre seg fra eldre spor, som mannsjåvinisme, homofobi og rasediskriminering. Hovedproblemet spores til *machismo*, mannsjåvinisme, en patriarkalsk idé og tanke som har vært rådende i hele Latin-Amerika. I denne sammenheng skal menn ha kontroll over kvinnen på alle måter: både fysisk og psykisk. Kjønnssystemet på Cuba vektlegger ære og skyld. Jomfrudom, morskap og ærbarhet er viktige trekk ved kvinnen, mens mannen er sett på som en beskytter, en forsørger og en elsker. Det er også vanlig for begge å bytte partnere (Rosendahl, 1997:53). For menn er det status på ha en elsker på siden (ibid:65). Rosendahl (1997) fremhever at i sin studie kom det frem at synet på kjønn ble holdt vedlike slik det var før revolusjonen. Hun sier at det kan være annerledes i Havanna og i andre storbyer, enn i Palmera. I byene kan mange menn og kvinner ha høyere utdanning, noe som har ført til at de ikke lenger idealiserer *machismo* (ibid). Hun kobler sammen utdanning med en likestilt forståelse av kjønn. De som har høy utdanning er enige om at kvinner og menn skal være likestilt, mens de med lav utdanning vedlikeholder det tidligere tankemønsteret. Selv om lovmessige endringer¹²⁰ har favorisert kvinner etter revolusjonen finner man likevel spor av det gamle synet på kvinner. Idealsynet på kvinner og menn er som følgende: menn er forventet til å drive hjemmet sitt og forsørge familien. En god mann (i denne sammenhengen i Palmera) ser

¹²⁰ For eksempel en lov kalt for Familiekode fra 1975 som blant annet tilsier at menn og kvinner må arbeide sammen i huset og at begge partnere i et ekteskap har like rettigheter og plikter (Ramirez m.fl. 1989. Stone, 1989: appendix B. I Rosendahl, 1997:55).

etter mat han kan ta med seg hjem og gjør lite husarbeid. Han kan eventuelt ta ut bosset og reparere ting i hjemmet (ibid). Hos ekteparet jeg bodde under tiden min på Cuba, var det slik at begge var begge høyt utdannet. De hadde begge praktisert yrkene sine. De var nå pensjonert, og levde av å leie ut to soverom til turister. I praksis kunne man se at det var kvinnen som jobbet i huset: stelte i stand mat, vasket klær, og fikk hjelp av en innleid jente for å vaske. Mannen tok seg av reparasjoner av ting i huset og stod opp tidlig hver morgen for å skaffe ferske rundstykker og frukt til frokosten. Kvinnen bemerket at hun vanligvis aldri gikk ut av huset, og holdt seg for det meste inne. Det var mannen som gjorde eventuelle ærender for familien.

*Konfliktene innad den cubanske kulturen ble gjenskapt og gradvis endret. Vi jobbet mye for å forandre lover, forandre politikken, forvandle eksisterende institusjoner, og antok at den kulturelle forvandlingen skulle bryte ned disse problemene ¹²¹. Men det ble nødvendigvis ikke slik. For eksempel ble ikke kjønnsdiskrimineringen fjernet. Den gav ikke kvinner like mye tilgang på universiteter som menn. Og ikke minst tilgangen til jobb.. og kravene fra feministene på 60-tallet stoppet å utvikle seg. Jeg tror på en sosialisme...**Altså, enten blir vi alle frigjort eller ingen** ¹²² (Lorena, 29).*

Det kan foreligge gamle versjoner av *machismo* på Cuba, selv om de har like rettigheter og muligheter på det overordnede rettmessige planet. *Mujeres de blanco* (Kvinner i hvitt) er en organisasjon som blant annet kjemper for kvinners rettigheter og kritiserer de sterke kjønnsrollene og verdiene på Cuba¹²³. Kvinnene har sin egen organisasjon, de tar utdanning og er i arbeid. Mange tar militærtjeneste og andre er politisk aktive. Rosendahl (1997:52) viser likevel til en form for kjønnsulikheter opplevd i hverdagslivet. Hun fremhever både kjønnsulikhet og ulik arbeidsdeling. På den tiden var det flest menn som var politiske ledere, og hadde lederjobbene i statsbedrifter og organisasjoner, mens kvinnen var ment til å være husmor, kone og elsker. For eksempel nevner Lorena (29) hennes forhold til sin mor og forteller at hun ikke identifiserer seg med kvinnesituasjonen på deres tid. Hun innrømmer at hennes mor og tante gjorde noen fremskritt gjennom at de utdannet seg og ikke fikk barn så tidlig som en gjorde før. Samtidig innrømmer hun at den eldre generasjonen mener man er for sen til å få

¹²¹ Kort pause.

¹²² Egen utheving.

¹²³ *Mujeres de blanco* (Kvinner i hvitt) er blant er en organisasjon som blant mange ting kjemper for kvinners rettigheter på Cuba og kritiserer de sterke kjønnsrollene og verdiene på Cuba (Skartveit, 2016).

barn i dag, og at hun selv mottar kritikk for ikke å vie seg til familielivet slik en kvinne bør gjøre.

Min mor var en av dem som fikk barn når hun var 26 år, min tante etter at hun hadde fylt 30 år, og drømmen om å bli en profesjonell... drømmen om å leve.. drømme om å søke etter god inntekt for å ikke være avhengig av... ikke måtte lengte etter en mann som skal forsørge deg, at en kan selv.. på det punktet så gjorde både min mor og tante fremskritt.

I dag har det politiske bildet endret seg. Eksempelvis regner man med at 40% av den cubanske Kongressen består av kvinner¹²⁴. Likevel finnes det spor av kjønnsdiskriminering på ulike nivå. I tillegg til synet på kjønn, er også homofobi ett emne som informantene tok opp. Homofobi er ikke et nytt tema på Cuba.

Forkortelsen LGBT har blitt brukt for å representere ulike former for menneskelig seksualitet¹²⁵. Før revolusjonen fantes det utesteder som fungerte som møtepunkt for LGBT-vennlige. Cuba hadde på denne tiden strenge lover som kriminaliserte homoseksualitet og det å være homoseksuell ble ansett som et sosialt avvik.

Under Fulgencio Batista sitt styre var det mange homoseksuelle som ble dratt mot prostitusjon for å tilrettelegge for nord-amerikansk turisme. Mellom 1959 og 1980 opplevde homoseksuelle å ha begrensede arbeidsmuligheter og mange ble sendt i arbeidsleirer. Homofile ble nektet medlemskap i Partiet (Randall, 1961 i Rosendahl, 1997:62). Homofili ble sett på som en konsekvens av kapitalismen, og dermed stigmatisert. I tillegg ble mange av de progressive LGBT-personene som ble igjen på Cuba når revolusjonen kom, involvert i kontrarevolusjonære aktiviteter, enten uavhengig eller med en oppfordring av Central Intelligence Agency (CIA), og ble dermed fengslet. Bekymringer for den nasjonale sikkerheten økte ved angrepet på Grisebukta i 1961. Bekymringen var reell og gav en form for paranoia. Alle som ble ansett som annerledes ble mistenkt. Det homoseksuelle fellesskapet ble sett på som en militær trussel mot den cubanske revolusjonen. Den spanske *machismo* - mannssjåvinismen og den katolske kirken har også ført til at synet på mannen skal være tradisjonelt. På 1980-tallet begynte det å komme lover som sa at det ikke var lov å trakassere LGBT-mennesker. I 2010 tok Fidel på seg ansvaret i et intervju, der han fortalte at det var så mange problemer i tiden etter revolusjonens start at man ikke var i stand til å håndtere slike problemer:

¹²⁴ Cubadebate (2017)

¹²⁵ Forkortelsen står for lesbiske, homoseksuelle, biseksuelle og transseksuelle.

*If anyone is responsible, it's me... We had so many and such terrible problems, problems of life and death. In those moments, I was not able to deal with the matter*¹²⁶.

CENESEX, *The Cuban National Center for Sex Education* er Cubas organisasjon som kjemper for homoseksuelle. Den er ledet av Raúl Castro sin datter, Mariela Castro som har frontet den homofobiske revolusjon. Blant annet er Cuba et av de få landene i verden som tilbyr gratis kjønnsoperasjon og hormonbehandling. I en spørreundersøkelse som hadde over 3000 deltagere rapporterte både homoseksuelle og biseksuelle respondenter at diskriminering hadde forverret deres livskvalitet (Mays og Cochran, 2001 i: Majied, Kamilah F., 2014). Informantene forteller at det finnes spor av homofobi. Eksempelvis Lorena (29) forsøker å tilnærme seg foreldrene sine for at de skal tenke mer åpent om det.

Men ja, det er en homofobisk generasjon. Jeg synes det er veldig vanskelig, og jeg tar med dokumentarer hjem slik at foreldrene mine kan reflektere over temaet, og det er stress for meg å i det hele tatt kunne snakke om det. Og noen ganger har vi voldsomme diskusjoner (Lorena, 29).

Sosialismen bør frigjøre seg fra den homofobiske generasjonen, ifølge informantene. Det gamle samfunnet brakte også med seg rasisme. *The existence of racism may be acknowledged but only as a social ill inherited from at past of colonialism and slavery* (De La Fuente, 2001:29). Informantene mine forteller om kollektive minner som fortsatt er dominerende fra det gamle cubanske samfunnet, og ikke bare fra den tiden, men fra tiden under den cubanske revolusjonen. De opplever at sosiale problemer har blitt fortrenget, og at den politiske diskursen har forsøkt å fremheve Cuba som fri fra rasediskriminering. De sosiale problemene fortrenkes for å skjule at de ikke ble fjernet med den cubanske revolusjonen.

Jeg føler ikke at vi har hatt fremgang med rasisme. Den er veldig sterk. Den er veldig hyklerisk. Hvis en skal anvende det typiske uttrykket fra USA... jeg snakker ikke noe godt engelsk, og kan ikke uttrykket så godt: you are my brother, but you are not my brother in law. Noe slikt. Som også er en veldig anvendelig frase her. Så sosialismen må fjerne alle slike ting (Lorena, 29).

¹²⁶ BBC News (2010).

Hvis en ser på afrikansk tilstedeværelse på Cuba, var det betydelig flere slaver som ble brakt til Cuba enn USA. 900 000 afrikanere ble brakt som slaver til Cuba sammenlignet med 470 000 som ble sendt til USA. Slaveriet ble lovmessig opphevet i 1886, men likevel finnes det en form for rasisme som har fulgt den cubanske revolusjonen. Den cubanske revolusjonen hadde en betydningsfull økning av prosentandelen av afroubanere på øya, ettersom det var svært mange hvite høyt utdannede cubanere som forlot landet. Rasisme er en sterk tankegang som har spredt seg over hele Latin-Amerika. *Los mestizos*¹²⁷ (mestiser) er de som blir positivt ansett i kontrast til afroubanere. Selv om det er over 100 år siden slaveri ble ulovliggjort, har de svarte på Cuba lavere betalte jobber, mindre lønn, bor i dårligere boliger, utgjør en majoritet i fengsel og en minoritet innad universitetene¹²⁸. Det vil ikke si at rasismen er institusjonalisert. Et av de sentrale kjennetegnene til den cubanske revolusjonen var å gjøre slutt på rasismen. Sommeren 1959 ble det rettet mye oppmerksomhet mot den eksisterende rasismen i det cubanske samfunnet og en etterspurte et radikalt integreringsprogram for å motarbeide det (De La Fuente, 2001:31). De cubanske myndighetene var et av de mest aktive regimene i verden som arbeidet mot diskriminering (Majied, 2014). For å utjevne raseforskjeller ble det dannet flere egalitære reformer tidlig på 1960-tallet. Fidel uttrykte den 23.mars 1959 at han ville ende rasediskriminering i alle arbeidssentrene. I 1961, kun to år etter, erklærte han på en optimistisk måte at tiden med rasisme og diskriminering var over. *Fidel Castro summarized the dominant discourse himself when he argued that discrimination in Cuba had dissapeared together with class privileges. The Revolution had solved Cuba's historic race problem: Racism and discrimination were things of the past* (De La Fuente, 2001:31). Men sporene av kolonialismen og slaveri fortsatte å ha påvirkning på det cubanske samfunnet. Å snakke om rasediskriminering på Cuba ble et tabu og ble fortrent fra debattene. Det er det revolusjonære myndighetene som omgjorde rasisme til et tabu gjennom kontroll av media og fortie offentlige debatter som tok opp raseproblematikken. Det ironiske med dette er at det er de samme myndighetene som forsøkte effektivt å fjerne rasismen, som også har gjort mye for å tie debatten om at den fortsatt eksisterer (De La Fuente, 2001:32). Den skulle fremstilles som om at den hadde forsvunnet med revolusjonen. Men det er gjerne noe som ikke nødvendigvis fortsatt debatteres, ettersom det i så fall er en trussel mot bildet av det cubanske felleskapet og den cubanske revolusjonen. En ønsker å fremstille Cuba som *racial harmony and national unity* (De La Fuente, 2001:29). Det er snakk om at det finnes eksisterende fordommer mot fordommer (ibid:29). På 1990-tallet begynte debattene å blomstre igjen, og særlig under den spesielle perioden da det forekom en

¹²⁷ Mennesker med et blandet europeisk amerikansk-indiansk opphav.

¹²⁸ Ravsberg, Fernando (2009)

økt polarisering og en økt konkurranse om arbeidsplassene. Sosiale problemer kom tilbake igjen, med prostitusjon og nye former for kriminelle aktiviteter (ibid:32). Blant annet er afrocananere lite representert innenfor turismebransjen. Cubanere kan forklare dette ved at afrocananere er *unattractive, dirty, prone to criminal activities, inefficient of lack proper manners and educacion* (ibid:32). Turister vil derfor foretrekke å bli møtt av *mestizos*. Fidel innrømmet senere i år 1999 at rasediskriminering ikke hadde blitt fjernet og at afrocananere er overrepresentert i fengslene. Rasediskriminering gjaldt også innenfor Partiet. Senere har noen få afrocananere fått synlige posisjoner innad i Partiet. Det som 1990- tallet viser er at raseideologiene alltid har vært der, og har levd der i de kollektive minnene og i cubaneres sosiale bevissthet. Dette gjelder også når informantene i analysen innrømmer at det finnes rasediskriminering. Synet på rase kan sees på som konsekvens av kolonialt slaveri og europeisk kapitalisme, men den kan også komme som et resultat av den cubanske revolusjonen. Det vil si at det er mulig at den cubanske revolusjonen institusjonaliserte en rasestillhet – **det å ha fordommer mot å ha fordommer**¹²⁹ (De La Fuente, 2001:34). I denne analysen kom det frem at de nyere generasjonene løsriver seg fra disse fordommene, og bruker de kollektive minnene for å tenke nytt. De kollektive minnene er altså ikke de koloniale minnene under slaveriet, men heller minner fra den cubanske revolusjonen. Den fremtidige sosialismen bør dermed frigjøre seg fra disse.

6.3 Kjære statspappa: Rekonseptualisering av forholdet mellom innbyggerne og staten

Nye konseptualiseringer av forholdet mellom innbyggerne og staten har vært et gjennomgående emne hos informantene. Hoffman (2016) trekker det inn som en av konsekvensene av Raúl Castros presidentovertakelse etter sin bror Fidel Castro i 2006. En går fra en paternalistisk stat med Fidel som en sterk politisk frontfigur og geriljaleder definert av Hoffman (2016) som en av Max Webers klassiske autoritetskategorier som en karismatisk leder (Weber (1968) i Hoffman (2016). En kan ikke si at Fidel har vært fraværende da han konstant uttrykte politiske meninger og nådde ut til det cubanske folket frem til hans død. På denne måten kan man si at det ikke har eksistert et vakuum av Fidels dominans og karisma. Det må fremheves at karisma ikke er overførbart og at Raúl delvis har vært avhengig av sin bror. Hoffman (2015) viser videre til en omveltning fra en karismatisk sosialisme under Fidel til en byråkratisk sosialisme under Raúl. Hoffman (2015) i (Bye m.fl.2016) detekterer forandringene av forholdet mellom innbyggerne og staten på fire områder. For *det første* en upersonliggjøring og en

¹²⁹ Egen utheving.

reinstitusjonalisering av den politiske strukturen. For *det andre* en en diversifisering av den politiske sfæren spesielt gjennom bruk av media. *Det tredje* en liberalisering av reise og migrasjon som øker innbyggernes internasjonale mobilitet. *Det fjerde* og siste er omvendingen til en mer moderat utenlandspolitikk, som den man gjennomgår nå med USA. Videre må det tydeliggjøres at politiske cubanske ledere oppmuntrer cubanere til å delta i politiske avgjørelser, diskutere og oppnå en høyere demokratisk deltagelse¹³⁰, blant annet kommandant Ramiro Valdés via cubansk statlig tv:

Vi må prøve å få massene til å delta i løsningene av sine egne problemer og ikke vente på at "Statspappa" skal komme og løse dem, og som duene: åpne munnen, for her har du mat. Slik skal det ikke være.

Kan det kalles for et *hybrid-regime* der det spilles på en kombinasjon av aktiv demokratisk deltagelse samt sterk autoritær styring? Demokratiforståelsen kan gi mange ulike utslag. Mens Hoffmann (2016) trekker det inn som en følge av økonomiske reformer, trekkes dette inn i kapitlet som en refleksjon av informantenes ståsted i det politiske bildet og individets syn på seg selv som en del av Cubas politiske fremtid. Hva er ens forhold til Staten og hvilken forestilling har de av den? Og hvilken rolle spiller synet på Staten for deres perspektiv på endringene som foregår?

6.3.1 Politiske avgjørelser og ytringsfrihet

Paula (26) forteller om sin politiske aktivitet gjennom ungdomstiden og forteller da hun var 15 år ble hun med i organisasjonen *Kommunistisk Ungdom* som de fleste andre cubanske ungdommer gjorde. Ett av målene var å tilhøre organisasjonen og hun innrømmer at man ikke fikk oppnådd noe som helst. Månedlige møter ble holdt, men de inneholdt ingen politiske dialoger som tok opp endringsmuligheter. Synet på seg selv om blokadens mulige konsekvenser blir fremmet som noe som må håndteres ovenfra, altså fra systemet sin side.

Det at USA vil komme og ende alt, er en risiko. Avgjørelsen ligger hos lederne, de politiske lederne, det er mye frykt nå.

¹³⁰ *Tenemos que tratar que las masas participen en la solución de sus propios problemas y no esperar que papá Estado venga a resolverles y como los pinchones: abre la boca y que aquí tienes tu comida. Así no es.* (Penúltimos días i Hoffman, 2016).

*Mange bedrifter vil nå investere her på Cuba, men dette blir de nektet. Men det er mye frykt. De cubanske myndighetene aksepterer ikke ankomsten til de nordamerikanske bedriftene enda. Jeg ser ikke negativt på det, men de må vite hvordan de skal håndtere dem. **Det er et spørsmål som må håndteres ovenfra**¹³¹ (Paula, 26).*

Analysen ser at det finnes en form for apati hos den unge generasjonen. Fra de voksne og de eldre sin side finnes det en motivasjon for å opprettholde det sosialistiske systemet, men hos unge er dette delvis avtagende. Det er ganske motsigende med hva Che tenkte om ungdommen:

I vårt samfunn spiller ungdommen og partiet en stor rolle. Særlig viktig er ungdommen, som er den myke leiren man kan forme det nye mennesket av og som ikke har noen av de forgående lytene (...) En ny generasjon blir født (Che Guevara, 1965:96).

Dette kan til dels skyldes at politiske organisasjoner ikke har opplevd å ha hatt en faktisk funksjon i samfunnet.

Det finnes en form for apati på det politiske planet, fra ungdommene sin side. På det generelle planet finnes det nok en form for motivasjon for å bygge vårt samfunn, og vi må fortsette å forsvare våre idealer, og jeg tror ikke dette eksisterer blant de unge... fordi jeg ser min lille niese hver dag og på skolen... og det er ikke deres feil. De blir foret av familiene, av samfunnet, og føler ikke at de har motivasjon... jeg tror ikke at man gjennomfører nok tiltak for å motivere unge å se.. at de skal fortsette her, at de skal forsvare våre idealer. Faktisk så har de unge mulighet til å bli en del av Kommunistisk Ungdom men jeg tror de har liten funksjonalitet. Det burde ha en politisk eller en sosial betydning. Det burde ha noe å si (Paula, 26).

Informantene uttrykker også en form for irritasjon over bestemmelsene som ble tatt mellom Castro og Obama. En frustrasjon over at ikke befolkningen fikk gi sin mening i forkant av den store avgjørelsen. De forteller at slike saker burde tas opp i offentligheten og at det bør kunne diskuteres før autoritære avgjørelser tas.

¹³¹ Egen utheving.

*Man ser på det som en bestemmelse fra Staten, men det er en avgjørelse fra befolkningen sin side. Befolkningen tjener på det, jeg føler meg som en del av den. Det er mennesker som sier ja, og lar seg bestemme over. Staten sier dette, og en svarer ikke. Men jeg tror ikke det bør være slik. Man må ikke angripe alt det man sier, og heller ikke stille spørsmål til alt heller, men å i hvert fall si om en er enig eller ikke. **Det minste de kunne ha gjort var å ha gitt meg muligheten**¹³² **Hvorfor ikke meg? Jeg er en del av folket.**¹³³ Og det irriterer meg (Dolores, 25).*

At ungdomspartiet ikke har en sterk funksjonalitet gir rom for apati hos den unge generasjonen. Samtidig ser man at det er ulike oppfatninger av hvem som bør ta de store avgjørelsene – systemet eller befolkningen. Unge mennesker kan ha en friere holdning til å ytre meninger både i det private og det offentlige, men en kan oppleve at den eldre generasjonen ikke har det. Det å debattere og uttrykke meninger er noe man savner. Lorena (29) viser til et poeng om friheten av å uttrykke meninger i det offentlige og det private.

Min mamma og pappa har vanskeligheter for å... de uttrykker seg i private sfærer, der det er fred og ro, sammen med venner og mindre i det offentlige (Lorena, 29).

Dette kan utløse et minkende ønske om å involvere seg politisk. En ser på to separate ting: som en borger på den ene siden, og revolusjonen på den andre. Dette gjenspeiler en motsetning, ettersom revolusjonen er folket. Uten folket ville det aldri ha vært en revolusjon, men samtidig blir revolusjonen uttalt som et fenomen utenom folket. Revolusjonen gir dem ting, og gjør ting for dem. Dette synet har å gjøre med motsetningen mellom demokrati og sentralisme: der alle er ment til å være kreative, og være initiativrike for å bygge samfunnet mens man samtidig skal være lydige til Partiet (Rosendahl, 1997:112)¹³⁴. Over lengre tid har begrepet revolusjon vært et synonym til sosialisme, som igjen er sterkt knyttet til Partiet. Partiet fremstilles i den generelle diskursen som Staten, den som organiserer og styrer. De unge opplever en form for apati på grunn av ungdomspartiets lite funksjonalitet og det faktum at store viktige avgjørelser tas på

¹³² Egen utheving.

¹³³ Egen utheving.

¹³⁴ På den ene siden frembringer systemet demokrati gjennom at den ønsker å ha deltagelse fra befolkningen sin side i å bygge sosialismen. Dette betyr deltagelse i masseorganisasjonene og de representative organene i regjeringen. På en annen side er det en total sentralisme der alle aktiviteter hviler på den sentrale komiteen i det nasjonale Partiet. Så man har Partiet på den ene siden, og masseorganisasjonene på den andre siden og disse skisserer en kontradiksjon mellom demokrati og sentralisme (Rosendahl, 1997:81).

makronivå, og innebærer ingen deltagelse fra ungdommens side. At den eldre generasjonen heller ikke ønsker å debattere offentlig og fortie vanskelige saker gjør det heller ikke lett. Forestillingen av Staten er dermed fortsatt autoritær og overstyrende når det gjelder de store beslutningene.

6.3.2 Kapitalismen – et onde?

En generasjon som hele livet ble fortalt at den private sektoren var djevelen selv... (Lorena, (29))

Rosendahl (1997) ser ideologi i lys av religiøse termer. En helliggjør den eksisterende politiske ordenen. Dette kan føre til at samfunnsproblemer kan bli tolket som et angrep fra det eksterne onde, som for eksempel det kapitalismen kan representere. Ikke bare skal overbevisningen råde over de politiske forholdene, men for hele samfunnet. Dette innebærer at individer søker etter idealer, ofrer seg for revolusjonen og er lojale ovenfor den. Siden det er ett parti på Cuba, står befolkningen kun igjen med to valg: enten å godta Partiets syn på verden, eller å avvise den (Rosendahl, 1997:120). Befolkningen blir kontinuerlig presentert en verden som er rettet mot å nå sosialismens mål. Viktige politiske emner blir tatt opp i ulike situasjoner, på TV, i taler og i daglige aktiviteter. Dette kan føre til at en aksepterer sosialismen, men som en også ser, ifølge Rosendahl (1997:121) kan det også føre til at man får negative assosiasjoner (og til dels begrensede) om fienden USA – og den onde kapitalismen. Ettersom massemediene før var kontrollert av Partiet, mottok befolkningen en begrenset informasjon. Rosendahl (1997) påpeker at når hun var på feltarbeid på Cuba, snakket hun om den formen for kapitalisme som er i Sverige, men hun ble ikke trodd av cubanere. Bildet cubanere fikk av kapitalismen var negativt og andre former for kapitalisme ble sjeldent nevnt. Nå har massemediene blitt åpnet opp, og en ser at informantene har et annerledes syn på kapitalisme. Den kan være mye åpnere og en er positiv til å inkorporere elementer fra kapitalismen nå, mer enn det man gjorde før. Analysen viser at informantene ikke er negative til kapitalismen. Dette grunnet de økonomiske forholdene i landet, og at informantene ser at det er behov for endring. Selv om de innrømmer at de har blitt opplært til å tenke at kapitalismen er ond, ønsker informantene likevel å inkorporere kapitalistiske trekk i det eksisterende sosialistiske systemet.

*Vi har fra da vi var barn blitt opplært til å tenke at kapitalismen er veldig ond¹³⁵, men jeg tenker at vi bør bruke elementer fra kapitalismen. Kombinere. Ikke basere seg på kun én samfunnsmodell. Det er flere erfaringer fra andre land som er svært positive. Som i Tyskland-caset. Der det ikke er sterke sosiale ulikheter. Fattigdom og utdanning er ikke så dyrt. Og det er et kapitalistisk land. Man har klart å tilpasse kapitalismen slik at den gir fordel til alle sektorene i samfunnet. Etter min mening, bør Cuba bruke disse erfaringene. Cuba har faktisk de siste årene forsøkt å inkorporere private bedrifter, små private bedrifter. Og jeg har sett at Cuba ikke vil begi seg på å åpne opp for kapitalisme. Men jeg tror vi bør utforske slike muligheter (Paula, 26). Når Lenin brukte den nye økonomiske politikken i Russland i den epoken, sa han at man burde bruke det som er positivt fra kapitalismen. **For ikke alt i kapitalismen er negativt. Man må ha med seg alt det som er positivt, og det tror jeg er verdier som man må gjenoppta**¹³⁶ (Carlos, 74).*

Selv om informantene har blitt opplært til å tenke det motsatte, og på tross av at de alle er tilhengere av Partiet viser analysen at informantene tenker nytt om systemets forbedringspotensialer med en innlemmelse av kapitalistiske trekk.

6.4 Oppsummering

Dette kapitlet har forsøkt å belyse sosialisme som hegemonisk ideologi fra fire ulike tilnærminger. Det store spørsmålet i dette kapitlet var: Hvordan forestiller cubanere seg sosialismen i dag? Jeg har vist at de kollektive minnene blir forsterket og videreført fra Fidel og videre til informantene. Dette medfører en spesifikk persepsjon av sosialisme. Informantene veksler mellom å gjengi det Fidel sier, og det å tolke sosialismen i lys av den aktuelle politiske virkeligheten som omgir dem. Det medfører en indre konflikt mellom å være trofast til deres tidligere leder og å løsrive seg fra dagens sosialisme på ulike måter. Den sosiale forestillingen de har av USA og kapitalismen (som en motideologi til sosialismen) bidrar til det samme: den formes av de kollektive minnene samtidig som den bidrar til løsriving av de. Informantene tenker i nye trakter og det er særlig det økonomiske aspektet som gjør at sosialismen ikke anses som å ha blitt oppnådd enda.

¹³⁵ Egen utheving.

¹³⁶ Egen utheving.

Kapittel 7 - Nye muligheter for den enkelte?

De politiske lederne på Cuba uttrykker en sterk bekymring for at den oppblomstrende entreprenørsektoren i økonomien vil undertrykke det revolusjonære sosialistiske prosjektet (Bye, 2016). Det mistenkes på den ene siden at den nordamerikanske politikken enda en gang vil underdrive sosialismen, bare med en annen strategi enn det de tidligere har prøvd på. På en annen side har USA et behov for å innføre økonomiske reformer og vil derfor normalisere forholdet sitt med Cuba (Bye, 2016). Men hvorfor skulle Cuba ha et ønske om en normalisering av det økonomiske forholdet til USA? Bye (2016) fremhever et sterkt behov om å normalisere de internasjonale økonomiske relasjonene også fra Cuba sin side. Cuba har et sterkt behov for å ha en sterkere privat sektor og redusere avhengigheten av matimport og gjøre noe med arbeidsledigheten i landet. Dette har vært noen av de nasjonale målene som ble satt for å oppnå økonomisk utvikling. Bye (2016) fremhever at kun en tredjedel av målene har blitt oppnådd etter fem år med reformer. Det ligger i kortene at det private markedet må utvikles. Private bedrifter er ulovlige på Cuba i dag, men det har vært en oppblomstring av det som kalles for *El Cuentapropismo*, dvs. selvstendig næringsdrivende eller enkeltmannsforetak¹³⁷. Nåværende tall viser at en halv million cubanere, altså 10% av den totale arbeidsstyrken er registrert som selvstendig næringsdrivende, selv om Concepción (2016) påpeker at tilgangen på statistikk fortsatt kan være noe begrenset.

Etter krisen i 1990 klarte ikke den cubanske økonomien å tilfredsstille alle goder og service samfunnet trengte. Ulike økonomiske aktiviteter og løsninger var ikke alltid sosialt akseptert i den sosialistiske utviklingsmodellen. Selvstendig næringsdrivende var i første omgang akseptert som et *nødvendig onde*, og målet med denne ordningen var først og fremst at systemet skulle overleve ettersom hovedårsaken for å velge denne løsningen ikke var arbeidsledighet, men den lave inntekten i den statlige formelle sektoren (Concepción, 2016). *El Cuentapropismo* kan føre til fire mulige utfall som kan bidra til en økonomisk utvikling. Det første er et komplementerende bidrag til statlig utøvelse av goder og service. Det andre er en ny kilde til arbeidsplasser. Det tredje er en måte borgere kan øke sin personlige inntekt og for det fjerde kan være et bidrag til det statlige budsjettet gjennom betaling av skatt. Det har nå blitt akseptert

¹³⁷ TCP er en forkortelse på *trabajo por cuenta propia*, på engelsk: *own-account work or selfemployment* (Concepción, 2016). De som tar slike jobber kalles for *cuentapropistas* som betyr på engelsk *selfemployed*. Det er enda en kategori som (Concepción (2016) har med og det er de som er ansatt av *cuentapropistas*: *TPC liscence for contracted workers*. Det må tas i betraktning at definisjon på *selfemployment* og *cuentapropismo* kan ha konseptuelt ulike definisjoner (Concepción, 2016).

som en nødvendig løsning i sosialismen og et bidrag for å utvikle økonomien i nasjonen (Concepción, 2016). De kan dog ikke motta utenlandske investeringer (Bye, 2016)¹³⁸ noe som betyr at de har statlige restriksjoner over seg. Mange cubanere har en skeptisk holdning til kapitalakkumulasjon. Dette anses som et sentralt kapitalistisk prinsipp som fortsatt står som et onde hos mange politikere på Cuba. Men uten tilgangen til utenlandsk kapital og kapitalakkumulasjon kan ikke dette gi flere arbeidsplasser og det private markedet får ikke den utviklingen den trenger for å nå de nasjonale økonomiske målene (Bye, 2016). Dette fører til et eksisterende svart marked på Cuba^{139 140} som forsterkes med eksisterende restriksjoner¹⁴¹.

Det mest kontroversielle tiltaket i den nye økonomiske strategien har vært dannelsen av en nasjonal privat sektor (Bye m.fl.2016). Concepción (2016) bemerker dette etter en studie i en skofabrikk på Cuba. Studien tilsa at alle informantene ville ha en økonomi som kunne utvikle seg og hadde generelt sett en favoriserende holdning til den private sektoren på Cuba. En av bekymringene man hadde til de selvstendig næringsdrivende var privat kapitalakkumulasjon. På tross av det cubanske skattemønsteret som egentlig ikke lar dem akkumulere kapital (Bye m.fl.2016).

En generasjon som hele livet sitt fikk fortalt at den private sektoren var djevelen selv¹⁴². Og nå sier de at man må omorganisere seg litt, og at det skal være bra. En generasjon som ble fortalt at dersom man en dag skulle forhandle med bedrifter med privat kapital, så ville minst 51% av vinningene gå til Cuba. Alle vil ikke assimilere det på samme måte. Kanskje når en snakker med personer som er i den private sektoren så er det ok. Men når du snakker med ansatte innenfor statlige servicesektorer så vil de gå i motstand (Lorena, 29).

¹³⁸ Concepción (2016) fant ut i fra datamaterialet sitt i en analyse av skofabrikasjon på Cuba at kun 15% av informantene sine ville ha tilgang til utenlandske investeringer og hevdet at de allerede hadde ressurser til å utvide forretningene sine. Dette begrunnes svakt i en tanke om mangel på kunnskap om det internasjonale markedet.

¹³⁹ Under feltoppholdet var det skjulte småbedrifter som gikk på folkemunne, men som var tydelig fysisk gjemt i garasjer og bakgater. Eksempelvis et Crossfit- treningssenter som lå skjult i et parkeringshus som lå innad som jeg ble vist, men som jeg ikke måtte si noe om videre til noen andre. Et annet eksempel er salg av offline-internett på USB og minnepenn. Dette kalles for *El Paquete Semanal* og består av en ukentlig oppdatering på nyheter som er blokkert, musikkvideoer, film og annet (Hoffman, 2016). Det er en uformell ulovlig forretning som alle vet eksisterer og delvis aksepterer.

¹⁴⁰ Concepción (2016) undersøker eksempelvis sko fabrikasjonsbransjen som kombinerer formaliteten av en registrert arbeider som bærer med seg en illegal faktor ved at det kjøpes redskaper i det svarte markedet.

¹⁴¹ I hverdagslivet kan en observere denne virksomheten gjennom dannelsen av treningsstudioer, restauranter, matbutikker, klesbutikker og mye annet og anses som utviklende sosiale innovasjoner på Cuba i dag.

¹⁴² Egen utheving.

Informantene i studien er bekymret for at de selvstendig næringsdrivende skal bli rike på kapitalakkumulasjon og at en konsekvens av det vil være at en skaper sosial ulikhet på Cuba.

”Los cuentapropistas” er mennesker som danner egne bedrifter, som utvikler seg og jeg tenker ikke negativt om at de utvikler seg, men jeg ser negativt på hvor pengene blir av. Min personlige mening er at ”los cuentapropistas” må bruke ti prosent for å for eksempel fikse gatene. Denne måneden for å fikse gatene og den andre måneden for å fikse noe annet. Men at det ikke blir for å berike disse personene (Paula, 26).

De selvstendig næringsdrivende skal få kunne drive sitt arbeid, men ikke berike seg selv. Har de kapital til overs, må den brukes på kollektive interesser og noe som gagnar alle i samfunnet og ikke kun dem selv. De kollektive interessene burde overgå den individuelle kapitalakkumulasjonen.

Utdanning har vært en av de rettighetene man innførte med revolusjonen. Fidel ledet analfabetiseringskampanjen for at den cubanske befolkningen skulle være høyt utdannet og rustet til å konfrontere utfordringer og skape et bedre samfunn. Whitehead (2016) understreker utdanningens betydning for cubanere i den betydning at det fungerte som en overlevelsesstrategi: *this regime survived through learning*. Cubas høye utdanningsnivå *facilitated the construction of a strong analytic capacity at the service of the regime* (ibid:1677).

*Vi har ikke analfabeter, det er ikke personer eller barn som ikke har et klasserom eller en pc for å studere. Alle har. Jeg kan ikke si at maten vi har er delikatesser, men det er ikke sult. **Det er fattigdom, men det er ikke elendighet. Det er sannheten. Ja, fattigdom er det**¹⁴³. Vi kunne ha unngått det hvis ikke vi hadde blokaden, for vi har en brutal blokade (Carlos, 74).*

Den 22. desember 1961 ble Cuba erklært et territorium fri fra analfabetisme. Blant voksne anses analfabetismen å være på ca. 3% (2000)¹⁴⁴. 25% av den unge befolkningen tar høyere utdanning (ibid). Å ta en utdanning ble sett på som en helhetlig viktig utvikling av hele det cubanske samfunnet. Staten dekker all utdanning fra barnehage til universitet.

¹⁴³ Egen utheving.

¹⁴⁴ Welle-Strand, 2012

Det uttrykkes en misnøye med hva utdanningsløpet gir av kompensasjoner i kontrast til hva det svarte markedet og andre former for arbeid kan gi. Dette kommer tydelig frem hos informantene som sier at det er noe Cuba må gjøre noe med. Unge mennesker velger bort høyere utdanning til fordel for andre yrker som i utgangspunktet burde gi færre fordeler. Informantene kobler det å følge revolusjonen til å ha kulturell kapital. Det å være åpen til USA og tjene penger på en annen side kobles til økonomisk kapital. Det er en tendens mot den sistnevnte kapitalen blant Cubas ungdom i dag. Informantene i denne analysen forteller om deres syn på de selvstendig næringsdrivende. De uttrykker også en sterk frustrasjon over den økonomiske situasjonen på Cuba, og at forholdet mellom utdanning og lønn er inkohærent og har behov for å endres hvis en skal ha motivasjon til å ta den gratis utdanningen staten tilbyr.

Fra myndighetene sin side har man gitt utdanning maksimal prioritet. Men de må tenke lenger enn det, de må heve lønningene og finne tiltak som kan motivere
(Paula, 26).

Ungdommen søker etter å bli selvrealisert og kunne oppnå mål og goder som de ser andre har oppnådd i andre land. Åpningen av internetttilgangen har også bidratt til at ungdommen har blitt mer opplyst om hva en faktisk kan oppnå, og mer spesifikt hva andre cubanere har oppnådd i USA¹⁴⁵. Den offentlige sfæren ble pluralisert etter at Raúl ble utnevnt som president og etter at Fidel måtte gi fra seg ansvaret på grunn av sykdom. Når revolusjonen kom ble det opprettet et nytt mediaregime. Private massemedier ble overlevert i statens hender, med en tanke om at det aldri skulle bli privatisert igjen. På 70-tallet ble dette forsterket. Staten fikk monopol over massemediene. Alt skulle stå i favør til sosialismens mål. På 90-tallet anså de cubanske myndighetene internett som et imperialistisk våpen som skulle forsøke å ødelegge for revolusjonen. Cuba fikk ikke internetttilgang før i 1996 (Hoffmann, 2016:1734). Tilgangen til internett har til nå vært treg, men er under utvikling i flere soner, blant annet i Varadero og Havanna med telekommunikasjonsselskapet ETECSA. Staten har innført internettsoner der man kan kjøpe internettkort som brukes for å koble seg til gjeldende wifisone. Jeg observerte mange cubanske ungdommer på internettsonene hele dagen og til sent på kvelden. Sonene har utviklet seg til å bli sosiale møteplasser der cubanere tar med seg bærbare pc- er og

¹⁴⁵ Når revolusjonen kom ble det opprettet et nytt mediaregime. Private massemedier ble overlevert til statens hender, med en tanke om at det aldri skulle bli privatisert igjen. På 70-tallet ble dette forsterket. Staten fikk monopol over massemediene. Alt skulle være i favør for sosialismens mål. På 90-tallet anså de cubanske myndighetene internett som et imperialistisk våpen som skulle forsøke å ødelegge for revolusjonen. Cuba fikk ikke tilgang til internett før i 1996 (Hoffmann, 2016:1734).

smarttelefoner og får kontakt med omverdenen. Det cubanske ungdommer søker i dag kan være alt fra nødvendige goder som hus og ernæringsrik mat, men også overfladiske ting som biler, flatskjermer, merkeklær og mobiltelefoner. Det finnes unge mennesker på Cuba som allerede har valgt å gå en annen vei. Dette gir et tankevekkende inntrykk av unge menneskers fremtid på Cuba og samtidig en formening om at det økonomiske aspektet bør modifiseres for at de skal ville bli og fortsette å kjempe for å forsvare systemet de har. *The next generation of Cuban leaders will need to find new sources of legitimation, perhaps from the improved economic performance* (Whitehead, 2016:1679).

Analysen viser en tydelig misnøye med hva man tjener i forhold til hvilken utdanning man har. Konsekvensene av dette er at mange foretrekker å jobbe i lavere-betalte yrker fremfor gratis høyere utdanning. Motivasjonen forsvinner når en ser at de med høyere utdanning arbeider mye, tjener lite og ikke oppnår goder som mange ønsker å ha i voksenlivet. Goder som andre kan oppnå ved å arbeide innenfor yrker som ikke krever en høyere utdanning. Paula (26) arbeider som lærer og opplever at motivasjonen for være lærer har forsvunnet med årene fordi lønningene er lave.

Kvaliteten på lærere er ikke den samme som den var for flere år siden. I dag er det mange mennesker som ikke vil være lærere fordi yrket har veldig veldig lav lønn (Paula, 26).

Da jeg spør informanten hvor mye en lærer kan tjene i måneden, svarer hun: *Hm, en lærer kan 300... ja, for eksempel meg selv, 375 pesos¹⁴⁶ som i dollar vil være 12 eller 13 cuc¹⁴⁷.* (Paula, 26). Studiene er gratis, men det gir dem ikke goder de ønsker å oppnå.

*Jeg tror at majoriteten vil studere. I dag kan man bli ingeniør og blir satt i arbeid og så er lønnen veldig lav. Men hvis de begynner å jobbe for eksempel i en paladar¹⁴⁸, eller generelt innad det private, i et samvirkelag, i noe annet.. så vil de tjene mer enn ingeniøren. **Dermed devalueres det studiet¹⁴⁹*** (Carlos, 74).

¹⁴⁶ Det er to gyldige myntenheter på Cuba - konvertible pesos (CUC) og cubanske pesos som kalles for "moneda nacional" som betyr nasjonal mynt (MN). Regjeringen.no.

¹⁴⁷ Dette tilsvarer 111, 56 norske kroner i måneden.

¹⁴⁸ Her refereres det til private restauranter. Direkte oversatt betyr det gane.

¹⁴⁹ Egen utheving.

Lorena (29) sammenligner lønnsnivået hennes med foreldrene sine. Foreldrene har ikke studert på Universitetet, i kontrast til henne selv som tar en mastergrad.

Mine foreldre har en bedre lønn enn meg i dag. Jeg vet ikke akkurat hva de tjener, men det jeg tjener er en katastrofe. Tenk deg at de arbeider i en lavere sektor enn meg, og jeg tjener 150¹⁵⁰ cubanske pesos eller noe slikt. Min far og min mor tjener mye mer. I begge bedriftene de arbeider får de provisjon for å motivere produktiviteten hos arbeiderne. Man har altså en stabil lønn og får noe ekstra for det man produserer. Min far tjener tre ganger så mye som meg, selv om han har en tolvte grad¹⁵¹ og min mor er lisensiert. Min mor tjener ti ganger så mye som meg.

Å ta høyere utdanning er et av de godene man kunne oppnå med den cubanske revolusjonen og har siden vært et verktøy brukt konfrontere de harde utfordringene under revolusjonen. Utdanning er et analytisk verktøy som i dag ser ut til å være i fare. Det man opplever som en indre konflikt er å ikke ta høyere utdanning, ettersom det vil være å ikke ta del i det den cubanske revolusjonen gir. Det oppstår et dilemma for Dolores (25), da hun kobler revolusjon med det å ta høyere utdanning på en side, og økonomisk vinning og USA på en annen side. Hun opplever at hun må velge mellom de to.

Økonomi og USA blir koblet til å oppnå sosiale goder som er vanlige å ville ønske seg.

*Nå er jeg ung og jeg vil ha et hus, jeg har kjæreste, jeg vil bo alene med min kjæreste, og en million flere ting, men det er ikke riktig øyeblikk, det gir meg ikke nok penger, og nå kan jeg ikke engang... jeg kan fikse huset, det er vel noe? Det er derfor dette handler om relasjonene mellom Cuba og USA. Det er vonde ting, virkelig. **Det er nødvendig med økonomi, men samtidig nødvendig med revolusjon. Hvilke av de to skal man velge mellom?** ¹⁵² (Dolores, 25).*

Informantene viser private interesser i denne sammenhengen, og er plaget av en indre konflikt som forteller at de felles samfunnsinteressene bør overgå de individuelle. Revolusjonen er viktigere enn å oppnå personlige goder, men samtidig opplever informantene en viss frustrasjon som er vanskelig å snakke om: det revolusjonen faktisk ikke har klart å gi dem.

¹⁵⁰ 1238 norske kroner.

¹⁵¹ Dette tilsvarer fullført videregående skole.

¹⁵² Egen utheving.

Informantene forklarer problematikken med *den omvendte pyramiden*: den type kapital som akkumuleres i henhold til hvilken livskvalitet en ønsker å ha. Konsekvensene av å ta utdanning er i virkeligheten ikke direkte koblet med å få materielle behov dekket og dermed øke livskvaliteten. Informantene forteller også at det har kommet inn andre ideer om hva livskvalitet er. De unge har mer tilgang til internett og informerer seg om hvordan andre i verden har det.

*Det var et øyeblikk der utdanning var det folket ville ha. I dag, grunnet temaet om den omvendte pyramiden der unge ikke lenger ser på det som et mål å studere fordi det er ikke direkte proporsjonelt med å ha bedre valgmuligheter. Når en har et ønske om å ha økt **livskvalitet**, så mister folk interessen. La meg se, det har også å gjøre med at det har begynt å komme inn andre konsepter om hva livskvalitet er (Lorena, 29).*

De som velger å ikke studere havner ofte innenfor det svarte markedet, nettopp fordi det gir penger og økt livskvalitet, mener informantene.

Det har også å gjøre med den omvendte pyramiden¹⁵³. Flesteparten som har mye penger og god økonomi er innblandet i ulovlige forretninger De vier seg til å gå inn og ut av landet for å kjøpe varer (Paula, 26).

Konseptet om livskvalitet er annerledes enn det det var før revolusjonen kom. På den tiden var det andre behov som kom først - som Fidel påpekte - det var snakk om *problems about life and death*¹⁵⁴. Informantene forteller at en var innesperret og hadde ikke tilgang til resten av verden. Når ungdommen i dag får innblikk i andre ungdommers liv i resten av verden får de andre ambisjoner. Cubanere fra Miami legger ut bilder på Facebook og viser hvor godt de har det.

*Det er mange ulikheter fra ungdommen i dag, og ungdommen på vår tid. For oss hadde ikke ting åpnet seg for verden. **Vi var alene og innesperret**¹⁵⁵. Nå har ungdommen andre omstendigheter. Mange er leger, mange er ingeniører, og dermed kan ikke de gjøre det de vil med det de tjener. Forstår du? **Blikket er rettet mot horisonten**¹⁵⁶.*

¹⁵³ Argumenterende tekst som gjerne oppbygges med konklusjonen først og deretter bygges den opp underveis (Grue, 2011). Her brukt som en mentalitet av hvilket arbeid som gir raskest og høyest belønning.

¹⁵⁴ BBC News, 2010.

¹⁵⁵ Egen utheving.

¹⁵⁶ Egen utheving.

Det er mange ungdommer som vil emigrere , ikke fordi de ikke er enige med prosessen¹⁵⁷, men fordi de vil ha bedre sosiale og økonomiske omstendigheter. Og på kort sikt vil de ikke oppnå det her (Mila, 51).

Ungdommer er også skjermet for hvilke goder de selv har. Gratis utdanning er ikke et gode, fordi man ikke oppnår bestemte økonomiske fordeler. Men slike ungdommer vet heller ikke hvordan det kunne ha vært dersom utdanningen ble privatisert.

Hvis du spør en cubaner: vil du bytte til et samfunn der universitetet er privatisert, der studiene er privatisert? Og de vil svare: Nei. Jeg vil ha forandring, men ikke slike forandringer. Erobringene som har blitt oppnådd vil ingen cubaner fjerne. Forstår du? (Carlos, 74).

Carlos og Mila påpeker at en ikke verdsetter goder i samfunnet, fordi man ikke vet hva det innebærer å være foruten og peker mot mangel på kunnskap om andre systemer. Mila påpeker:

*Det kan til og med være noen som ikke står i favør til prosessen¹⁵⁸. Og vet hva den handler om. **Generelt sett hvis en ikke står i favør til den revolusjonære prosessen, så er det ikke på grunn av politiske ting, men prinsipielt sett økonomiske.**¹⁵⁹ Måten å styre på, måten ting gjøres...Men de har skole, de får legehjelp uten at det koster noe. Så hva snakker de om? Problemet er at man må reise ut til andre land for å se hvordan ting virkelig er. For den som er vant til ting siden en ble født...vil ikke sette pris på de.*

Ungdommer ønsker å ha umiddelbare goder og ser håpløst på deres fremtid på Cuba. Mens andre klarer å tenke at situasjonen er en del av den revolusjonære prosessen, som er forbigående. Og den revolusjonære prosessen er den type sosialisme Cuba har nå.

Altså, jeg tror det finnes ungdommer som har en annen tankegang. Det er en type ungdom som er veldig klar over situasjonen, og har klare mål. Men jeg tror også at det finnes en gruppe ungdom som ser på bestemte håpløsheter.

¹⁵⁷ Når informantene sier prosessen, mener de den revolusjonære prosessen. Dette er en del av det innlærte revolusjonære språket.

¹⁵⁸ Her menes det den revolusjonære prosessen. Når man uttaler seg om ”prosessen” så virker det implisitt at alle vet hva det snakkes om.

¹⁵⁹ Egen utheving.

Fordi noen tror at det å ha en bil, å ha et online liv er alt. Nei, livet er komplekst... men jeg kan si deg at det er unge som utmerker seg, som er leger og unge ingeniører som arbeider i dag og som er vår fremtid. Jeg tror det vil fortsette å holde seg slik. Det er dog noen ting som må modifiseres i landet, ja, klart er det det. Sosialismen vår, er vår sosialisme. Ja, det er vår sosialisme.

Inkoherensen mellom utdanning og lønn fører til at det bor flere generasjoner i samme hus, og man er avhengige av hverandre for å overleve.

Jeg er 50 år og fortsatt trenger jeg hjelp fra mamma. Men det er andre ting, der ungdommer er, etter min oppfatning, veldig begrenset. Vi er ingeniører i landbruksvitenskap. Agronomi, der man arbeider med planter. Og han¹⁶⁰ er direktør i en bedrift og tjener 600-700 pesos, i nasjonal myntenhet. Og jeg kan tjene likt, og kanskje 1000 pesos. Men når du beregner ting og ser på valutaen i CUC, så tjener jeg 40 dollar¹⁶¹ og han¹⁶² tjener 30¹⁶³ og litt til. Når du da skal kjøpe produkter, så er det svært vanskelig, forstår du? (Mila, 51).

Fremtiden for ungdommer ser håpløs ut med lønningene man får i forhold til drømmene man har.

***Ungdommene har drømmer, et livsperspektiv¹⁶⁴.** Og hvis du utdanner deg til å bli sosiolog og så vet du bevisst at du har oppnådd en grad, at du er god og at du ønsker en jobb. Å skape gode livsbetingelser når barna dine kommer. Og her er det vanskelig. For at en ungdom kan klare å få et hus. Når du er ferdig utdannet, så er det det du får: mellom 400¹⁶⁵ og 500¹⁶⁶ pesos i nasjonal myntenhet. Og mange ganger mindre også. Men vel, en lege vil tjene kanskje litt mer. Og dermed er livet vanskelig (Mila, 51).*

Inkoherensen fører til at unge mennesker har andre fremtidsplaner enn å ta høyere studier. Paula (26) spør sine små nieser om hva de skal med fremtiden sin:

¹⁶⁰ Santiago (53), ektemannen til Mila (51).

¹⁶¹ Tilsvarende cirka 327 kr.

¹⁶² Ektemannen, Santiago (53).

¹⁶³ Ca. 245 kr

¹⁶⁴ Egen utheving.

¹⁶⁵ Tilsvarende ca. 3427,57 norske kroner.

¹⁶⁶ Tilsvarende ca. 4284,46 norske kroner.

*Jeg har noen nieser som er 10 år gamle, og jeg spør dem: hva skal dere studere? Og de sier: nei, jeg vil ikke studere, jeg vil jobbe med manikyr og stelle negler **fordi det er det som gir penger**¹⁶⁷.*

For de som tar høyere utdanning er det også en tung virkelighet at innsatsen ikke vil lønne seg økonomisk.¹⁶⁸

*Som ung kunne jeg i stedet for å ta en mastergrad, som ikke vil bety noe... som ikke vil heve lønningen... det vil ikke bety noe pengemessig. **Jeg kunne ha valgt å jobbe som servitør i en paladar¹⁶⁹ eller et diskotek og tjene mye mer**¹⁷⁰ (Lorena, 29).*

Lorena (29) forteller om eksempelet om hennes fetter som vier seg til å arbeide som danser, og hans venner som vier seg til mannlig prostitusjon nettopp fordi det gir dem bestemte økonomiske goder.

*Jeg har en fetter, og hans mor har en master i pedagogikk. Han ble ferdig som informasjonstekniker og hadde muligheten til å jobbe for universitetet. Han forlot alt, og ble en danser. Hans drøm var å bli en danser. For noen år siden sa han til sin mor at hun var en mislykket kvinne. Hun som har vært prestisjelærer i over 30 år. I dag har hun ikke et eget hus engang. Og på grunn av det aktuelle livet, og på grunn av lønnsnivåene innad utdanningsystemet kommer hun heller ikke til å få det. Han har også venner som prostituerer seg. **Mannlig prostitusjon, og de skaffer seg også en del ting**¹⁷¹.*

Raúl Castro la frem i 2011 de tre fremste problemene den cubanske befolkningen har: transport, mat og bosted. Og med disse tingene som hovedproblemer forteller Lorena (29) at utdanning ikke vil være til nytte for å oppnå dette.

¹⁶⁷ Egen utheving.

¹⁶⁸ Informanten fremmer dog at hun som ung bruker mer penger enn det foreldrene gjør, ettersom de har opplæring i å være sparsommelig.

¹⁶⁹ Her refereres det til private restauranter. Direkte oversatt betyr det gane.

¹⁷⁰ Egen utheving.

¹⁷¹ Egen utheving.

De grunnleggende behovene kommer først, og selvrealiseringen gjennom å studere kommer senere. Særlig når studiene ikke dekker de grunnleggende behovene som de burde.

Men jeg har en verdsetting for studiene, som denne generasjonen ikke har. Derfor når du bruker argumentet om at man har gratis utdanning her i landet, er det mange mennesker som kan si: med utdanning kan du ikke leve, jeg trenger det ene og det andre. I år 2011 la Raúl frem de tre fremste problemene som den cubanske befolkningen har: transport, mat og bosted. Hvis du ikke har tak over hodet. Hvis du ikke har mat på bordet, hvis du ikke har transport – ikke engang for å dra og studere.. hva skal du da med utdanning? Det er folks logikk. Og jeg tenker også at bosted og mat går over utdanning. Hvis du ikke har tak over hodet, eller får nok næring. Hvis du ikke har det, klarer du ikke å studere og heller ikke å prestere.

Unge mennesker vil eie sitt eget sted, men vet at de aldri vil gjøre det gjennom å studere.

*Det er unge som vil jobbe på Cuba. Utdanning er obligatorisk på Cuba til den niende grad. Etter dette er det mange unge som ikke vil studere. Men det er en del unge som du sier... jeg tror det ligger i det jeg sa... **at det finnes en slags form for fortvilelse**¹⁷². I dag for eksempel er det å ha en eiendom veldig komplisert fordi det finnes ikke muligheter selv om det åpnes for at folk kan bygge og lage sine ting, men fasilitetene finnes ikke og det er et stort underskudd av hus på Cuba. Det er et problem. Jeg tror det er aspekter som vi fortsatt må håndtere, aspekter som vi må arbeide med. Og som vi må løse (Carlos, 74).*

Unge mennesker må ofte bo sammen med sine foreldre, noe Santiago (53) og Mila (51) bekrefter i sitt eget tilfelle:

I vårt tilfelle bor det 4-5 generasjoner sammen. Mine foreldre, oss, våre barn og barnebarn. Livet blir vanskeligere. Tenk deg om du skulle bo med svigerforeldrene dine. I land som Norge bor 17- og 18 år gamle ungdommer alene. De blir selvstendige (Mila, 51).

¹⁷² Egen utheving.

Carlos (74) tror at løsningen vil være en åpning mot USA. Det vil gi landet økonomisk utvikling og høyere utdanning vil få høyere verdi.

*Men dette er nå, men dette tror jeg ikke vil vedvare i mer enn 2-3 år... den tankeretningen. Hvorfor? Fordi jeg tror at om 2-3 år vil landet gå inn i en ny etappe. Jeg tror at dette forholdet med USA, om USA vil eller ikke. Eller om vi vil eller ikke, så tror jeg at det vil åpne seg noen nye kulisser. Jeg tror det vil være en åpenhet som er større enn det den er i dag*¹⁷³(Carlos, 74).

Mulige økonomiske scenarioer møter politiske utfordringer. Hvordan skal man kompensere for mangelen på absolutte maktinstrumenter i en situasjon der den historiske legitimeringen av *Sierra Maestra*¹⁷⁴ - generasjonen forsvinner? (Bye, 2016) På Cuba er den økonomiske situasjonen i en tilstand av en dyp økonomisk krise, og en kritisk sosioøkonomisk situasjon for majoriteten av de som er avhengige av statslønn (ibid). Det er en tydelig forverring av grunnleggende sosial service som tidligere pleide å ha en høy standard. Økende anspenning innad i det økonomiske markedet kan ikke unngås (ibid) der 30-40% av den cubanske arbeidskraften ikke er avhengig av statslønn, men samtidig svært avhengig av makten til statsansatte. Dette gir, ifølge Bye (2016) få muligheter for pragmatisk aksept. Det er en gjennomgående konklusjon at økonomiske endringer må forekomme for at den unge generasjonen blir igjen på Cuba og forsvare revolusjonen.

7.1 Oppsummering

Kapitlet tar for seg fremtidige perspektiver på den økonomiske dimensjonen på Cuba.

På det nasjonale planet står Cuba i et dilemma. Analysen forteller at det er behov for en sterkere privat sektor og av den grunn har man gitt de selvstendig næringsdrivende flere rettigheter for å utvikle seg. På en annen side er man bekymret for at det skal gå utover det sosialistiske prosjektet, og særlig i møte med en åpning av relasjonene med USA. Man må trå forsiktig for å ikke la kapitalismen få overtak.

På det individuelle nivået er informantene noe skeptiske til de selvstendig næringsdrivende, og særlig når det gjelder kapitalakkumulering. Ordningen må være slik at det tjener samfunnet som

¹⁷³ Egen utheving.

¹⁷⁴ Fjellkjede på Cuba der Fidel Castro skjulte seg for Fulgencio Batista i 1956.

helhet. I det store bildet gir analysen er oppsiktsvekkende innblikk i unge cubaneres livssituasjon.

Det finnes et normativt syn på at man bør ta høyere utdanning, ettersom det er en av de gratis godene den cubanske revolusjonen klarte å gi befolkningen. Men i dag ser de unge at det ikke gir dem det de trenger og ønsker for fremtiden. De åpner seg stadig mot omverdenen og ser hva man egentlig kan oppnå, og innser hva den cubanske revolusjonen ikke kan gi dem. På en side vil informantene holde seg trofast til revolusjonen, og fortsette å kjempe for den. På en annen side opplever de å ha et ønske om å ha en bedre økonomi og vurderer om åpningen til USA kan gi dem det. Det gir dem indre konflikter. En forbedret økonomi og det private markedet forestilles fortsatt som et onde. Samtidig gir det dem et håp om en forbedret levestandard og en lysere fremtid.

Kapittel 8 - Sammenfatning og konklusjon

Interessen for dette prosjektet var å se nærmere på hvordan cubanere forestiller seg den verdenen de lever i under de store historiske samfunnsendringene de gjennomgår nå. Hvilken rolle spiller den nasjonale identiteten for deres opplevelse av dagens situasjon? Hva er cubaneres oppfatning av situasjonen i lys av deres ideologiske perspektiv og tanker om sosialismens rolle? Og hvordan ser cubanere på landets økonomiske situasjon? Hvordan er deres holdninger i forhold til implementering av kapitalistiske trekk?

Kapittel 5 viser at de kollektive minnene farger synet cubanere har på fremtidsrelasjonene mellom Cuba og USA på bestemte måter. Minnene er forsterket gjennom deres karismatiske leder Fidel og måten han omtaler Cuba sin tilstand. Cuba er i en krigssituasjon og må forsvare seg. Minnene får cubanere til å se historien fra sitt ståsted, og ikke fra USA sitt. Endringene som foregår på Cuba oppfattes som langsom. Langsom i den betydning av at det er lovmessige prosesser som først må til for å oppheve blokaden. Samtidig er prosessen en umiddelbar trussel ettersom informantene stadfester at det finnes en del misnøye blant den cubanske befolkningen og at den ideologiske overbevisningen hos folket må styrkes for at de skal kunne holde på revolusjonen.

De kollektive minnene brukes aktivt i deres tolkning av hva blokaden representerer og hvordan USA forestilles. De kollektive minnene gir cubanere en spesifikk identitet om seg selv som en lidende cubaner i en undertrykt nasjon. Informantene gjengir mye av de samme historiske hendelsene som er viktige for å forstå relasjonen mellom Cuba og USA. Den sosiale sementeringen er videre viktig ettersom patriotisme og lojalitet til revolusjonen er våpenet som skal drepe imperialismens forsøk på å eliminere sosialismen. Det er det som har hjulpet dem å opprettholde revolusjonen til nå. Cubanere ser på de kollektive minnene på en subjektiv måte: det er **de**¹⁷⁵ som har lidd. De kollektive minnene er traumer som ikke kan kureres og glemmes. Samtidig er det generasjonelle ulikheter ettersom den yngre generasjonen ikke har den samme bevisstheten som den eldre. De unge bærer på historiske minner¹⁷⁶, som de selv ikke var med å oppleve, men fortsatt delvis holder fast på. Mens den eldre generasjonen bærer med seg både historiske og til dels autobiografiske minner ettersom de selv var med å oppleve deler av revolusjonen og de harde årene frem til nå.

¹⁷⁵ Egen utheving.

¹⁷⁶ Halbwachs inndeling av kollektive minner (Olick m.fl. 2011:5). Se teorikapittelet.

Nyhetsendingen som informerte cubanere om tilnærmingen mellom Cuba og USA har bidratt til å gi en pekepinn på hva blokaden har representert og hvilken forestilling de har av USA. Det finnes en del misnøye med hvordan Raúl valgte å holde prosessen hemmelig, noe som skaper en del mistanke om Statens transparens ovenfor befolkningen. Det er en oppblomstring av kritiske refleksjoner hos cubanere om hvordan Staten håndterer store politiske avgjørelser. De kollektive minnene farger den sosiale forestillingen de har av USA, som representerer en trussel mot Cubas suverenitet og revolusjonens prinsipper. USA har et godt utarbeidet militært forsvar. USA er også mektig på rikdom og fremstilles som en konstant ideologisk og geografisk trussel. USA er forestilt som både nær og fjern. Blokaden fungerer som en slags beskyttelse fra USA. Informantene sliter med indre psykologiske konflikter og vipper mellom at de ønsker en forbedring i deres levestandard samtidig som de er redd for hva de gjenopprettede relasjonene med USA kan bety. De psykologiske konfliktene cubanere er vekslende. Den sosiale forestillingen av opphevingen av blokaden får et Janus-ansikt. Den representerer goder som variert kosthold, medikamenter, gjenforening av familierelasjoner og en bedre infrastruktur. På en annen side representerer det et onde som skal utrydde sosialismen, revolusjonen og alt de har arbeidet for å opprettholde til nå. Informantene tror USA sin taktikk blir en annen: de vil fjerne sosialismen innenfra i motsetning til det de har forsøkt å gjøre til nå. De kollektive minnene fortsetter å fungere i et fremtidsperspektiv. De fungerer som et våpen og informantene bruker de i sterk tro om at historien vil gjenta seg selv og at den unge generasjonen vil overvinne imperialismens forsøk på å drepe sosialismen.

Kapittel 6 har tilnærmet seg ideologi på Cuba på ulike vis. Først og fremst mener informantene at sosialismen enda ikke har blitt oppnådd på Cuba. Informantene hevder at man enda ikke har bestemt seg for hvilken type sosialisme de vil ha. Dette åpner opp for en revidering av den nåværende sosialismen.

Videre blir den politiske strukturen på Cuba legitimert. Det stilles ikke spørsmål til den politiske strukturen. De kollektive minnene fungerer som en form for makt overfor cubanske borgere. Dette medfører at Partiets eksistens er urokkelig. Dette resonneres med argumentet om 10-årskrigen. Alle disse tre oppfatningene samstemmer med Fidel sine offentlige utsagn.

Informantene definerer sosialismen vagt, og på svært ulike måter. Det de har til felles er at de knytter konseptet til virkeligheten som omgir dem. Det som ikke er velfungerende, blir et sosialistisk (fremtidig kommunistisk) ideale. Faktum at de definerer sosialisme med spesifikke goder fører også til at de sier noe om hva sosialismen mangler.

Sosialismen tar opp informantenes visjoner. Visjonene informantene har viser generasjonelle ulikheter. Unge cubanere kan oppleve en fremmedgjøring i de sosialistiske systemet. De uttrykker at sosialismen på Cuba i dag er mangelfull og blir kritisert for det estetiske og for at den har en irriterende moralsk tvang over seg i forbindelse med frivillig arbeid. Samtidig bør den frigjøre seg fra mannssjåvinisme, homofobi og rasediskriminering. Samfunnsproblemer som ikke bare eksisterte før revolusjonen, men som har vedvart i praksis under hele revolusjonen. Det kan virke som at den eldre generasjonen har lært seg å ikke debattere samfunnsproblemer i offentlige sfærer og dermed har *fordommer mot å ha fordommer* blitt statisk under årene med revolusjon. Ungdommen ønsker at sosialismen skal frigjøre seg fra disse sosiale problemene.

Forholdet mellom individ og stat vipper mellom to momenter: man legitimerer at politiske avgjørelser tas ovenfra, samtidig uttrykkes det sterkt misnøye over at en ikke får delta i viktige avgjørelser. Den cubanske ungdommen beskrives som å være apatisk. Informantene mener også at ungdomspartiet på Cuba ikke har en reell innvirkning i samfunnet.

Videre blir synet på kapitalismen nyansert: informantene er opplært til å tenke at den er ond, men de bruker de kollektive minnene for å frigjøre seg fra den tankegangen. Dette viser at kollektive minner har hatt to funksjoner i denne delen av analysen. For det første binder de informantene fast og bidrar med å legitimere faste strukturer. Kollektive minner fungerer i denne sammenhengen i et ovenfra-perspektiv, som en integrerende kraft som overvelder individet og gir mening med tilværelsen. Dette bidrar til sosial sementering og patriotisme. Det gjør også at informantene tolker problemer i samfunnet som en konsekvens av det eksterne onde: USA, blokaden og kapitalismen. For det andre fungerer de kollektive minnene i et nedenfra-perspektiv. De gir motstandskraft og misnøye. De fører til en løsrivelse fra hvordan samfunnet er i dag, og bidrar til at de åpner seg opp for andre alternative løsninger og nødvendige endringer.

Kapittel 7 tar opp en vesentlig misnøye hos informantene der alle er enige om at det økonomiske aspektet på Cuba fungerer dårlig og at det må komme forbedringer. Kapitlet tar opp ubehagelige sannheter: hva informantene føler revolusjonen ikke har klart å gi dem. Her skiller kapitlet mellom kollektive ønsker i kontrast til individuelle ønsker. De kollektive ønskene står i kontrast til kapitalakkumulasjon og økt privatisering. De kollektive ønskene vil også satse på en helhetlig utdanning av befolkningen, noe som historisk sett var et viktig holdepunkt for revolusjonen. På en annen side er det misnøye med hva en kan oppnå med en utdanning. De individuelle ønskene kommer tydelig frem der unge cubanere ønsker å ha en økt livskvalitet og

oppnå spesifikke økonomiske goder for å bli selvrealisert. Ungdommer blir inspirert av nye ideer som er en konsekvens av den åpnede internetttilgangen. De individuelle ønskene har ikke noen fortjeneste av å ta høyere utdanning, ettersom det ikke gir dem de godene de ønsker seg. De individuelle ønskene står delvis i kontrast med revolusjonære prinsippene. At unge mennesker velger bort høyere utdanning betyr også at Cuba mister et analytisk våpen i møte med imperialismen. Et våpen som har vært viktig under alle årene med revolusjon. Informantene veksler mellom håp og frykt. Håp om at det økonomiske aspektet vil forbedre seg og at relasjonene med USA vil gi gode utfall. På en annen side frykter en at den økte privatiseringen, et åpnere forhold med USA og kapitalakkumulasjon hos selvstendig næringsdrivende vil ødelegge alt det revolusjonen har arbeidet for. En frykter å vende tilbake til det cubanske samfunnet som eksisterte før den cubanske revolusjonen.

Det er mye som står på spill for den cubanske revolusjonen, og mange nye endringer kan føre til at cubanere får et annerledes liv på godt og vondt. Det er spennende tider på Cuba. Blant annet kan en spørre seg: hva vil skje når Raúl Castro forlater sin posisjon som president i 2018? Det vil også bli sett i henhold til Parti-kongressen i 2021. Mulige konstitusjonelle endringer og muligens ifølge Bye (2016) mot en dannende forskjell på lovgivende og utøvende makt samt en valgreform. Nasjonalforsamlingen vil dermed bli noe annet enn forsamling for upersonliggjorte avgjørelser, men heller få et ansikt gjennom partier og valgkamp (Bye, 2016). Det politiske budskapet fra Parti-Kongressen, om å holde tilbake veksten og utviklingen av ikke-statssektorer og å opprettholde et USA-imperialistisk fiendtlig image er noe som vil bli utfordrende å opprettholde i de neste to – fem årene (Bye, 2016). Etter å ha skissert fire mulige scenarioer konkluderer Bye (2016) snevert med to alternativ: *that might leave the power structure with two options: to increase the repression of opposition, or allow a democratic opening* (Bye, 2016) hva det enn nå kan bety.

Den cubanske befolkningen veksler mellom håp og frykt. Håp om en bedre fremtid, men frykt for imperialismen. Den cubanske befolkningen venter i spenning.

9. Bibliografi

Alonso, Aurelio (2010): *Religion in Cuba's Socialist Transition*. 24:1, 147-159. Routledge: Third World Quaterly.

Anderson, B. (2006 [1983]) *Imagined Communities*. London: Verso.

Andersson, Mette. (2010): *The social immaginary of first generation Europeans*. 16:1, 3-21,

Blaikie, Norman. (2010): *Designing Social Research*. Cambridge: Polity Press.

Bye, Vegard. Hoffman, Bert. Whitehead, Laurence. (2016): *Cuba: heading for a new development and political model – an introduction*. 1661-1665. Routledge: Third World Quaterly.

Bye, Vegard (2016): *The great paradox: how Obama's opening to Cuba may imperil the coutry's reform prosess*. 37:9, 1698-1712. Routledge: Third World Quaterly.

Carrillo, Alicia Céspedes. (2010): *Referencias Necesarias sobre Cuba-USA, 1959-1960. Un antiguo conflicto*. La Habana: Editorial José Martí.

Castoriadis, C. (1987) *The imaginary institution of society*. Cambridge: MIT Press.

Castro, Fidel (1983): *La historia me absolverá*. Editorial de Ciencias Sociales, La Habana. I:

Rosendahl, Mona. (1997): *Inside the revolution. Everyday life in socialist Cuba*. New York: Cornell University.

Concepción, Yailenis Mulet (2016): *Self employment in Cuba: between informality and entrepreneurship – the case of shoe manufacturing*. 37:9, 1713-1729. Routledge: Third World Quaterly.

Corbin, John. (2005): *Cubanos, Americans and modes of Being Between in pre-castro Cuba*. 26:3, 551-558. Routledge: Third World Quaterly.

Connerton, Paul. (1989) *How societies remember*. New York: Cambridge University Press.

De La Fuente, Alejandro (2001): *The Resurgence of Racism in Cuba*. NACLA Report on the Americas. 29-34. Routledge: Taylor & Taylor Group.

Fernández, Rodolfo Dávalos. (2012): *Embargo o bloqueo? La instrumentación de un crimen contra Cuba*. La Habana: Editorial Capitán San Luis.

Franklin, Jane. (2015): *Cuba- Estados Unidos. Cronología de una historia*. La Habana: Editorial de Ciencias Sociales.

Galeano, Eduardo. (1971): *Las venas abiertas de América Latina*. México: Siglo Veintiuno Editores.

Gaonkar, D.P. (2002): *Toward new imaginaries: An introduction*. Public Culture, 14(1), 1-19.

Guerra, Sergio. Maldonado, Alejo. (2009) *Historia de la Revolución Cubana*. Nafarroa: Txalapata.

Guevara, Ernesto Che (1965): *Det nye mennesket*. Oversatt fra spansk av Kari Naüann. Tekst sendt til Carlos Quijano, ukemagasinet *Marcha*, Montevideo (1965). *Tanker omkring Latin-Amerika*, bind I, Mexico: UNAM, 1986.

Gramsci, Antonio. (1972): *Politikk og kultur*. Oslo: Gyldendal.

Grønmo, Sigmund. (2004): *Samfunnsvitenskapelige Metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.

Hall, Stuart. Held, David. Hubert, Don. Thompson, Kenneth. (1996): *Modernity. An introduction to Modern Societies*. USA: Blackwell Publishing.

Hammersley, Martyn. Atkinson, Paul. (2004): *Feltmetodikk. Grunnlaget for feltarbeid og feltforskning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Hoffman, Bert. (2016): *Bureaucratic Socialism in reform mode: the changing politics of Cuba's post-Fidel era*. 37:9, 1730-1744. Routledge: Third World Quarterly.

Mauricio Augusto Font, Alfonso W. Quiroz (2006): *The Cuban Republic and José Martí: Reception and Use of a National Symbol*. Lanham: Lexington Books.

Majied, Kamilah F.(2014): *Racism and Homophobia in Cuba: A historical and Contemporary Overview*. Journal of Human Behaviour in the Social Environment. 26-34. Taylor&Francis.

Mills, C.Wright. (1959): *The Sociological Imagination*. New York: Oxford University Press.

Morales, Esteban Domínguez. Cañedo, Elier Ramírez. (2015): *Aproximaciones al conflicto Cuba- Estados Unidos*. La Habana: Editora Política.

Olick, Jeffrey K. Seroussi, Vered Vinitzky. Levy, Daniel. (2011): *The Collective Memory Reader*. New York: Oxford University Press.

Paz, Juan Valdés. (1997): *Cuba*. NACLA Report on the Americas. 31:1, 26-28. Routledge: Third World Quaterly.

Ragin, Charles C. Amoroso, Lisa M. (2011): *Constructing Sosial Research*. California: Pine Forge Press.

Ragin, Charles C. Becker, Howard, S. (1992): *What is a case? Exploring the Foundations of Social Inquiry*. New York: Cambridge University Press.

Randall, Margaret. (1981): *Cuba: Nueva división Político-Administraticva*. La Habana: Eitorial Orbe. I: Rosendahl, Mona. (1997): *Inside the revolution. Everyday life in socialist Cuba*. New York: Cornell University.

Ramón Sánchez-Parodi (2011): *Cuba-USA. Diez tiempos de una relación*. La Habana: Ocean Sur.

Rosendahl, Mona. (1997): *Inside the revolution. Everyday life in socialist Cuba*. New York: Cornell University.

Silverman, David. (2011): *Interpreting qualitative data*. London: Sage Publications Ltd.

Silverman, David. (2011): *Interpreting qualitative data*. London: Sage Publications Ltd. I:

Hammersley, M. (1990): *Reading Ethnographic research: A Critical Guide*. London: Longman.

Taylor, C. (2002) *Modern Social Imaginaries*. *Public Culture* 14 (1): 91-124.

Underlid, Even. (2014): *Det nye Cuba. Reisefortellinger*. Oslo: Forlaget Manifest.

Weber, Max. (1968): *On Charisma and Institution Building*. Selected Papers. Chicago, IL:

University of Chicago Press. I: Hoffman, Bert. (2016): *Bureaucratic Socialism in reform mode: the changing politics of Cuba's post-Fidel era*. 37:9, 1730-1744. Routledge: Third World Quarterly.

Whitehead, Laurence (2016): *The puzzle of autocratic resilience/regime collapse: the case of Cuba*. 37:9, 1666-1682. Routledge: Third World Quarterly

Weiss, Robert S. (1994): *Learning from Strangers. The Art and Method of Qualitative interview studies*. New York: The Free press.

Wilkinson, Stephen. (2008): *Cuba's Tourism Boom: a curse or a blessing?* 29:5, 979-993. Routledge, Third World Quarterly.

9.1 Andre kilder

BBC News (2010): *Fidel Castro takes blame for persecution of Cuban gays.*

<http://www.bbc.com/news/world-latin-america-11147157> Lest: 23.mars 2017. Kl.17:13

Berg, Ole T. (2014): *Revolusjon, betegnelse på en endringsprosess som er grunnleggende og foregår i løpet av et meget kort tidsrom.* Store Norske Leksikon. <https://snl.no/revolusjon>

Lest: 15.august 2015. Kl. 12.33

Café fuerte-redaksjonen (2015): *Raúl pone cuatro condiciones para restablecer relaciones con EE.UU.* <http://cafefuerte.com/csociedad/21753-raul-castro-pone-cuatro-condiciones-para-restablecer-relaciones-con-eeuu/> Lest:15.mai 2015. Kl.13:16

Cambridge Dictionary (2017): <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/esprit-de-corps> Lest: mandag 19.september 2016 kl.11:12

Cameron, Marce (2015): *Obamas New Cuba Policy: McDonalds in old Havana?*

<http://ppesydney.net/obamas-new-cuba-policy-mcdonalds-in-old-havana/>

Lest: 11.januar kl.12:45

Clark, Juan (Ingen årstall oppgitt): *Religious Opression in Cuba.* <http://www.amigospais-guaracabuya.org/oagjc001.php> Lest: 28.november 2016. Kl. 18.45

Cuba.cu. (Ingen årstall oppgitt):

<http://www.cuba.cu/gobierno/discursos/1997/esp/f070297e.htm>

Lest: 13.april 2017. Kl.11.20

Cuba debate. *Contra el terrorismo mediático (2017): Bolivia y Cuba sobresalen por presencia de la mujer en el parlamento.* <http://www.cubadebate.cu/noticias/2017/03/15/bolivia-y-cuba-sobresalen-por-presencia-de-la-mujer-en-el-parlamento/#.WMcAVhimtE4>. Lest 19.mars 2017. Kl.21:32

Dagens Næringsliv (2016): *EU og Cuba enige om å normalisere forholdet.*

<http://www.dn.no/nyheter/utenriks/2016/03/11/1733/eu-og-cuba-enige-om--normalisere-forholdet> Lest 11.august kl.00:24

Ecured (Ingen årstall oppgitt): https://www.ecured.cu/Misión_Truslow Lest: 14.oktober 2016. Kl. 20:32

Ecured (Ingen årstall oppgitt): https://www.ecured.cu/Pascuas_Sangrientas. Lest: 12.januar 2017. Kl.15.45

Elster, Kristian (2016): Obama til Cuba etter 50 år med forhandlinger. NRK.

<http://www.nrk.no/urix/obama-til-cuba-etter-50-ar-med-hemmelige-forhandlinger-1.12863711> Lest: 19.mars 2016. Kl.10.12

Elster, Kristian (2016): *Skal starte opp bredbånd på Cuba.* NRK.

https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/reiseinformasjon/velg-land/reiseinfo_cuba/id2415595/
Lest 11.august 2016 kl.15:32

Falck, Eva (2013): *Antonio Gramsci.* Store Norske Leksikon. https://snl.no/Antonio_Gramsci
Lest 9.mai 2017 kl.21:09

Fernandes, Sujatha (2016). *What Do Cubans Think of Normalisation With the United States?*

<http://ppesydneynet/author/sujatha/>

Lest: 3.desember 2016 kl.07:03

Granma (2016). *Reflexiones Fidel: El Hermano Obama.* <http://www.granma.cu/reflexiones-fidel/2016-03-28/el-hermano-obama-28-03-2016-01-03-16> Lest 7.april 2016. Kl.11:48.

Grue, Jan (2011): *Dispositio.* Store Norske Leksikon. <https://snl.no/dispositio>. Lest: 11.august, 2016. Kl.01:00

Jacobsen, C. M. & Andersson, M. (2012) '*Gaza in Oslo*': *Social imaginaries in the political engagement of Norwegian minority youth.* *Ethnicities* s. 821-843.

<http://etn.sagepub.com/content/12/6/821.full.pdf+html> Lest: 11.januar 2017

Knudsen, Olav Fagelund. (2012). *Rio-gruppen*. Store Norske Leksikon: <https://snl.no/Rio-gruppen> Lest: 13.oktober 2016 kl.21:20

Lamrani, Salim (2015): *Historiens lengste embargo går mot slutten*. Le Monde Diplomatique. <http://www.lmd.no/2015/01/historiens-lengste-embargo-gar-mot-slutten/> Lest 7 april 2016. Kl.00:43

Morton, Adam David (2016): *Cuba: Building on Sugar or Sand?* <http://i.wp.com/adamdavidmorton.cm/wp-> Lest 2.desember 2016 kl.06:33

Ravsberg, Fernando. BBC Mundo (2009). *Hay racismo en Cuba?* http://www.bbc.com/mundo/america_latina/2009/12/091208_0933_racismo_cuba_pea.shtml. Lest: 19.mars 2017. Kl.10:16

Ruz, Fidel Castro. (2016): *El hermano Obama*. Granma. <http://www.granma.cu/reflexiones-fidel/2016-03-28/el-hermano-obama-28-03-2016-01-03-16> Lest 7.april 2016. Kl.11.48.

Saade, Carmen Liro. (2010): *Soy el responsable de la persecución a homosexuales que hubo en Cuba*. Fidel Castro. Periódico La Jornada. <http://www.jornada.unam.mx/2010/08/31/mundo/026e1mun> Dato: 13.februar 2017. Kl.11:33

Sagstad, Natalie Angelica. (2013): *Verdenssosialismen fall sett fra Cuba*. <http://www.uib.no/fag/spansk/45466/verdenssosialismens-fall-sett-fra-cuba> Lest 3.september 2015. Kl. 23:14

Store Norske Leksikon (ingen forfatter oppgitt) (2012): *Comecon*. <https://snl.no/Comecon> Lest 26.november 2016. Kl.12:44

Underlid, Even Sandvik (2017): *Cubanske blikk på østblokksosialismens fall*. Observasjon under en prøveforelesning. Dato 27.april 2017. Kl.16.00-16.45. <http://www.uib.no/nye-doktorgrader/107015/cubanske-blikk-pa-ostblokksosialismens-fall>

Underlid, Even Sandvik. (2015). *Cubas historie*. Store Norske Leksikon.

https://snl.no/Cubas_historie

Lest 9.september 2016. Kl.15:34

Underlid, Even Sandvik. Berg, Ole T. (2014). *Cubas politiske system*. Store Norske Leksikon.

https://snl.no/Cubas_politiske_system

Lest 23.september 2016. Kl.14:10

Underlid, Even Sandvik (2015): *Cuba*. Store Norske Leksikon. <https://snl.no/Cuba>

Lest 30.oktober 2016. Kl.14:45

Urban Dictionary (Ingen årstall oppgitt): *Gringo*.

<http://www.urbandictionary.com/define.php?term=el%20gringo> Lest 15.juni 2016. Kl.09:13

Skartveit, Jan Jørgen (2016): *Rasismen på Cuba*. Verdens Gang.

<http://www.vg.no/nyheter/meninger/rasismen-paa-cuba/a/23647669/>

Lest 19.mars 2017 kl.18:07

Welle-Strand, Anne (2012): *Skole og Utdanning i Cuba*. Store Norske Leksikon.

https://snl.no/Skole_og_utdanning_i_Cuba Lest 20.mars kl.22:41

Youtube (2017). *Fidel Castro: bloqueo y cambios políticos en Cuba*.

https://www.youtube.com/watch?v=Ut_X2uOxLI4 Lest 13.april 2017. Kl.11:12

(Forfatter ikke oppgitt) (1997): *USAs blokade av Cuba*. Aftenposten.

<http://tux1.aftenposten.no/alex/fakta/nr9806/cubausa.htm>

Lest 7.april 2016 kl.11:06.

(Forfatter ikke oppgitt) (2016): *EU og Cuba enige om å normalisere forholdet*. Dagens

Næringsliv. <http://www.dn.no/nyheter/utenriks/2016/03/11/1733/eu-og-cuba-enige-om--normalisere-forholdet> Lest 20.april 2016. Kl.12:19

10. Vedlegg

10.1 Vedlegg 1: Presentasjon av informanter

Paula er en kvinne som er 26 år gammel. Hun har vokst opp i Havanna sammen med sin mor. Hennes far døde da hun var liten og dermed gjennomgikk hun og hennes bror den spesielle perioden med en alenemor. Hun betegner dette som en tøff periode særlig for hennes mor. Paula (26) er utdannet barneskolelærer og tar en mastergrad i sosiologi ved siden av jobb. Hun begynte som 15 åring i ungdomsorganisasjonen *Kommunistisk ungdom*, men tilhører ingen politisk organisasjon i det nåværende tidspunkt.

Dolores er en 25 år gammel kvinne som er vokst opp i Havanna. Hun sier selv at cubanere er spesielt gode på å snakke om tre ting: mat, sex og politikk. Dolores (25) har en kjæreste, men har ikke råd til å bo alene sammen med han. Hun jobber som lærer på ungdomsskolenivå og tar en master i sosiologi ved siden av. Hun betegner den spesielle perioden som en periode der man ikke hadde noen ting og at familien forsøkte å leve kun på lønnen de fikk av sitt arbeid. Hun er politisk aktiv i en gruppe som heter *Antikapitalistisk Ungdom* og har nylig vært ute om natten med en gjeng og laget ulovlig graffiti av et sitat av Che i nærheten av den nordamerikanske gjenåpnende ambassaden.

Romeo og Ariela er et søskenpar som består av en jente på 24 år og en gutt på 19 år. Jenten har vært utdannet psykolog i 1,5 år og jobber på et nasjonalt rehabiliteringssykehus. Hun jobber med pasienter over 60 år og lider av hjertesykdommer. Hun bor hjemme med sin bror og foreldrene sine. Gutten er på hans første år som medisinstudent. Han uttrykker et sterkt engasjement for yrket sitt. Faren hans er lege og har tatt han med på hjemmebesøk hos ulike pasienter under hans oppvekst. Moren er utdannet farmasøyt. Familien har mange slektninger i USA som emigrerte etter revolusjonens triumf.

Carmen er 54 år gammel og har tidligere jobbet 27 år innad ingeniør i konstruksjon. Hun var rektor og lærer på instituttet *José Martí de la construcción*. Hun fikk en svulst i ryggstøtten som gjorde hun invalid i to år, og er nå pensjonert og kan ikke være i jobb ifølge legen hennes. Hun har ikke arbeidet siden år 2008 og fikk sin endelige pensjonisttilværelse i 2010. Hennes familie bor i Santiago de Cuba, og består av seks søsken inkludert seg selv. Begge foreldrene lever,

hennes far er 85 år gammel og hennes mor 77 år. Hun flyttet til Havanna på grunn av studier. Hun er skilt fra sin mann grunnet utroskap og har en datter som også er skilt. Hun har også et barnebarn på 5 år som hun bor sammen med og tar vare på sammen med datteren. Søsknene hennes har ulike yrker, en farmasøyt, en annen advokat, en mekaniker, en som arbeider i posten og en annen som er kokk. I fritiden beskriver hun at etter frokost tar hun seg en tur nabolaget og snakker med kameratene fra partiet. Ellers tar hun seg av sykebesøk dersom det er noen kamerater som er syke, organiserer fester og markeringer, og er aktivt med i organisasjonen CDR¹⁷⁷ på møter der man diskuterer forbedringer og videre planer. De bidrar også med sosialhjelp i skoler.

For se, jeg lever ikke i luksus, men jeg tjener landet og er lykkelig. Jeg er stolt av å gjøre det jeg gjør. (...)Til og med med alle sykdommene jeg har. Jeg vil dø som en leder. Og hvordan lever jeg? Som en stolt revolusjonær i dette landet. I et land der dens tradisjoner er festet i min bevissthet og der jeg kun forlater det dersom jeg må hjelpe et annet land for å oppfylle en misjon.

Lorena er en ung kvinne som er 29 år gammel og er ikke redd for å si hva hun mener:

Se, jeg er ansvarlig for det jeg sier, ikke bekymre deg. Jeg har ikke problemer med det, hvis jeg sier noe her, ville jeg ha sagt det hvor som helst.

Hun er født og oppvokst i Havanna i et nabolag som ligger i øst. Hennes far er utdannet sveiser, og arbeider nå i en statlig bedrift som produserer tunge maskiner. Moren er sjef i en kommunikasjonsbedrift. Etter en ny økonomisk reform var det mange bedrifter som fikk blandingsøkonomi og man startet å oppnå favorable fortjenester samt frynsegoder. Kjernefamilien er liten og vedkommende har ingen søsken. Hun vokste opp under den spesielle perioden, men opplevde den ikke, mener hun selv. Hun sitter kun igjen med historier. Da hun var fire år gammel bodde hun sammen med hennes bestemor, tanter og onkler og vokste opp i omgivelser der det var mange voksne tilstede. Hun trekker mange sammenligninger underveis i intervjuet med hennes mor og hennes bestemor og kan tydelig observere generasjonsforskjeller om det å være en kvinne på Cuba.

¹⁷⁷ Comités de defensa de la Revolución. Direkte oversatt ”Revolusjonens forsvarskomite”. Det er organiserte nettverk som eksisterer i cubanske nabolag rundt om på Cuba.

Carlos (74) er en 74 år gammel mann som uttaler seg som en *vanlig* cubansk borger som kommer fra en arbeiderfamilie. Han er ikke fra Havanna, men kommer fra en østlig provins. Han har 5 barn, ni barnebarn og 3 oldebarn. Hans kone eier en leilighet som hun leier ut til utenlandske studenter. Han leier også ut sin leilighet som er lokalisert i Havanna Sentrum. Han uttaler at de er en stor, sammensveiset og revolusjonær familie. Han har sin utdanning i politikk og studerte på Universitetet og uttrykker at han fikk mulighet til å studere på grunn av at det ble revolusjon på Cuba. Før revolusjonen var universitetene åpne kun for de som hadde penger til å studere. For de som bodde utenfor Havanna innebar dette å reise inn til byen og i tillegg betale for å ha et sted å bo. Han fremhever seg selv om en evig student ettersom han tar etterutdanning i dag. Han har dedikert seg internasjonalt arbeid via *Ministry of Foreign Affairs*. Han var med å oppleve kapitalismen og det han uttrykker som det blodige diktaturet til Batista. På den tiden var samfunnet fokusert på de rike, en liten cubansk middelklasse og resterende bestod av en meget fattig befolkning av vanlige arbeidere og gårdsarbeidere. Og sosial mobilitet gjennom utdanning var ikke en mulighet, og heller ikke tilgang på medisiner. Det var mye analfabetisme, høy barnedødelighet, store forskjeller mellom land og by, samt høy arbeidsledighet. Han fremmer også en høy diskriminering av kjønn og rase på den tiden. Kvinner, svarte og mulatter ble høyt diskriminert. Etter revolusjonens triumf modifiserte man systemet sosialt, politisk og økonomisk¹⁷⁸ gjennom utarbeidelser av lover og reformer, og særlig i de første 4-5 årene.

Santiago og Mila har to barn. De bor én time unna Havanna sentrum. Santiago er 53 år gammel og Mila er 51 år gammel. Santiago er en ekte *habanero*, altså fra Havanna og konen er opprinnelig fra *Isla de la Juventud*, Hun flyttet til Havanna da hun skulle begynne å studere. Sønnen deres har studert kommunikasjon og bor i Ecuador, og datteren har enda ikke studert og bor sammen med kjæresten sin i foreldrene sitt hus. Ekteparet eier et hus og en bil. Ekteparet er begge utdannede ingeniører i landsvitenskap (agronomi). De uttaler at de har levd av lønnen sin i hele sitt liv. De har begge jobb, og hun jobber som bedriftsleder og tjener litt mer enn han. De møtte hverandre da de var studenter og uttrykker studietiden som en fin periode. Cuba hadde et tett samarbeid med Sovjetunionen på den tiden og dermed hadde man flere goder enn det man har i dag. Maten for studenter var særlig mye billigere, bemerkner de. De uttaler den spesielle perioden som en hard periode, der man manglet det meste. Transporten og matforsyningen var det verste, forteller de. Santiago måtte sykle 20 km til jobb, og hadde

¹⁷⁸ Carlos (74) forteller de ulike fasene av revolusjonen.

kun én sykkel som han og en kollega delte. Da han kom hjem fra jobb var det ikke strøm i huset og matmangelen var stor. De måtte selv dyrke noe selv for å overleve. De forteller om en russisk dame som sa at dersom Russland hadde opplevd den spesielle perioden ville alle ha tatt selvmord. Med dette sier de at cubanere har et sterk overlevelsesinstinkt og ler av alt det som måtte komme dem i møte.

10.2 Vedlegg 2: Intervjuguide

Hovedemne 1: Emigrasjon

Begrunnelse for dette emnet er at det har vært mye emigrasjon etter revolusjonens inntog og her kan det være interessant å vite hva folk tenker om dette. Har de evt.hatt et ønske om å emigrere selv og hvordan har det vært for de gjenværende å oppleve dette?

- *Hva tenker du om emigrasjon under vanskelige politiske endringer?*
- *Hvilke typer cubanere emigrerte etter revolusjonen i 59? Var de i en spesiell situasjon? Sosial klasse? Hadde de familie i utlandet fra før av?*
- *Har du familie som har emigrert? Hvilke årsaker hadde de for å emigrere?*
- *Har du noen gang hatt et ønske om å emigrere? (Hvorfor?) Evt. hvorfor ble du igjen?*
- *Har du holdt kontakt med familien din i utlandet? Hvordan?*
- *Tror du familien din vil vende tilbake når handelsblokaden blir opphevet?*
- *Vil du emigrere noen gang? Hvorfor?*
- *Hva tenker du om de som tar utdanning for å så reise og jobbe utenfor Cuba? (Hjerneflukt)*
- *Tror du utdanningssystemet har fungert som en vei ut for mange cubanere?*
- *Evt.hvilke andre årsaker kan folk ha hatt til å emigrere?*

Hovedemne 2: Handelsblokaden

Dette emnet kan inkorporeres i de andre emnene som jeg har oppført. Denne blokaden har særlig betydning for de endringene som foregår nå.

- *USA har spilt en rolle for hvordan Cuba har utviklet sin politiske holdning. Hva tenker du om USAs rolle gjennom Cubas historie?*
- *Hva tenker du om USA sine sterke sanksjoner etter Sovjetunionens fall?*
- *Hva er ditt inntrykk av USA sine holdningsendringer for handelsblokaden opphøring? (åpent spm)?*
- *Hvor var du da du fikk vite om Obamas fremleggelse av opphevingen av handelsblokaden?*
- *Hvordan informerte du deg? TV, avis, radio, etc.*

- *Hva var reaksjonene til de rundt deg? Hvilke meninger har du hørt?*
- *Hva kan handelsblokaden opphøring ha å si for deg?*
- *Hva kan den ha å si for landet generelt?*
- *Tror du dette vil endre noe av Cubas forhold til USA?*
- *Hva tror du USA vil med denne opphøringen?*

Hovedemne 3: Politiske ledere og ytringsfrihet

Overgangen fra Fidel til Raúl var annerledes. Da Raúl overtok makten pga. Fidels helse var Cuba i en rekke vanskelige omstendigheter. Raúl har blitt sett på noe mer pragmatisk enn sin bror, selv om de sammen kjempet fra før de planla revolusjonen i México. Hvordan Raúl har styrt landet er interessant å se på, samt binde det sammen med hans endringer til synet på ytringsfrihet og hva som vil skje etter han har sittet i 5 år som president.

- *Hva synes du om overgangen fra Fidel til Raúl?*
- *Hvordan er Fidel? Hvordan er Raúl?*
- *Hvordan er de lik og ulik fra hverandre?*
- *Da Raúl kom til makten, sa han at folk kunne begynne å si sine meninger og gi en viss kritikk av systemet. Hadde dette en effekt på deg? Hva tenkte du om dette?*
- *Hvordan tror du dette påvirket dagens ungdom? Hva tror du de eldre generasjonene tenkte om dette?*
- *Kan man kritisere systemet? Evt.hvem kan gjøre det? Hvordan blir slike personer sett på? Hva er andres reaksjoner?*
- *Hvordan oppfatter du aviser og radio? Kan de gi egne meninger som er motstridende systemet?*
- *Hva synes du om innføringen av 5-års presidentperioden?*
- *Kan du se for deg noen andre som politiske ledere?*
- *Tror du det vil foregå noen endringer i cubaneres hverdag?*
- *Hvordan ser du på Cubas fremtid?*

Hovedemne 4: Sosialisme og politisk ideologi

Her er jeg interessert i hvordan politiske ideologier har en innvirkning i folks hverdag. Det er altså livserfaringen og evt. deres konstruksjon av inntrykket ideologien har gitt hverdagen deres som jeg er ute etter.

- *Hva er sosialisme for deg?*
- *Hva er kapitalisme for deg?*
- *Hva har sosialismen betydd for deg?*
- *Hva arbeider du med?*
- *Hvor mye tjener du?*
- *Hvordan ser en vanlig arbeidsdag ut for deg?*
- *Er det ulikheter mellom deg og hvordan andre opplever hverdagen sin?*
- *Hvis du blir syk, hvordan håndterer helsesystemet sykdommen din? Hvor lang tid går det før du kan få hjelp?*
- *Hvilke goder har sosialismen gitt deg?*
- *Hvilke ulemper har den gitt deg?*
- *Tror du kapitalismen ville ha gitt deg mer / mindre?*